

T.C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

GEÇMİŞTE VE GÜNÜMÜZDE ANTAKYA'DA HİRİSTİYANLIK

Ali Ekber TÜRKOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA–2006

T.C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

GEÇMİŞTE VE GÜNUMÜZDE ANTAKYA'DA HİRİSTİYANLIK

Ali Ekber TÜRKOĞLU

DANIŞMAN: Doç. Dr. Kadir ALBAYRAK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA–2006

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Kadir ALBAYRAK
(Danışman)

Üye : Yrd.Doç.Dr. Münir YILDIRIM

Üye : Yrd.Doç.Dr. Muhammet YILMAZ

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

...../...../ 2006

Prof. Dr. Nihat KÜÇÜKSAVAŞ
Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ÖZET

GEÇMİŞTE VE GÜNÜMÜZDE ANTAKYA'DA HIRİSTİYANLIK

Ali Ekber TÜRKOĞLU

Yüksek Lisans Tezi, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı

Danışman: Doç.Dr. Kadir ALBAYRAK

Eylül 2006, 116 sayfa

Antakya, Büyük İskender'in generallerinden Seleukos tarafından kurulmuş, Roma İmparatorluğu döneminde de başkent olmuştur. Antakya, birçok dinden ve inançtan insanın bir arada yaşadığı bir kültür merkezidir.

Hıristiyanlık, Kudüs dışında ilk kez Antakya'da yayılmaya başlamış ve bu dinin takipçileri ilk kez burada Hıristiyan adını almıştır. Havariler Antakya'yı ziyaret etmiş ve burada Aziz Petrus, Antakya Kilisesi'ni kurmuştur. Daha sonra Papa burayı hac yeri olarak ilan etmiştir. Bu olaylar sonucunda Hıristiyanlar için Antakya'nın önemi daha da artmıştır.

Giriş bölümünde Antakya'nın tarihi anlatıldıktan sonra, Hıristiyanlığın doğuşu, Havarilerin Antakya'ya gelişi, Antakya Kilisesi'nin kuruluşu ve kilisede görev yapan önemli din adamları ikinci bölümde anlatılmıştır.

Günümüzde hâlen Antakya'da aktif olarak faaliyet gösteren kiliselerin ibadet, ayin ve sakramentleri son konu olarak işlenmiştir. Antakya'daki Hıristiyan cemaatlerinin birlik ve uyum içinde yaşadıkları gözlemlenmiş ve buradaki cemaatin yaşantısının “diyalog” için iyi bir örnek olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Antakya, Hıristiyanlık, Katolik, Ortodoks, Protestan.

ABSTRACT**CHRISTIANITY IN ANTAKYA IN THE PAST AND TODAY****Ali Ekber TÜRKOĞLU****Master Degree Thesis, The Department of The Philosophic and Religious Sciences****Supervisor: Doç. Dr. Kadir ALBAYRAK****September 2006, 116 Pages**

Antioch was established by one of Alexander the Great's generals Seleukos, and has been the capital during the Roman Empire Period. Antioch is a cultural dwelling centre, in which people from many religions and believes live in a harmony, because of its geographic, economical and social position.

Except Jerusalem, Christianity first spread in Antioch and the followers of this religion were called "Christian" in Antioch. The apostles visited Antioch and here St. Petrus established Antioch Church. Later, the Pope declared here as a pilgrimage place. As a result of these events, Antioch gained more importance for the Christians.

After telling the history of Antioch in the introduction, the birth of Christianity, apostles' coming to Antioch, the establishment of Antioch Church and the important religious men who served in this church are told in the second part.

The rites, worships and sacraments of this church which is stil serving actively, were told as the last subject. It is observed that different Christian communities live in Antioch in a unity and harmony and it is also ascertained that the lives of these communities is a good example for the "dialogue".

Key Words: Antioch, Christianity, Catholic, Orthodox, Protestant.

KISALTMALAR

bkz.	: bakınız.
c.	: cilt.
çev.	: çeviren.
DTA	: Dinler Tarihi Ansiklopedisi.
Hız.	: Hazreti.
M.Ö.	: Milattan Önce.
M.S.	: Milattan Sonra.
ö.	: ölümü
St.	: Saint.
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı.
vb.	: ve benzeri.

ÖNSÖZ

Antakya, Batı ile Doğu kültürünün kesiştiği, toplumların kültür alışverişinde bulunduğu bir coğrafyada yer almaktadır. Konumu itibariyle önemli bir ticaret ve transit merkezi olan Antakya, geçmişte ve günümüzde birçok dinden ve inançtan insanın bir arada yaşadığı bir kültür merkezi konumundadır. Günümüz Antakya'sında cami, kilise ve havra varlıklarını bir arada sürdürmektedir.

Hatay ili Türkiye Coğrafyasında Doğu Akdeniz bölgesinde yer almaktadır. Hatay'da diğer turizm yanında inanç turizmi de gelişmiştir. Hristiyan dininin yayılmasında büyük hizmetler veren Hz. İsa'nın havarilerinden Aziz Petrus Kudüs'ten sonra Antakya'da dini yaymaya başlamıştır. Kendi adını taşıyan tarihi Aziz Petrus kilisesi de buradadır ve halen ayakta durmaktadır. Aziz Petrus'tan önce Hristiyanlar için önemli bir Aziz olan Barnaba ve bununla birlikte Hristiyanlığa yeni bir boyut kazandıran, Hristiyanlığın ikinci İsa'sı Pavlus da misyon faaliyetlerini burada yürütmüşlerdir.

Romalılar zamanında Hristiyanlar burada din adına çok şehit vermişler ama Konstantin'in Hristiyanlığı benimsemesi ile Antakya, Hristiyanlığın önemli merkezlerinden biri olmuştur. Burada açılan okulda Hristiyanlık için önemli din adamları yetiştirilmiştir. Konstantin'in Hristiyanlara kazandırdığı huzur, bir süre sonra teolojik tartışmalar nedeniyle yerini mezhep kavgalarına bırakmıştır. Antakya için tekrar kötü günler başlamış, büyük katliamlar, sürgünler olmuş ve bütün bunlara bir de deprem eklenince kâbus daha da büyümüştür. Tabi buralara yapılan istilalar da halk için ayrı bir sorun teşkil etmiştir. Bizans'ın yaptığı zulüm, İslam ordusunun burayı almasıyla son bulmuştur. Haçlı seferleriyle yeni bir kargaşa içine sürüklenen Antakya, Osmanlı idaresi ile bir süre sükûnete kavuşmuştur. Fransızların Antakya'yı işgali ile Hristiyanlar buralarda tekrar faaliyette bulunmaya başlamış, halk arasına fitne girmiş ama Antakyalılar son kararlarını verip Türkiye ile birlik olmuşlardır. Bu günden sonra halk, farklı inanç ve düşünceleri bir kenara bırakıp, birlikte hareket etmişlerdir. Ortodoks ve Katolik kiliseleri, Musevi'lere ait havra ile Müslümanların tarihi camilerinin yan yana bulunması bunun güzel bir örneğini temsil etmektedir.

Bizim tezimizin konusunu ilgilendiren Hristiyanlar, burada 2000 yıl öncesinden beri yaşamaktadır. Burada patriklikler kurmuşlardır. Geçmişte Monofizitlere ve ardından Yakubilere ait olan Patriklik unvanını, günümüzde Süryani, Marunî, Rum

Katolik, Rum Ortodoks ve Süryani-Yakubi mezhepleri de kullanmaktadır. Burası beş Patrikliğin merkezidir ama hiçbir Patrik burada oturmamaktadır.

Geçmişte sayıları oldukça fazla olan Hristiyanlar, günümüzde, Antakya'nın merkezindeki sayıları yaklaşık 1300 civarındadır. Bunun 1200'ünü Ortodoks Hristiyanlar, 70'ini Katolikler ve kalanını diğer Hristiyan mezheplere mensup kişiler oluşturmaktadır.

Genellikle Hristiyan mezhepleri birbirleriyle tartışma halindeyken, aksine burada birlik hâkimdir ve Hristiyanlığı kardeşçe yaşamaya çalışmaktadırlar. Paskalya Bayramı Ortodoks ve Katolik mezheplerinde diğer yerlerde farklı günlerde kutlanırken burada 1988'den beri birlikte kutlanmaktadır ve oruç devresinde yapılan yardımlaşmayı beraber gerçekleştirmektedirler. Ayin için, mezhep farkı gözetmeksizin birbirlerinin kiliselerine gidebilmektedirler. Hatta Protestan Kilisesinin Pazar ayininde tanıştığımız bir kişi “kendisinin aslında Ortodoks olduğunu ve Katolik Kilisesinin de cemaat başkanı olduğunu” söyledi. Gerçekten bu kişi halen Katolik Kilisesinde bayramlarda Papaz yardımcılığı yapmaktadır. Bunun örneğini çoğaltmak mümkündür. Bu olay sadece halk arasında değil, araştırmamızda şahit olduğumuz üzere; özel günlerde papazlar da birbirlerinin kiliselerine gidip ayinlerine katılmaktadır.

Geçmişin mirasçısı olan ve bugün sayıca azınlığı oluşturan Antakya Hristiyanlarının, geçmişteki yaşantıları ve inançları çoğu kişilerce incelenmiş, tarihsel olarak ortaya konulmuştur. Biz de günümüzde Antakya'da yaşayan Hristiyanların “ibadet ve ayinleri” hakkında çalışma yaparak, Antakya'da geçmiş günlerde yaşayan Hristiyanlar ve Antakya dışında yaşayan Hristiyanlarla benzer ve farklı yönlerini ortaya koymaya çalıştık.

Bu tez çalışması süresince, bana her türlü yardımlarını esirgemeyen değerli hocalarım Sayın Doç. Dr. Kadir Albayrak Bey'e, Sayın Yrd. Doç.Dr. Münir Yıldırım Bey'e, Ortodoks Kilisesi Papazı Sayın Dimitri Doğum ve Sayın Jan Dellüller Beylere, Ortodoks Kilisesi Vakıf Başkanı Sayın Josef Naseh Bey'e, Ortodoks Kilisesi için dokümanlar hazırlayan Fadi Hurigil, Antakya Ortodoks Kilisesi fahri okutmanı ve vakıf sekreteri Bey'e, Katolik Kilisesi Papazı Sayın Dominico Bey'e ve Antakya'daki tüm Hristiyanlara teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Son olarak tezi yazmamda yardımcı olan eşime ve dualarıyla beni destekleyen tüm aile fertlerine sonsuz teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Bu alışma Çukurova Üniversitesi Rektörlüğü Araştırma Fonu İF2004YL14 no'lu Proje tarafından desteklenmiştir. Katkıda bulunan herkese teşekkür ediyorum.

Adana, Eylül, 2006
Ali Ekber TRKOKLU

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
KISALTMALAR	iii
ÖNSÖZ	iv
RESİM LİSTESİ.....	xi

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırma Hakkında Genel Bilgi.....	1
1.1.1. Konunun Amacı, Seçimi ve Sınırları	1
1.1.2. Metodoloji ve Kaynaklar	3
1.2. Antakya'nın Genel Tarihi.....	4
1.2.1. Hatay Devletinin Kurulması ve Türkiye'ye Katılması	9
1.2.2. Efsanelerde Antakya'nın Kuruluşu.....	11

İKİNCİ BÖLÜM

HİRİSTİYANLIĞIN DOĞUŞU, ANTAKYA KİLİSESİNİN KURULUŞU VE GELİŞME DÖNEMİ.....	13
2.1. Hristiyanlığın Doğuşu	13
2.1.1. Kilisenin Doğuşu.....	18
2.1.2. Pavlus'un Şam Tecrübesi	20
2.2. Antakya Kilisesi'nin Kuruluş ve Gelişme Dönemi	21
2.2.1. Havarilerin Antakya'ya Gelişi	21
2.2.2. Antakya Kilisesinin Kuruluşu	23
2.2.3. Antakya Kilisesi'nde Görev Yapan Piskoposlar ve Roma İmparatorluğu'nun Hristiyanlara Karşı Tutumları	24
2.3. Hristiyanlığın Devlet Dini Olması ve İlk Büyük Konsil.....	29
2.3.1. Hristiyanlığın Devlet Dini Olması.....	29
2.3.2. İlk Konsilin Toplanmasında Antakya'nın Etkisi ve Arius.....	30
2.4. Nastur'un Hristiyanlığa Etkisi	34
2.5.1. II. Efes Konsili (M.S. 449).....	35
2.5.2. Kadıköy Konsili (M.S. 451)	37

2.5.2.1. Kadıköy Konsili Sonrasında Antakya.....	38
2.5.3. II. İstanbul Konsili (M.S. 553)	41
2.5.4. III. İstanbul Konsili (M.S. 680)	41
2.6. İlk Yıllardan Melkit ve Süryani Kilisesi Olarak İkiye Ayrılıncaya Kadar Antakya Kilisesinde Görev Yapmış Olan Patriklerin İsimleri ve Görev Tarihleri	43
2.7. Doğu ve Batı Kiliselerinin Ayrılması	44
2.7.1. Sezaropapizm	45
2.7.2. Kilisede “Beş Patriklik” Anlayışının Ortaya Çıkışı.....	46
2.7.3. Roma İle İstanbul Arasındaki Kilise Hiyerarşisi Konusundaki Çekişmeler....	47
2.7.4. Lisan Farklılığından Dolayı Ortaya Çıkan Karşılıklı Bilgisizlik ve Yanlış Anlamalar	48
2.7.5. Filioque Meselesi	48

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANTAKYA HİRİSTİYANLIĞININ İNANÇ ESASLARI.....	51
3.1. İnanç Esasları.....	51
3.1.1. Antakya Rum Ortodoks Kilisesince Kabul Edilen İnanç Esasları.....	52
3.1.1.1. İman Esası.....	52
3.1.1.2. Teslis	53
3.1.1.2.1. Tanrı (Baba)	53
3.1.1.2.2. İsa Mesih (Oğul)	54
3.1.1.2.3. Kutsal Ruh	54
3.1.2. Antakya Katolik Kilisesince Kabul Edilen İnanç Esasları.....	55
3.1.3. Kilise.....	56
3.1.3.1. Saint Piyer (Aziz Petrus) Kilisesi.....	58
3.1.3.2. Antakya Rum Ortodoks Kilisesi.....	59
3.1.3.2.1. Antakya Rum Ortodoks Kilisesine Bağlı Hristiyanların Sayıları	62
3.1.3.2.2. Antakya Rum Ortodoks Kilisesi Patriği.....	62
3.1.3.2.3. Antakya Rum Ortodoks Kilisesinde Görev Yapmış ve Halen Görevli Din Adamları	64
3.1.3.3. Antakya Katolik Kilisesi	65
3.1.3.4. Antakya Protestan Kilisesi	67

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ANTAKYA HİRİSTİYANLIĞININ İBADET VE AYINLERİ	69
4.1. Hıristiyanlıkta İbadetler	69
4.1.1. Antakya'daki Kiliselerde Günlük İbadetler	71
4.1.2. Haftalık İbadetler	73
4.1.2.1. Antakya Katolik Kilisesinde Haftalık İbadet.....	74
4.1.2.2. Antakya Rum Ortodoks Kilisesinde Haftalık İbadet.....	74
4.1.2.3. Antakya Protestan Kilisesinde Haftalık İbadet	75
4.1.2.4. Antakya'daki Kiliseleri Arasındaki Bazı İbadet Farklılıkları.....	76
4.1.3. Bayramlar	77
4.1.3.1. İsa İle İlgili Bayramlar	78
4.1.3.1.1. Christmass (Noel)	78
4.1.3.1.2. Epifani Bayramı	83
4.1.3.1.3. Işık-Nur Bayramı	83
4.1.3.1.4. Paskalya Bayramı	83
4.1.3.2. Antakya Rum Ortodoks Kilisesinin Bayramları ve Aziz Anma Günleri	89
4.1.4. Oruç ve Perhiz.....	92
4.1.4.1. Kilise Tarafından Oruç Zamanında Yenilmesi Müsaade Edilen Yiyecekler	92
4.2. Sakramentler	93
4.2.1. Vaftiz	93
4.2.1.1. Antakya Katolik Kilisesinde Vaftiz.....	94
4.2.1.2. Antakya Rum Ortodoks Kilisesinde Vaftiz.....	95
4.2.2. Konfirmasyon.....	97
4.2.2.1. Antakya Katolik Kilisesinde Konfirmasyon.....	97
4.2.2.2. Antakya Rum Ortodoks Kilisesinde Konfirmasyon	98
4.2.2.3. Katolik ve Ortodoks Kiliseleri Arasındaki Konfirmasyon Ayininin Farklılıkları	98
4.2.3. Evharistiya (Ekmek-Şarap Ayini)	99
4.2.3.1. Antakya Katolik Kilisesinde Ekmek ve Şarap Ayini	100
4.2.3.2. Antakya Rum Ortodoks Kilisesinde Ekmek ve Şarap Ayini	101
4.2.4. Günah İtirafı	101

4.2.4.1. Antakya Katolik Kilisesinde Günah İtirafı.....	102
4.2.4.2. Antakya Rum Ortodoks Kilisesinde Günah İtirafı.....	103
4.2.5. Son Yağlama	103
4.2.5.1. Antakya Katolik Kilisesinde Son Yağlama.....	104
4.2.5.2. Antakya Rum Ortodoks Kilisesinde Son Yağlama.....	105
4.2.6. Rahip Takdisi	106
4.2.7. Nikâh	107
4.2.7.1. Ortodoks Kilisesinin Dini Nikâhı Yasakladığı Günler ve Evlilik Şartları	108
4.2.7.2. Antakyalı Hristiyanlarının Düğün Adetleri	109
SONUÇ	111
KAYNAKÇA	113
ÖZGEÇMİŞ	116

RESİM LİSTESİ

Resim 1. Haron, Yunan Mitolojisinde Cehennem Kayıkçısı.....	6
Resim 2. St. Piyer Girişi	59
Resim 3. St. Piyer İçi	59
Resim 4. Antakya Ortodoks Kilisesi Dış	61
Resim 5. Antakya Ortodoks Kilisesi İç	61
Resim 6. Petrus ve Pavlus.....	61
Resim 7. Antakyalı Hıristiyanlar	63
Resim 8. Antakya Ortodoks Patriği	64
Resim 9. Nikola Huri	64
Resim 10. Vehbi Huri	64
Resim 11. Butros İsagil.....	64
Resim 12. Sami Bulos Sabagil.....	64
Resim 13. Dimitri Doğum	65
Resim 14. Jan Dellüller.....	65
Resim 15. Katolik Kilisesi İç	66
Resim 16. Avlu, Dış Cephe	66
Resim 17. Oyun Salonu	67
Resim 18. Oturma Salonu	67
Resim 19. Katolik Kilisesi Çanı ve Hemen Bitişindeki Cami (a), Kilisenin Bahçesi (b)	67
Resim 20. Ekmek-Şarap Gezdirilirken	77
Resim 21. Ekmeğin Kutsanışı.....	77
Resim 22. Vaftiz Kurnaları	97
Resim 23. Rahip, Bir Hasta İçin Dua Ederken	105
Resim 24. Rahip Takdis Edilirken	107
Resim 25. Rahip Takdisi, İncili Öperken	107

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Araştırma Hakkında Genel Bilgi

1.1.1. Konunun Amacı, Seçimi ve Sınırları

“Geçmişte ve Günümüzde Antakya’da Hristiyanlık” adlı bu çalışmamızın temel amacı, Hristiyanlığın ilk yıllarında Hristiyanlığın merkezi ve dinamik güç odaklarından biri olan Antakya’da günümüzde yaşayan Hristiyanların geçmişle bağlantılarını tespit edip araştırmak ve hâlâ ibadet ve ayinlerini nasıl icra ettiklerini ortaya koymaktır.

Asi nehrinin kenarına yerleşen Antakya, Akdeniz’e yakın oluşu, Asya ve Orta Doğu’nun kavşak noktasındaki konumu nedeniyle, Yunanlı, Mısırlı, Süryani ve Asyalı tüccarların ortak pazarı olmuştur. Mezopotamya, Arabistan ve Hindistan’dan gelen kıymetli ürünler, burada pazar bulmuştur. Antakya’yı kuran Seleukos ve ardından gelen yöneticiler, burayı gün geçtikçe güzelleştirmiş hatta dünyanın ilk sokak aydınlatmasını yapmışlardır. Asi ırmağı üzerine vuran ışıklar neticesinde şehir gece bütün ihtişamıyla parlamıştır. Bu güzel şehre Romalılar da özgür kent statüsü vererek buranın refah düzeyini daha da artırmışlar ve insanların buraya göç etmesini sağlamışlardır. Bu göç neticesinde kentte, egzotik inançlar, Yunan kültürü, Roma ihtişamı, Hristiyan inançları harmanlanmış ve yepyeni bir kültürün oluşmasına zemin hazırlamıştır. İşte bu yeni kültürün etkisinde kalan Hristiyanlar, dini önderlerine (İsa) ve inançlarına farklı yaklaşımlar getirerek, Hristiyanlığın yeniden şekillenmesini sağlamışlardır. Hristiyanlığın hâkim olmasından sonra Roma İmparatorluğunun tanrılarının yerini Hristiyan inancındaki tanrı anlayışı (Baba, Oğul, Kutsal Ruh ve Meryem) almıştır. Değişik düşünce ve felsefi akımların etkisinde kalan bazı Hristiyanlar, bu düşüncelerini ortaya koyunca tartışmalara neden olmuşlar ve neticesinde Hristiyanlığın dini doktrinlerini belirlemek için toplantılar (konsil) düzenlenmesine sebep olmuşlardır.

Antakya, İskenderiye ile birlikte Doğu Hristiyanlığının iki önemli merkezinden biriydi. Bu iki şehrin rekabeti dini tartışmaları da beraberinde getirdi. İstanbul, başkent

olduktan sonra, burada bulunan patrikler tüm Hristiyanlığın dini lideri olmak istemişlerdir. İstanbul'da görev yapan patriklerin genelinin Antakya ekolünden olması nedeniyle İskenderiye, İstanbul'la da liderlik çekişmesine girişmiştir. Hatta bazı konsillerde İstanbul Patriklerinin aforoz edilmelerini sağlayarak Doğu'nun liderliğinin kendilerinde olduğunu göstermeye çalışmıştır. Aforoz ettikleri patriklerin bazısının Antakya ekolünden oluşu, Antakya'ya karşı da hamle yaptıklarını göstermektedir. Ama yıllar sonra Antakya ve İskenderiye monoteizm görüşünü savunarak, ilk defa birlikte hareket etmişlerdir. Bu dönem, her iki şehir için kâbus olmuş; Roma'nın putperestliği döneminde katledilen Hristiyan halk şimdi kendi dindaşları tarafından katledilmeye başlamıştır. Bu eziyet İslam ordusu gelinceye kadar devam etmiştir. Antakya, Müslümanların eline geçince Hristiyanlık için eski önemini yitirmiş, sadece patriklik olarak unvanı kalmıştır. Bu unvanı hala Süryani, Marunî, Rum Katolik, Rum Ortodoks ve Süryani-Yakubi mezhepleri devam ettirmektedir. Bu patrikliklerin patrikleri Antakya dışında yaşamaktadır. Bu patrikliklere bağlı cemaat de Antakya'da yaşamamaktadır. Sadece burada, Rum Ortodoks Patrikliğinin cemaati bulunmaktadır.

Antakya'da Ortodoks cemaatten başka, Katolikler ve az da olsa diğer Hristiyan mezhepleri de bulunmaktadır. Ortodoks cemaat Antakya'nın en eski yerleşen halkıdır ve Hristiyan cemaatin çoğunluğunu oluşturmaktadır. Daha sonra yetmiş kişilik mensubuyla Katolik Kilisesi gelmektedir. Araştırma alanımıza da genellikle bu iki cemaat girmektedir. Çünkü diğer kilise mensupları buraya ya sonradan yerleşmişler ya da misyonerlik yapmak için gelmişlerdir. Ama yine de Antakya Protestan Kilisesine de değindik. Bu kiliseden yeterince bahsedemeyişimizin nedeni, kilisenin 2000 yılında faaliyete geçmesi ve cemaatinin yeni yeni oluşmasıdır. Tespit edebildiğimize göre, bu kiliseye ayine gelen ve buranın hizmetlerini yürüten kişilerin geneli Ortodoks'tur. Bu da bizim Ortodoks cemaat üzerinde daha çok durmamızı zorunlu hale getirmiştir.

Araştırmamız, Antakya Rum Ortodoks Kilisesi, Antakya Katolik Kilisesi ve Antakya Protestan Kilisesi ile sınırlandırılmıştır. Antakya'da yaşayan Hristiyanlar ve kiliseler hakkında çalıştığımız için önce Antakya'nın genel tarihinden kısaca söz edilmiştir. Daha sonra, Antakya, Hristiyanlığın Kudüs'ten sonra asıl merkezi olduğu ve İncillerde de buranın bahsi geçtiği için önce İncillere göre Hristiyanlığın doğuşundan ve Antakya'ya gelişinden bahsedilmiştir.

Antakya kilisesinin tarihsel gelişimi, Hristiyanlığa etkisi, Hristiyanlık içinde Antakya kilisesinin konumu ve kilisede görev yapan önemli din adamlarından kısaca bahsedilmiştir.

Son bölümde, günümüzde Antakya’da bulunan Hristiyan kiliselerin (Ortodoks ve Katolik) inanç esaslarından ve çalışmamızın asıl konusu olan Antakya’daki Hristiyanların dini ibadet ve ayinlerinden detaylı bir şekilde üzerinde durulmuş, hatta bazı ayin ve törenler yerinde bizzat görülmüştür.

1.1.2. Metodoloji ve Kaynaklar

Geçmişte ve günümüzde Antakya’da Hristiyanlık üzerine yapılan bu çalışmada, Dinler Tarihi’nin deskriptif, tarihsel ve karşılaştırmalı metotları takip edilmiştir. Çalışmada kullanılan metotlardan biri de, gözleme dayanan alan araştırmasıdır. Bu çerçevede, Antakya’ya gidilmiş, buradaki Antakya Rum Ortodoks Kilisesi’nin, Antakya Katolik Kilisesi’nin ve Antakya Protestan Kilisesi’nin bazı ayin ve törenlerine katılarak izlenmiştir. Ayin öncesi ve sonrasında Hristiyan papaz ve cemaatleriyle sohbet yapılarak gözlemlerimiz değerlendirilmiştir.

Bu gözlemlerimiz sırasında notlar alınmış ama bazen cemaatin not alışımından rahatsız olması nedeniyle önce gözlem yapılmış daha sonra gözlemleri yazma yoluna gidilmiştir. Bu çalışmada, soru cevap metodu da uygulanmış; öğrenmek istediğimiz bazı konular hakkında sorular hazırlayıp onları papazlara veya halka sorarak cevapları bulmaya çalışılmıştır.

Antakya’nın genel tarihini anlatırken genellikle, Hatay için hazırlanan yıllıklardan faydalanılmıştır. Özellikle Mehmet Tekin’in Hatay tarihi ile ilgili yaptığı araştırmalar bize oldukça yardımcı olmuştur.

Geçmişte Antakya’da Hristiyanlık konusunu işlerken faydalandığımız kaynakların başında Mehmet Çelik’in “*Süryani Tarihi*”, Richard E. Rubenstein’in “*İsa Nasıl Tanrı Oldu*” ile Aziz S. Atiya’nın “*Doğu Hristiyanlığı Tarihi*” adlı eserler gelmektedir. Doğu ve Batı Hristiyanlığının ayrılışı konusunda Ahmet Hikmet Eroğlu’nun “*Doğu ve Batı Kiliselerinin Ayrılış Sebepleri*” adlı makalesi çalışmamızda ön plana çıkmıştır.

İbadet ve ayinler konusunda en çok başvurduğumuz eser, Münir Yıldırım’ın “*Yunanistan ve Ortodoks Kilisesi*” adlı çalışması olmuştur. Bayramlar konusunda ise Mehmet Katar’ın “*Hristiyan Bayramları Üzerine Bir Araştırma*” adlı makalesi, özellikle Katolik Bayramları hakkında bize yardımcı olmuştur. Bunların yanında Katolik kilisesinin hazırladığı broşür, kilisenin tarihi hakkında bize bilgi vermiştir. Yine

Dominico Bey'in bize verdiği dua kitabı Katolik ayinlerinde okunan dualar hakkında müracaat ettiğimiz temel kaynak olmuştur. Kiliselerin Pazar günleri ve bayramlar için hazırladığı broşürler faydalandığımız malzemelerin başında gelmiştir.

1.2. Antakya'nın Genel Tarihi

Altınözü, Şenköy, Antakya ve Çevlik'te yapılan araştırmalar, yöredeki yerleşmenin Orta Paleolitik Dönem'e uzandığını ortaya çıkarmıştır. Yerleşmeler, Üst Paleolitik, Neolitik, Kalkolitik dönemler boyunca da sürmüştür. Buradaki araştırmalara göre, ilk yerleşmelerin M.Ö. 100000-40000'e tarihlenen Orta Paleolitik döneme uzandığını göstermektedir (Yurt Ansiklopedisi, 1982, 5: 3464).

Tunç Çağından itibaren Akadlar'ın egemenliğinde kalan bu bölge M.Ö. 1800-1600 yılları arasında merkezi Halep olan, Babil yönetimindeki Yamhad Krallığına bağlanmıştır (Ana Britannica, 1992, 10: 451). Yöre, M.Ö. 17. yüzyıl sonlarında Hititlerin, M.Ö. 1490'larda Mısır'ın egemenliği altına girmiştir. M.Ö. 1200'lü yıllarda merkezi Kanula (Çatalhöyük) olan "Hattena Krallığı" kurulmuştur (Ana Brinnannica'da, "Hatay sözcüğünün bu krallığın adından geldiği sanılmaktadır" yazılmıştır, Ana Britannica, 1992, 10: 451). Daha sonra bu Krallığın ülkesi, sırasıyla Asurluların, Hitit Prenslüklerin, Urartuların ve tekrar Asurluların egemenliği altına girmiştir. Hatta M.Ö. VII. yüzyıl ortalarında Oğuz Türkleri dahi bu bölgeye gelip 18 yıl kalmıştır (Hatay, 1998, 52). M.Ö. VI. yüzyıl ortalarında Antakya ve çevresi Pers İmparatorluğu'nun sınırları içinde idi ama Pers Kralı Dara, Büyük İskender'le İsos (İskenderun)'ta yaptığı savaşta yenilerek Fırat'a kadar çekilmiş, Fırat boylarında ikinci bir savaşta da yenilince yurt, İskender'in egemenliği altına girmiştir (Hatay Yıllığı, 1973, 19). İskender'in ölümünden sonra imparatorluğu paylaşan kumandanlarından Seleukos, rakibi olan ve paylarına Frigya ile Anadolu düşen diğerkumandanlardan Antigonos'u yendikten sonra, onun Samandağ'da kurduğu şehirle, Amik gölü güneyinde inşa edip kendi adını verdiği şehri yıkıp yerlerine Samandağ'da Selucia Pieria (Samandağ-Çevlik) ve babası Antiochos adına Antiochia (Antakya)'yı kurmuştur (Sahillioğlu, 1991, 3: 228).

Kentin ilk halkını Makedonyalı, Atinalı, Kıbrıslı, Rodoslu ve Giritliler oluşturmaktaydı. Kent, Helenistik dönemin en önemli merkezlerinden biri olmuştur (Yurt Ansiklopedisi, 1982, 5: 3466). İki mahalleden oluşan şehrin Halep yoluna doğru

olan kısmında Makedonyalılar ve Yunanlılar, güneybatı tarafında ise yerli halkla bir miktar Yahudi oturmaktaydı (Sahillioğlu, 1991, 3: 228–229).

En az Antakya kadar ünlü olan ve Antakya için Daphne (Defne) yakınındaki Antakya olarak tarif edilen banliyösü* Defne'den su getiren bir su kemeri ile Silpius eteklerinde sarnıçlar inşa edildiği, yapılan kanalizasyon tesisatı ile pis suların Orontes'e (Asi) akıtıldığı bilinmektedir (Hatay 2000, 2000, 22).

Antakya şehir planı, sokaklar kışın güneşi görecektir ve yazın da Asi nehrinin rüzgârını alacak şekilde Xenarius tarafından çizilmiştir. Lâskîye şehir planının da aynı olması nedeniyle bu iki şehir “İkiz şehirler” adıyla uzun süre anılmıştır (Tekin, 1993, 24). Seleukos devleti zamanında Antakya’da ilki M.Ö. 195 yılında olmak üzere M.S. 6. yüzyıla kadar aralıklarla devam eden olimpiyatlar düzenlenmiştir (Hatay, 1998, 52).

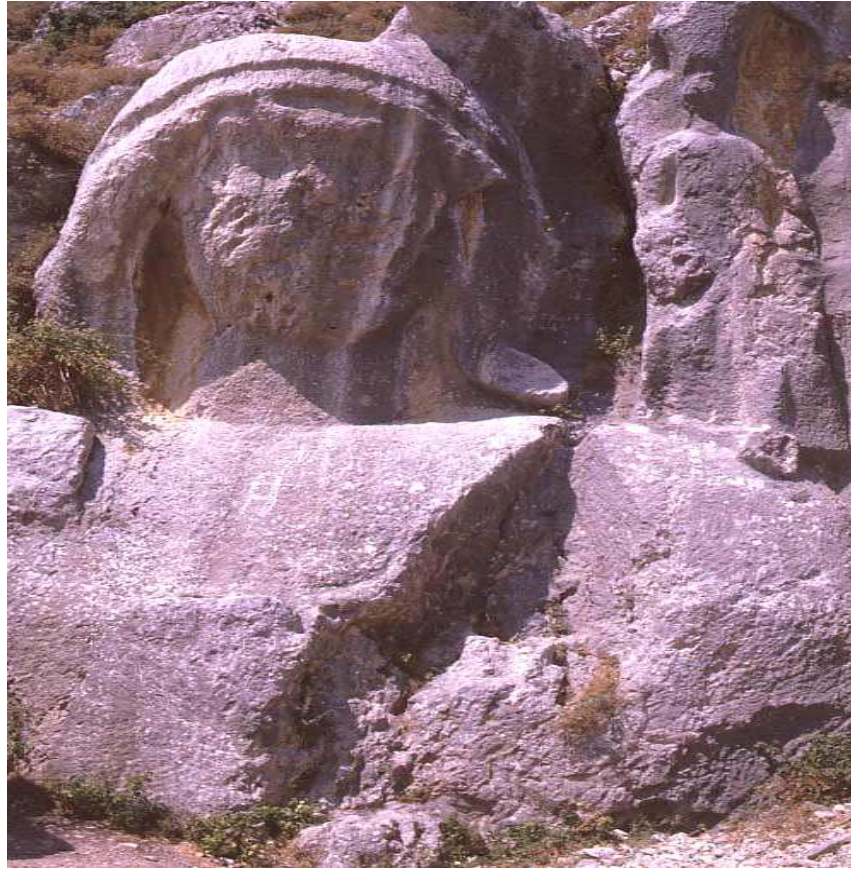
Kentin ikinci kurucusu sayılan IV. Antiochus Epiphanes (M.Ö. 175–164), Epiphania olarak anılan yeni bir yerleşme kurduğunu, böylece Antakya dört mahalleli (tetropolis) bir şehir olmuştur (Sahillioğlu, 1991, 3: 229). IV. Antiochus zamanından günümüze gelmiş yegâne eser, bir kayaya oyulmuş Charonion'a* (Haron) ait dev büsttür (resim: 1). Hükümdarlığı sırasında kente yayılan veba salgınını durdurması için ilahlara yakınmak amacıyla yontulmaya başlanmış olan büst, salgının sönmesi sonucu tamamlanmadan yarım bırakılmıştır.

Kuruluşunu bu şekilde tamamlayan şehir, M.Ö. 64'te Pompei'nin şehre girip,, Selevki Devletine son vermesiyle Antakya, Roma İmparatorluğuna katılmıştır. Pompei, halkı yönetime ısındırmak için 69 yılındaki depremde harap olan şehri onartmış, böylece şehir İmparatorluğun Suriye eyaletinin başkenti olmuştur. Birkaç deprem atlatan şehir, tahrip olduysa da derhal imar edilmiştir. Romalılar ayrıca surları daha da genişletmişlerdir (Sahillioğlu, 1991, 3: 229). M.S. I. yüzyılda Hıristiyanlık Kudüs'ten sonra Antakya'da da yayılmış ve burada ilk defa Hz. İsa'ya inananlara “Hıristiyan” adı verilmiştir.

İmparatorluğun doğu illerini tehdit ile başlayan Pers tehlikesi, İmparator Valerian'ın (253–260) esir düştüğü 260 yılındaki savaştan sonra ciddi boyutlara ulaşmış ve nihayet 256 yılında kent ilk defa I. Şapur (Sapor I) tarafından işgal edilmiştir. 260 yılı Haziran ayı sonlarında kenti ikinci defa ele geçiren Persler, Antakya'yı yağma ederek yakıp yıkmışlar ve bir harabe haline getirmişlerdir (Rubenstein, 2004, 40).

* Büyük şehirlerin çevresinde bulunan, her gün gidip gelinmesi mümkün olan ve şehrin hayatına katılan yerleşme bölgesi.

* Yunan mitolojisinde Cehennem Kayıkçısı.

Resim 1. Haron, Yunan Mitolojisinde Cehennem Kayıkçısı

Perslere karşı kazanılan bir kaç başarı üzerine bağımsızlığını ilan eden Palmura Kraliçesi Zenobia, 268 yılında Antakya'yı işgal etmiş, ancak bir kaç yıl sonra İmparator Aurelianus ile girişilen ve Zenobia'nın esir düşmesi ile sonuçlanan mücadeleyi takiben Antakya eski günlerine döndürülmüş ve bu olaylarda uğramış olduğu tahribatın giderilmesi amacıyla İmparator Probus (276-282) döneminde özel ilgi altına alınmıştır. Antakya'yı bir kaç kere ziyaret etmiş olan İmparator Diocletian (284-305) döneminde, ada üzerindeki hipodroma bitişik (İstanbul ve Selanik'te olduğu gibi) muhteşem bir saray inşa edilmiştir (Hatay 2000, 2000, 23).

525 yılı Ekim ayında kentte çıkan büyük bir yangın çok sayıda binanın kül olmasına ve çok sayıda insanın ölmesine neden olmuştur. Bundan bir yıl sonra, 526 senesi Mayıs ayının 29. günü akşama doğru vuku bulan deprem, yaklaşık 250.000–300.000 kişinin ölümüne neden olurken, kentin hemen tamamı tahrip olmuş, ayakta kalabilen yapılar da depremden sonra çıkan yangında kül olmuştur. Bu felaketin yol açtığı kargaşada halk kenti yağma etmiş, birbirlerini öldürmüş ve korkarak kenti terk

etmiştir. Defne ve Seleucia Pieria da bu depremde büyük ölçüde zarar görmüştür. İmparator tarafından kentin süratle imarı, su kemerleri, hamamlar ve köprülerin onarımı için büyük meblağlar gönderilmiştir (Hatay, 1998, 54). Müstakbel imparator I. Justinianus ve Theodora, bu felaket üzerine Antakya'da kiliseler, hamamlar, sarnıçlar ve imarethaneler yaptırarak kente olan ilgilerini ifade etmişlerdir. Theodora'nın yaptırdığı Archangel Kilisesi'nin sütunları, İstanbul'dan gönderilmiştir (Yurt Ansiklopedisi, 1982, 5: 3466). 540'ta Enüfirvan şehri alarak yağmalamış, 542'de veba salgını, 551, 557 ve 577'de depremler şehri tekrar sarsmıştır (Sahillioğlu, 1991, 3: 229).

606–607 yıllarında Perslerin Suriye ve Ön Asya'ya yaptığı hücumlar, İmparator Heraclius (610-641) dönemine rastlayan 613 yılında imparatorluk ordusunun Antakya yakınında büyük bir yenilgiye uğraması ile devam etmiş ve kent tekrar Perslerin işgaline uğramıştır. Bu işgal, içinde Suriye'nin de bulunduğu imparatorluğun doğu topraklarının 628 yılında Bizans'a iade edilmesine kadar devam etmiştir (Sahillioğlu, 1991, 3: 229-330).

Halife Ömer yönetimindeki Arapların, 634 yılından itibaren Bizans topraklarına girmesi ile başlayan Suriye ve Filistin'in istilası, Heraclius döneminde 20 Ağustos 636'da yapılan Yermük savaşında, Bizans kuvvetlerine karşı kazanılan zafer sonucu Kudüs'e kadar uzanırken, Antakya, hicretin 17. yılında (Mart 638) Ebü Ubeyde bin Cerrah kuvvetlerine karşı kısa bir direnmeden sonra teslim olmuştur (Sahillioğlu, 1991, 3: 330).

661–750 yılları arasında, Antakya Halep'e bağlı olarak Emeviler'in elinde bulunmaktaydı. Abbasiler dönemine gelindiğinde Antakya sakin bir devir yaşamıştır. Bu dönemde de Antakya Kilikya'nın merkeziydi. Abbasiler döneminde Halife Harun Reşit Antakya'ya kadar gelmiştir. Bu halife döneminde Antakya “avasım” olarak idare edilmiştir.

Abbasilerden sonra Antakya, Ahmet bin Tolun tarafından zapt edilmiştir. 877'de Tolunoğulları'nın daha sonra İhşitler'in egemenliği altına giren Antakya, 944'te Hamdanoğulları'nın Halep koluna bağlanmıştır (Tekin, 2000, 7).

Bizans İmparatoru II. Nikephoros Suriye'ye açtığı bir sefer sırasında 968'de şehri almış ve şehir 1084 yılına kadar, bir asırdan fazla Bizans hâkimiyetinde kalmıştır (Sahillioğlu, 1991, 3: 330).

Anadolu Selçuklu hükümdarı Süleyman Şah, Antakya'yı 1084'te ele geçirmiştir. Antakya halkının çoğunluğu Hristiyan olduğu için, Müslüman Türklerin şehri almaları karşısında son derece endişe ve korkuya kapılarak iç kaleye sığınmışlardı. Oysa

Süleyman Şah kimseye kötülük yapmak niyetinde değildi. Bu niyetini askerlerine çıkarttığı bir emirname ile açıkça ortaya koymuştur. Söz konusu emirnamede “Hıristiyan halka iyi davranılması, evlerine girilmemesi, kızlarıyla nikâhla da olsa evlenilmemesi” şeklinde ifadeler yer verilmiştir (Tekin, 1993, 43). Süleyman Şah, Mar Cassianus Kilisesi’ni camiye çevirmiş; buna karşılık iki yeni kilise (Meryem Ana ve Saint George Kiliseleri) yapılmak üzere bir araziyi Hıristiyan halka tahsis etmiştir (Sahillioğlu, 1991, 3: 330).

Süleyman Şah’ın ölümünden sonra Melikşah, buraya Yağısıyan’ı tayin etmiştir. 1097 yılına gelindiğinde, Suriye Selçuklularının karışıklığından yararlanan Haçlı orduları İskenderun’u ve daha sonra içerden birinin (Firuz) ihaneti sayesinde 1098’de Antakya’yı ele geçirmişlerdir. Antakya bu sefer 170 yıl Haçlıların hâkimiyetinde kalmıştır. Tekrar Hıristiyanlığın merkezi haline gelen Antakya, Kudüs Krallığına bağlı bir dükalık (Antakya Prensliği veya Antakya Kontluğu) şeklinde yönetilmiştir.

Uzun bir süre Haçlı hâkimiyetinde kalan Antakya 1268’de Mısır Memluk Sultanı Baybars tarafından ele geçirilmiş, ancak Antakya, Müslümanların merkez olarak geliştirdikleri Şam ile rekabet edecek durumda değildi (Meydan Larousse, 1992, 1: 556). Baybars, halkı kılıçtan geçirmiş, bir kısmını da esir almış, şehrin yağmalanmasına izin vermiş ve böylece şehir tahrip edilerek ateşe verilmiştir. Bundan sonra Antakya bir daha eski şaşaasına ulaşamamıştır (Sahillioğlu, 1991, 3: 230).

1516’da Mercidabık’ta, Osmanlı ordusu ve Memluk ordusu arasındaki savaşı, Osmanlılar kazanmıştır. Yavuz Sultan Selim, savaşı kazandıktan sonra Halep’e girmiş. Ardından Antakya ve çevresini de ele geçirmiştir. Bu Padişah’tan sonra, Kanuni Sultan Süleyman Tebriz Seferi dönüşünde buradan geçmiştir. Kanuni’nin emriyle Antakya’nın çevresindeki Belen’e, cami, han, hamam ve imaret yapımı başlatılarak burası, köy haline getirilmiştir (Tekin, 2001, 19).

XVI. yüzyılda Antakya’nın demografik yapısı incelendiğinde, nüfusun birkaç defa tespit edildiği ve bu tespitin 1527’den 1589’a kadar değişmediği görülmüştür. Ayrıca, bu dönemde gayrimüslim nüfusun olmadığı da kayıtlarda yer almıştır. Şehirdeki mahalle sayısına gelince; 22 ile 24 arasında değişmektedir (Tekin, 2000, 13). Bunlardan Debbüs (Dörtayak), Haraccı Bekir ve Hallabünnemle (Basaliye) mahalleleri Osmanlı fethinden sonra kurulmuştu. Bütün bu mahalleler sur içinde yer almaktaydı ve XIX. yüzyıla kadar sur dışında pek mahalle bulunmamaktaydı (Sahillioğlu, 1991, 3: 231).

XVI. yüzyılda gayrimüslim nüfusu bulunmayan Antakya’da 1867’de Cevdet Paşa burada 8775 Müslüman, 1129 gayrimüslim nüfusun bulunduğunu yazmıştır (nüfus

bilgileri ve Antakya'daki şehir yapıları için bkz. Sahillioğlu, 1991, 3: 231). Müslümanlar değişik mesleklerle özellikle çiftçilikle uğraşırken, Hristiyanlar daha çok zanaat ve ticaretle uğraşmaktaydı. Hristiyan mahalleleri de kiliselerin çevresinde oluşmuştur (Yurt Ansiklopedisi, 1982, 5: 3466).

XVII. - XVIII. yüzyıllarda Antakya, Lâskîye, Hama, Humus civarlarında konargöçer Türkmen aşiretleri iskân edilerek, hem üretim dengesi oluşturulmuş ve hem de bazı yerleşim yerleri imar edilmiştir. XVIII. yüzyıla gelindiğinde Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa Osmanlı ordusunu yenerek Suriye'ye ulaşmış, 1832'de yapılan savaşta, İbrahim Paşa, Osmanlı ordusunu yenerek bu bölgeyi de ele geçirmiştir. İbrahim Paşa'nın kurduğu düzen 1839 Tanzimat'ın ilanına kadar devam etmiştir (Tekin, 2001, 21).

1839 Tanzimat Fermanının ilanı, Antakya idaresinin düzenini de etkilemiştir. Ancak bu fermanın etkisi çok uzun sürmemiş. XIX. yüzyıl başlarında İskenderun, Belen ve Antakya kazaları çevresine kadar isyan hareketleri baş göstermeye başlamış. Bu bölgenin ıslahı için bir fırka oluşturulmuştur. Adına Fırka-ı Islahiye denilen bu ordu, isyan hareketlerini düzenli bir şekilde bastırarak isyan eden aşiretleri de itaat altına almıştır (Tekin, 2001, 22).

Ermeni faaliyetlerinin Antakya ve çevresini etkisi altına alması, daha sonra bu bölgelerde yabancı okulların açılmasına da zemin hazırlamıştır. Bu okullarda, başta Ermeniler olmak üzere bütün Hristiyan halka ve kısmen de yerli halka hizmet verilmekteydi. Söz konusu okullardan ilki, Presbiteryen misyonerleri tarafından Samandağ'da açılan İngiliz okulu (1846)'dur ve bundan sonra Antakya (1876) ve İskenderun'da (1902) da şubeleri açılarak, misyonerlik hareketlerine devam etmişlerdir (Tekin, 2000, 124; Yurt Ansiklopedisi, 1982, 5: 3466). 1877'de İskenderun'a yerleşen Saint Josef sörleri, 1905'te Antakya'ya bir okul, bir yetimhane ve bir dispanser açmıştır. Kapuçin rahipleri, 1882'de bir okul açmıştır. Bu okullarda daha çok Hristiyan azınlıkların çocukları öğrenim görmekteydi (Yurt Ansiklopedisi, 1982, 5: 3466).

1.2.1. Hatay Devletinin Kurulması ve Türkiye'ye Katılması

I. Dünya Savaşının sonlarına doğru, M. Kemal Paşa, Antakya'nın bugünkü sınırlarının hemen hemen aynı şekliyle korunmasını sağlamıştır. Mondros Mütarekesinin imzalanmasından önce 27 Ekim 1918'de Antakya'da Faysal taraftarları

bir Arap hükümeti kurduklarını ilan etmişler. Ardından Mondros Mütarekesi imzalanmıştır. Bu mütarekeye dayanarak 12 Kasım 1918’de Fransızlar Antakya’ya asker çıkarmışlar. 7 Aralık’ta İskenderun’dan gelen bir Fransız birliğinin Antakya’yı işgaliyle Arap hükümeti macerası sona ermiştir (Tekin, 2001, 25).

Manda idaresinin kuruluşundan itibaren Ermeni okullarının sayısı 8’den 40’a çıkmıştır. Manda idaresi, Arapçılık aşılama çalışmalarına da ağırlık vermiştir. Arap liseleri açmışlar ve buraya Suriyeli Arap militanlar, öğretmen olarak tayin edilmiştir. Bu okullarda Türkçeye yer verilmemiş, Fransızca ve Arapça dersleri okutulmuştur. I. Dünya savaşından önce Ortodoksların Antakya’da iki, Samandağ’da bir okulları vardı ve bu okullar Rus Çarlığının yardımları ile yaşamaktaydı (Antakya’da açılan okullar ve bunları açanlar, yaptıkları çalışmalar hakkında bkz. Tekin, Hatay’da Eğitim ve Kültür, s. 72–73).

21 Ekim 1921 Ankara Antlaşması ile Fransa İskenderun sancağı denilen bölgeye idari muhtariyet vermeyi kabul etmiştir. Ocak 1937’de Paris ve Ankara’da yapılan görüşmelerden sonra iki devletin garantisinde Hatay adıyla bir devlet teşkili kararlaştırılmıştır. Anayasası, Milletler Cemiyeti’nde hazırlanmış ve 29 Mayıs 1937’de onaylanmıştır (Sahillioğlu, 1991, 3: 232).

M. Kemal Atatürk Hatay’a büyük önem vermiştir. Bu Türk şehrinin Fransız idaresine geçmesini şiddetle kınamış ve tepki göstererek; “Kırk asırlık Türk yurdu düşman elinde esir kalmaz” şeklindeki tarihi sözünü söylemiştir. Ancak 1921 Ankara itilafnamesinin imzalanmak zorunda kalınması, Hatay’da Fransız baskısını bir derece daha arttırmış. Bu duruma, Türk ordusu 5 Temmuz 1938’de iki koldan Hatay’a girerek, müdahale etmiştir. Bu sırada Fransa, Boğazların öneminden ve Ortadoğu’nun en güçlü bir devleti olmasından dolayı Türkiye ile ilişkilerini yumuşatmak istemekteydi (Hatipoğlu, 1986, 21). Nihayet bu yakınlaşma, Hatay’da Türk ve Fransız ordularının garantisi altında, Millet Meclisi seçiminin yapılmasını sağlamıştır. Seçimlerden sonra ise yeni devlet için bir cumhurbaşkanı seçilerek, 2 Eylül 1938’de Hatay Cumhuriyeti ilan edilmiş, Cumhurbaşkanlığına Tayfur Sökmen seçilmiş, Başkanlığa Doktor Abdurrahman Melek atanmış ve hükümet kurularak göreve başlanılmıştır. Devletin bayrağı hemen hemen Türk Bayrağı’nın aynısı, Milli Marşı ise Türk İstiklal Marşı idi (Hatay, 1998, 76).

Hatay Cumhuriyeti ile Türkiye arasında gayet yakın ilişkiler kurulmuştur. Hatay Meclisi, Türkiye’deki Türk Medeni Kanununu aynen kabul etmiştir. Bununla birlikte Türkiye’deki mali müşavirlerden yardım istemiş ve Türkiye’den gelen mali

müşavirlerin yardımıyla, Hatay ekonomik düzenini kurmaya çalışmıştır. Ayrıca Türk Ceza Kanununu da yine Hatay Meclisi tarafından kabul edilmiştir. Tüm bu girişimler Hatay'ın anavatana katılma isteğinden kaynaklanmıştır. Tabi ki, Türkiye'de bu isteği desteklemiş ve bu yönde faaliyetlerini hızlandırmıştır (Armaoğlu, 2002, 351).

Hatay Devleti ile Türkiye arasındaki münasebetler hızla gelişmiştir. Ancak Fransa ile Türkiye arasında Hatay hakkında tereddütler mevcuttu. 23 Haziran 1939'da Hatay Millet Meclisi toplanarak anavatana katılma kararı almıştır. Aynı gün Türkiye ile Fransa arasında bir anlaşma yapılarak Hatay'ın Türkiye'ye katılma kararı kabul edilmiştir. Ancak, bunun karşılığında Fransa, Suriye'nin bağımsızlığını garanti eden bir maddeye yer vermiştir (Eyicil, 1990, 294).

29 Haziran 1939 günü Hatay Millet Meclisi son defa toplanmış, oy birliği ile Türkiye'ye katılma kararı alarak kendi kendini feshetmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde 7 Temmuz 1939 tarihinde kabul edilen bir kanunla Hatay Vilayeti kurulmuştur. Şükrü Sökmensüer Hatay Valiliğine tayin edilmiştir. Anlaşma gereği 23 Temmuz 1939 günü Antakya Kışlası'nda devir teslim töreni yapılmış, kışlaya halkın coşkun sevinç gösterileri arasında Türk Bayrağı çekilmiş ve son Fransız askerleri de Hatay'ı terk etmiştir. Böylece Hatay tekrar Türkiye topraklarına katılmış oldu (Hatay, 1998, 76).

1.2.2. Efsanelerde Antakya'nın Kuruluşu

Antakya Efsanesi, İskender'in ölümünden sonra generallerinden Seleukos, yeni bir devlet kurmak için Hatay'ın bulunduğu topraklara gelir. Başkent olacak bir yer aramaya koyulur. Casius Dağı'ndaki bir kâhine başvurur. Kâhinin dediklerine uyarak Zeus'a kurban keser. Ansızın beliren bir kartal, kurbandan bir parça kapıp hiç de kent kurmaya uygun olmayan deniz kıyısında bir yere bırakır. Seleukos burada bir liman yaptırır.

Bu kez İopolis'teki Jüpiter Tapınağı'na gider, bir kurban daha keser. Kartal yine belirir. Kurbanı Silpius Dağı ile Orantes (Asi) ırmağı arasında bırakır. Seleukos buraya büyük bir kent kurdurur, babası Antiokos'un anısına Antioche adını verir (Yurt Ansiklopedisi, 1982, 5: 3474).

Defne (Harbiye) Efsanesi, Zeus'un oğlu Işık Tanrısı Apollon, ırmak kenarında genç ve güzel bir kız görür. Bu eşsiz güzelin adı Defne'dir. Apollon'un içinde arzular

uyandırır. Onunla konuşmak ister. Fakat Defne, Işık Tanrısı'nın içinden geçenleri anlamıştır. Kaçmaya başlar. O kaçar, Apollon kovalar. Çapkın Tanrı bir taraftan “kaçma seni seviyorum” diye bağırır. Defne ise Tanrılarla sevişen kadınların başlarına neler geldiğini bildiği için korkuya kapılır ve kaçmaya devam eder. Apollon'a gelince, bu güzel periyi mutlaka yakalamak istemektedir. Aralarındaki mesafe gittikçe kısalır ve bir an gelir ki Defne, Apollon'un sıcak nefesini saçlarının arasında duyar. Artık kurtuluş imkânı kalmadığını anlayan Defne, birden durur ve ayağı ile toprağı kazıyarak şöyle bağırır: “Ey toprak ana, beni ört, beni sakla, beni koru.” Bu içten yalvarış üzerine Defne organlarının ağırlaştığını, odunlaştığını hisseder. Olgun göğsünü gri bir kabuk kaplar, kokulu saçları yapraklara dönüşür, kolları dallar halinde uzar, körpe ayakları kök olup toprağın derinliklerine dalar, bir defne ağacı oluverir.

Bu manzara karşısında şaşırان Apollon, Defne'nin ağaç oluşunu hayret ve üzüntü ile seyreder. Sonra da sarılır ve sert kabukları altında hala çarpmakta olan kalbinin sesini duyar ve şöyle seslenir: “*Defne, bundan sonra sen, Apollon'un kutsal ağacı olacaksın. O solmayan ve dökülmeyen yaprakların, başımın çelengi olacak. Değerli kahramanlar, savaşlarda zafere ulaşanlar, hep senin yapraklarınla alınlarını süsleyecekler. Şarkılarda, şiirlerde adımız yan yana geçecek*”.

Bu tatlı sözler üzerine Defne, dallarını eğerek Apollon'u saygı ile selamlar.

Apollon teessür ve heyecan içinde o ağacı amblem olarak alır ve parlak yapraklarından başına bir tac yapar. İşte o zamandan beri şiir ve silah zaferi Defne dalı ile ödüllendirilir ve Defne'nin gözyaşları bugün hala Harbiye'de şelaleler meydana getirmektedir (www.antakyagezi.com, 21.02.2005). I. Seleukos döneminde su kanalları yapılarak Defne çağlayanlarından Antakya'ya su getirilmiş, bu su, depoya aktarılmış ve su dağıtım şebekesi ile şehre dağıtılmıştır (Hatay, 1998, 52). Defne'yi yakalamak üzere olan Apollo'yu betimleyen bir mozaik, bugün Princeton müzesindedir (Yurt Ansiklopedisi, 1982, 5: 3466).

Defne (Harbiye), il merkezine 7 km. mesafede olup, Yayladağı ilçesi üzerinden Suriye ve dolayısıyla Ortadoğu'ya bağlayan E-91 karayolu üzerinde bulunmaktadır. Suriye hududuna 55 km mesafededir. Harbiye, son yıllarda Ortadoğu ülkeleri olmak üzere gittikçe artan turist akınına uğramaktadır. Lokantaları, turistik otelleri, pansiyonları ve eğlence yerleri büyük bir gelişme göstermiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

HIRİSTİYANLIĞIN DOĞUŞU, ANTAKYA KİLİSESİNİN KURULUŞU VE GELİŞME DÖNEMİ

2.1. Hıristiyanlığın Doğuşu

Tarih kaynakları İsa'nın kimliği konusunda kesin bilgi vermemektedir. Yaşamı, peygamberliği, onu takip eden öğrencileri, çarmıha gerilişi hakkında Roma'lı yazarlar, İsa ile ilgili bilgi vermemişlerdir (DTA, 2: 6-7). Örneğin Romalı yazarlardan Livy ve Seneca İsa'nın çağdaşı olmasına rağmen çalışmalarında İsa'dan bahsetmemiştir (Gündüz, 2004, 136). Roma resmi kaynaklarında, Kayser August'un nüfus sayımına katılmasına rağmen, İsa ile ilgili bir bilgi edinilmemiştir. Fakat Romalı yazarlardan Tacitus, Suetonius ve Küçük Pliny yazdıklarında İsa'dan bahsetmişlerdir. Yahudi kaynaklarından Talmud'da, İsa'dan, şeriate aykırı hareket eden bir sihirbaz olarak bahsedilmiştir. Yine Yahudi yazar F. Josephus, İsa'dan haber vermiştir (Tümer, 1997, 12). Fakat Ali Erbaş, "Josephus'un İsa'dan haber verdiği iddia edilen eserinin kaybolduğunu, Rusça bir tercümesinin günümüze kadar geldiğini ve bu esere meçhul bir Hıristiyanın ilaveler yaptığını" iddia etmektedir (Erbaş, 2003, 30; Gündüz, 2004, 138)). Buna ilave olarak Erbaş, "Tacitus'un İsa'dan bahsettiği eserinin 115 yılında yazıldığını, bu tarihte zaten Roma'da kalabalık bir Hıristiyan cemaatinin bulunduğunu, artık bu tarihlerde İncil menkıbesinin tamamen yerleştiğini, Tacitus'un da verdiği bilgilerin kulaktan dolma olduğunu" eserinde belirtmiştir (Erbaş, 2003, 31). Suetonios ve Küçük Pliny de Tacitus'un çağdaşlarıdır. Küçük Pliny, 111-113 yılları arasında Bursa ve Adapazarı bölgesinde Roma valiliği yapmış ve bölgesindeki Hıristiyanlarla ilgilenip onlarla diyalog kurmuştur (Sönmez, 2002, 138). Bu durumda, adı geçen Romalı yazarların İsa'yı görmüş olmaları, onun hakkında herhangi bir belgeye sahip olmaları mümkün görülmemektedir. Bu yüzden İsa'nın kurtarıcı Mesih olarak ne zaman ortaya çıktığını ancak Luka İncili'nden öğrenmekteyiz; "Sezar Tiberius'un egemenliğinin on beşinci yılında Yahudiye'de Pontius Pilatus valilik yapmaktaydı. Celileyi Hirodes, İturreya ve Trohonitis bölgesini Hirodes'in kardeşi Filipus, Avilini'yi Lisania yönetmekteydi" (Luka, 3/1). Bu bilgiler diğer İncillerde bulunmamaktadır.

Luka'nın verdiği bu tarihi bilgilere göre Eliade, İsa'nın M.S. 28-29 yıllarında ortaya çıktığını belirtmiştir (Eliade, 2003, 2: 380). Bu tarihi bilgilerden sonraki kısım diğer İncillerde de anlatılmaktadır.

Tanrının emri ile Şeria ırmağının çevresinde dolaşarak insanları tövbe etmeye ve vaftiz olmaya çağıran Yahya Peygamber, aynı zamanda Tanrı krallığının yakında kurulacağını ama kendisinin Yahudilerin beklediği Mesih, İlyas ve Peygamber olmadığını da açıklamaktaydı (bkz.Yuhanna, 1/19-28; Luka, 3/2-16; Markos,1/4-8; Matta, 3/1-12). Yeşaya Peygamber, Yahya peygamber için şöyle demişti: “Çölde haykıran, ‘Rabbin yolunu hazırlayın, geçeceği patikaları düzleyin’ diye sesleniyor” (Matta, 3/3; Luka, 3/4).

Yahya'nın çağrısına uyanlar çoğalmıştı ve Yahya, çağrısına uyanları vaftiz etmekte, tavsiyelerde bulunmakta ve müjdelediği ama tanımadığı İsa'yı beklemekteydi. İsa'nın üstünlüğünü, “Ben sizi suyla vaftiz ediyorum, ama benden daha güçlü olan geliyor. Ben onun çarıklarının bağını çözmeye bile layık değilim. O sizi Kutsal Ruh'la ve ateşle vaftiz edecek (Luka, 3/16; Matta,3/11; Yuhanna, 1/26-27; Markos, 1/7-8) sözleriyle belirtmekteydi.

Yahya, İsa'yı vaftiz etmekten çekinmesine rağmen yine de İsa onun elinden vaftiz olmuştu. İsa vaftiz olduktan sonra gökler açılmış, Kutsal Ruh güvercin şeklinde İsa'nın üzerine inmiş, gökten Tanrı “Sen benim sevgili oğlumsun, senden hoşnudum” diye seslenmiş (Matta, 3/16-17; Markos, 1/10-11; Luka, 3/21-22) ve böylece İsa artık görevine başlamıştı. Luka İncili'nde İsa'nın göreve başladığında 30 yaşlarında olduğu belirtilmiştir (Luka, 3/23). Bundan sonra İsa, İblis tarafından denenmek üzere ruh aracılığı ile çöle götürülmüş ve İsa orada kırk gün kırk gece oruç tutmuştur. Bu kırk gün boyunca da şeytan tarafından denenmiş ama şeytan alt olup İsa'yı terk edip gitmiştir (Matta, 4/1-11; Markos, 1/12-13; Luka, 4/1-13).

İsa, Yahya'nın tutuklanmasından sonra Celile'ye gitmiş ve Tanrının müjdesini duyurmuştur: “Zaman doldu, Tanrının egemenliği yaklaştı, tövbe edin, müjdeye inanın” (Markos, 1/14-15; Matta, 4/17). Bu çağrı, Yahudi dinselliğine egemen olan eskatolojik umudu ifade etmektedir* (Eliade, 2003, 2: 382).

* İşıya Peygamber, Yahudilere: “Babil'in Yahve, Tanrı'nın aracı Keyhüsrev veya İsrail tarafından yıkılacağını; İsrail'in kurtulacağını yani sürgünlerin özgürlüğe kavuşacağını, çöli geçeceklerini, Kudüs'e vararak dünyanın dört bir yanına dağılmış olanların bir araya geleceğini; Yahve'nin Siyon'a döneceğini; yeniden inşa ve cemaatin çoğalmasıyla ülkenin ihya olacağını; milletlerin Yahve'yi kabul edeceğini ve kendi tanrılarından uzaklaşacağını” anlatarak onlara eskatolojik umud vermekteydi (Eliade, 2003, 2: 289). Bu eskatolojik düşüncüyü daha sonra gelen diğer peygamberler de geliştirmiştir. Bu yüzden

İsa, Havariler adıyla anılan ilk öğrencileri ile birlikte Celile bölgesini dolaşmakta, buralardaki havralarda vaaz vermekte, halkı hayranlık ve şaşkınlık içinde bırakmaktaydı. Özellikle insanlardan kötü ruhu kovması, hastaları iyileştirmesi, cinleri kovması ve onları konuşturmaması gibi özellikleri tüm Celile bölgesinde hızla yayılmıştı. (Markos,I/21-34; Matta, 4/23). İsa'nın daha sonra bir cüzamlıyı (Matta, 8/1-4; Markos, 1/40-45; Luka, 5/12-13) ve bir felçliyi iyileştirmesi (Matta, 9/1-8; Markos, 2/1-12; Luka, 5/17-26) gibi mucizeleri onun ününün Celile, Dekapolis, Yerusâlim, Yahudiye, Şeria ırmağının karşı yakası ve tüm Suriye'de yayılmasına ve halkın peşinden gitmesine sebep olmuştur (Matta, 4/24-25). İsa'nın, hastaları iyi etme mucizesinin halkın üzerinde etkisi olduğu aşîkârdır. Bugün bile halk, tıp biliminin dışında iyileşme mucizeleri aramaktadır ki, İsa gibi, hastaları iyileştirme mucizeleri gösteren kişilerin peşlerinde kalabalık halkı görmek gayet doğaldır.

İsa, peşindeki kalabalığı görünce, dağdan onlara seslenerek vaaz vermişti. Burada kendisinin kutsal yasayı tamamlamak için geldiğini söyleyerek; ahlaki kuralları, nasıl dua edileceğini, nasıl oruç tutulacağını, nasıl davranmaları gerektiğini onlara anlatmıştı. İsa'nın dağda yaptığı bu vaaz halkı şaşırtmıştı. Çünkü, din bilginleri gibi değil yetkili biri gibi dini öğretmekteydi (Matta, 7/28-29). Tabii, İsa'nın bu kutsal yasaya karşı özgür tavrı Ferisileri kaygılandırmaktaydı, onun mucizelerine inanmamaktaydılar ve İsa'nın cini kovması olayını “cinleri, cinlerin önderinin gücüyle kovuyor” demektedirler (Matta, 9/34,12/24; Markos, 3/22; Luka, 11/15). İsa ile her fırsatta çekişecek bahaneler aramaktaydılar ve onu kutsal yasaya uymamakla suçlamaktaydılar. İsa da onlara her defasında “içleri ile dışlarının bir olmadığını” söylemekte, onları ikiyüzlülükle suçlamaktaydı. Ferisilerle beraber, yasa uzmanlarını yani din bilginlerini de “görevlerini yapmamakla ve insanlara tavsiye ettikleri şeyleri yerine getirmemekle” suçlamaktaydı (Luka, 11/37-54). İsa, onların tapınağı dua evi olmaktan çıkardıklarını ve haydut evine çevirdiklerini söylemekteydi. Bu yüzden, baş kahinler, din bilginleri ve halkın ileri gelenleri İsa'yı yok etmeye karar vermişlerdi (Markos, 11/17-18; Luka, 19/46-47).

İsa, şifa dağıtarak ve vaaz vererek öldürüleceğini bildiği yere (Yerusâlim) doğru ilerledi. Ferisiler, İsa'nın yanına gelerek “buradan ayrılıp başka yere git, Hirodes seni öldürmek istiyor” dediler; ama İsa onlara, “bir peygamberin Yerusâlim dışında ölmesi düşünülemez” (Luka,13/33) karşılığını verdi. Hatta öğrencilerine “Yerusâlim'e

Yahudiler, kendilerini kurtuluşa erdirecek, Tanrı'nın egemenliğini yeryüzüne hâkim kılacak bir kurtarıcı beklemekteydi.

gidiyoruz. Peygamberlerin insanoğluyla ilgili yazdıklarının tümü yerine gelecektir. O, öteki uluslara teslim edilecek. Onunla alay edecek, ona hakaret edecekler; üzerine tükürecek ve onu kamçılıyıp öldürecekler. Ne var ki o, üçüncü gün dirilecek” (Luka, 18/31-33; Matta, 20/17-19; Markos, 10/32-34) sözleri ile ölüp dirileceğini önceden bildirmekteydi.

İsa, Zeytin Dağı’nın yamacından sıra üzerine bindi. Halk, giysilerini ve ağaç dallarını yollara sermiş bir şekilde;

“Hozana!

Rabbin adıyla gelene övgüler olsun

Atamız Davut’un yaklaşan egemenliği kutlu olsun

Ey yücelerde hozana”

ilahisini söyleyerek İsa’yı coşkuyla karşıladı ve İsa bir kral gibi Yeruslaim’e girdi (Matta, 21/1-11; Markos, 11/1-11; Luka, 19/28-40; Yuhanna, 12/12-19). Bu ihtişamlı giriş tüm kenti çalkaladı ve kentliler “Bu kimdir?” diyerek kalabalığa sordular. Kalabalık, “bu, Celilenin Nasıra kentinden Peygamber İsa’dır” cevabını verdiler (Matta, 21/10-11). İsa, burada da Ferisilerle, din bilginleri ile münakaşa etmiştir. Onlar da artık İsa’yı hileyle tutuklama zamanının geldiğine karar verdiler.

Hristiyanların üzüldüğü olaylardan biri, on ikilerden olan Yahuda İskariot’un ihanetidir. O, baş kahinlere giderek İsa’yı ele verme karşılığında pazarlık yapmış ve İsa’yı ele vermek için fırsat kollamıştır (Matta, 26/14-16; Markos, 14/10-11; Luka, 22/3-6).

İsa, Yahudi bayramı olan fısıh* yemeğinde öğrencileri ile son yemeğini yedi. Burada kendisine ihanet eden kişiyi işaret etti ve daha sonra kendi elinden öğrencilerine ekmek ve şarap vererek ikramda bulundu (Matta, 16/17-29; Markos, 14/12-26; Luka, 27/7-23; Yuhanna, 13/21-3; I. Korintlilere, 2/23-25)

İsa ve Havarileri ilahi söyledikten sonra dışarı çıkıp Zeytin Dağı’na doğru gittiler (Matta, 26/30; Markos, 14/26). Bu arada İsa’nın en istikrarlı öğrencisi, iman eden cemaatin lideri olarak görülen Petrus’a “bu gece horoz ötmeden beni üç kez inkar edeceksin” (Matta, 26/34; Markos, 14/26-31) diyerek inkarını önceden bildirmesi ve

* Fısıh: “Bahar Bayramı”, “Özgürlük Bayramı” ve “Hamursuz Bayramı” olarak da bilinen fısıh, İsrailoğullarının Mısır’dan çıkışını yıldönümü olarak İbrani takvimine göre Nisan ayının 15’inde kutlanır. Tanrı, Mısır halkına ilk erkek çocuklarının ölmesini musibet olarak vermişti. İsrailoğulları bu musibetten korunmak için Tanrı’ya kurban kesip kapılarına kanlarını sürdüler. Böylece Tanrı kapılardaki bu işaretlere bakarak onları atlamıştı. Bu olayın anısını tazelemek üzere, Yahudilerce her sene Fısıh Bayramında bir kuzunun Tanrı’ya kurban edilmesi ve bunun yenilmesi, bu bayramın geleneklerinden biridir (Altıntaş, 2001, 12-14).

Petrus'un da onu inkar etmesi (Matta,26/74; Markos, 14/68) kafaları karıştırırsa da, onun inkarı insanın zayıflığını doğrulamaktaydı. Bu acı verici olayı Eliade, "böyle bir davranış Petrus'un saygınlığını ve karizmatik erdemlerini asla yok etmez. Bu acı verici olayın anlamı bellidir: selamet düşüncesine dayalı tutumda, ne insani erdemler, ne de günahlar hesaba katılır; önemli olan nedamet getirmek ve umudunu yitirmemektir" (Eliade, 2003, 2: 384) şeklinde yorumlamaktadır.

Yahuda'nın ihaneti, Petrus'un İsa'yı inkâr etmesi gibi, Getsemani denen yerde Hristiyanlar için üzücü bir olay daha olmuştur:

Getsemani denen yerde İsa öğrencilerine, "Ben şuraya gidip dua edeceğim, siz burada oturun" dedi. Petrus ile Zebedi'nin iki oğlunu yanına aldı. Kederlenmeye, ağır bir sıkıntı duymaya başlamıştı. Onlara "Ölesiye kederliyim", "burada kalın, benimle birlikte uyanık durun" dedi. Biraz ilerledi, yüzüstü yere kapanıp dua etmeye başladı: "Baba, mümkünse bu kâse benden uzaklaştırılsın. Yine de benim değil, senin istediğin olsun". Öğrencilerinin yanına döndüğünde onları uyumuş buldu. Petrus'a "Demek ki benimle bir saat uyanık kalamadınız", "Uyanık durup dua edin ki, ayartılmayasınız, Ruh isteklidir, ama beden güçsüzdür" dedi. İsa ikinci kez uzaklaşıp dua etti ama döndüğünde öğrencilerini yine uyumakta gördü (Matta, 26/36-45; Markos, 14/32-42; Luka, 22/39-46). Bu olay da insanın zayıf olduğunu ortaya koymakta, uyanık kalmanın zor bir sınav olduğunu ortaya koymaktadır. Gerek Petrus'un inkârı, gerek bu olay Hristiyanlar için bir ibrete dönüşecektir (Eliade, 2003, 2: 385).

Daha sonra İsa, Yahuda'nın ihaneti ile yakalanır ama öğrencileri onu bırakıp kaçarlar. İsa, önce yüksek kurul (Sanhedrin) önünde yargılanır. Burada baş kâhin İsa'ya "Tanrının oğlu Mesih sen misin?" dedi. İsa "söylediğin gibidir" deyince, baş kâhin "Tanrıya küfrettin" diyerek, ölümü hak ettiğine karar verdi (Matta, 26/57-66; Markos, 14/53-64; Luka, 22/66-71; Yuhanna, 18/19-24). İsa daha sonra vali Pilatus önünde yargılandı. Vali ona "sen Yahudilerin kralı mısın?" diye sordu. İsa "söylediğin gibidir" dedi. Bunun üzerine Pilatus, İsa'yı suçlu bulmasa da halkın "onu çarmıha ger" diye bağrışmalarının baskın çıkması üzerine onu çarmıha germeye karar verdi ve İsa askerlerin kırbaç darbeleri ve alaylarıyla birlikte çarmıha götürüldü.

İsa, başının üzerine "bu, Yahudilerin kralı İsa'dır" yazılı bir suç yaftası asılmış olarak çarmıha gerildi (Matta,27/37-38; Markos, 15/26-28; Luka, 23/28-41; Yuhanna, 19/19). Bu olayın kesin tarihi bilinmemektedir, tahminen M.S. 30 yıllarında 14 veya 15 Nisan günü meydana gelmiştir (Bihlmeyer-Tuchle, 1972, 16). İncil dışında İsa'nın haça

gerildiğini Yahudi yazarlardan F. Josephus ve Tacitus da eserlerinde kısaca da olsa bahsetmişlerdir (Tümer, 1997, 12).

Hazırlık Günüydü ve Şabat Günü başlamak üzereyken İsa'yı, yüksek kurul üyelerinden Yusuf adında biri, cesedi Pilatus'tan isteyip onu keten beze sararak, hiç kimsenin konulmadığı, kayaya oyulmuş bir mezara yatırdı ve mezarın girişine bir taş yuvarladı (Luka, 23/52-54).

İsa'nın tutuklanması, yargılanması ve çarmıha gerilişinden sonra müminler dağıldılar. Yalnızca olup bitenleri izleyen bazı kadınlar vardı. Bunların arasında Mecdelli Meryem, Küçük Yakup ile Yose'nin annesi Meryem ve Salome bulunmaktaydı (Markos, 15/40; Matta, 27/55-56; Luka, 27/49; Yuhanna, 19/25). İsa'nın çarmıha gerilmesinden sonra olan olaylar Hristiyanlığın ana kaynağı ve temelini oluşturmuştur. İsa'nın tekrar dirilişi, öğrencilerine görülmesi ve öğrencileri ile aralarındaki diyalogu ve onların gözleri önünde göğe yükselmesi inancı, manevi gücünü yitiren ve İsa'yı terk edip kaçan grubun tekrar kararlı bir mümin grubuna dönüşmesini sağlamıştır.

2.1.1. Kilisenin Doğuşu

Kilise kelimesi, Yunanca toplantı anlamına gelen “ekklesia” kelimesinden alınmıştır. Toplamak veya toplantı anlamına gelen kilise kelimesi “Hristiyan cemaatin toplantısı” manasındadır (Sarıkoğlu, 2002, 354). İsa, havarilerini topladığında, kalabalıklara vaaz ettiğinde, ekmeği kırdığında, Petrus'a anahtarlarının iktidarını verdiğinde, değişik milletlere İncili anlatmaları için öğrencilerini gönderdiğinde, kilisenin ilk safhası kurulmuştur. Kilisenin resmi olarak kuruluşu Pentekost günü gerçekleşmiştir (Besnard, 1992, 166). Havariler, Yuhanna lakaplı Markos'un evinde toplanarak İsa ile geçirdikleri hatıralarını anmaktaydılar (Çelik, 1996, 25). M.S. 30 yılının Pentekost günü imanlılar yine bir arada toplanmışlardı. Ansızın gökten, güçlü bir rüzgârın esişini andıran bir ses geldi ve bulundukları evi tümüyle doldurdu. Ateşten dillere benzer bir şeylerin dağılıp her birinin üzerine indiğini gördüler. İmanlıların hepsi Kutsal Ruh'la doldular ve Ruh'un onları konuşturduğu başka dillerle konuşmaya başladılar (Elçilerin İşleri, 2/1-4). Böylece Pentekost bayramıyla Hristiyan Kilisesinin tarihi başlar. Bu Kilise kendisinden asla ayrılmayacak Kutsal Ruh'la donatılmış, Yahudilikten bağımsız, yeni ve evrensel kiralık olarak ilan edilmiştir (Bihlmeyer-

Tuchle, 1972, 17). Bu olaydan sonra artık havariler canlanmaya, umutlanmaya, vaaz vermeye ve mucizeler gerçekleştirmeye başladılar. Petrus, Pentekost günü kalabalığa seslenerek onları Hıristiyanlığa çağırdı (Elçilerin İşleri, 2/14-36). Daha sonra “tövbe edin, her biriniz İsa Mesih’in adıyla vaftiz olsun” dedi ve üç bin kişiyi vaftiz ederek Hıristiyan topluluğuna kattı (Elçilerin İşleri, 2/38-41). Bir gün Petrus, Yuhanna ile birlikte tapınakta sakat dilenciye iyileştirdi (Elçilerin İşleri, 3/1-7). Petrus, bu olayı gören ve şaşkınlık içinde bulunan Yahudi halkına, “bilgisizliklerinden ötürü İsa’yı öldürttüklerini” ama bu olayın Tanrının sözünü yerine getirmesi olduğunu, bu yüzden “günahlarını temizlenmesi için tövbe edip Tanrıya dönmelerini” söyledi (Elçilerin İşleri, 3/11-20). Bu olay üzerine de imanlıların sayısı arttı ama Petrus ve Yuhanna Yahudi Yüksek Kurulunda yargılandı fakat suçlu bulunamadı, yalnızca Yüksek Kurul tarafından tehdit edildiler (Elçilerin İşleri, 4/1-21).

İmanlılar ekonomik örgütlenme içine girmiş, birbirlerine bağlanmışlar, her şeylerini paylaşmışlar (Elçilerin işleri, 4/32-37), böylece geçimlerini sağlamakta ve dinlerine sıkı bir şekilde sarılmaktaydılar. Elçiler, mucizeler göstermeye devam etti, tapınakta vaazlar verdiler. Bütün bunlar baş kâhinleri ve Sadukileri çok kızdırdı ve onların hepsini Yüksek Kurul önünde yine yargılatıldılar. Yüksek Kurul onları kamçılattı ve tehdit edip saldı (Elçilerin işleri, 5/27-40).

Havariler bir gün kendilerinin görevini yapacak yedi yardımcı seçti. Bazı Yahudiler, bunlardan birini (İstefanos) “bu adam durmadan bu Kutsal yere (Azatlılar Havrası) karşı koyuyor” diye suçlayıp Yüksek Kurulda yargılatıldılar (Elçilerin işleri, 6/12-13). İstefanos, Yahudilerin genel tarihini kurul önünde anlattıktan sonra “Ey dik kafalılar, yürekleri ve kulakları sünnet edilmemiş olanlar, siz tıpkı atalarınıza benziyorsunuz, her zaman Kutsal Ruh’a karşı direniyorsunuz. Atalarınız Peygamberlerin hangisine zulmetmediler ki? Adil olanın geleceğini önceden bildirenleri de öldürdüler, melekler aracılığıyla buyrulan yasayı alıp da bana uymayan sizler, şimdi de adil olana ihanet edip onu katlettiniz” hitabını yapınca kurul üyeleri öfkeleni ve onun taşlatarak öldürölmesini sağladılar (Elçilerin işleri, 7/51-61). Böylece İstefanos 32 veya 33 yılında Hıristiyan inancının ilk şehidi oldu (Bihlmeyer-Tuchle, 1972, 18). İstefanos’un öldürölmesini ilerde Hıristiyan teolojisini oluşturacak olan Pavlus da onaylamıştır (Elçilerin işleri, 8/1). İstefanos’un öldürölldüğü gün Yerusalımdaki kiliseye karşı korkunç bir baskı dönemi başladı. Elçiler hariç bütün imanlılar Yahudiye ve Samiriye’nin her yanına dağıldılar (Elçilerin işleri, 8/1-3).

2.1.2. Pavlus'un Şam Tecrübesi

Pavlus, Romalılara mektubunda kendisinin İbrahim soyundan, Benyamin oymağından bir İsrailli (Romalılar, 11/1) olduğunu yazmıştır. Elçilerin İşlerinde yazdığına göre Pavlus, kendisinin Kilikya'nın Tarsus kentinde doğduğunu ve Kudüs'te Gamaliel'den Yahudi yasasının eğitimini aldığını söylemiştir (Elçilerin İşleri, 22/2-3). Luka, Elçilerin İşlerinde ondan Saul diye bahsetmiştir. Pavlus'a bu isim, büyük ihtimalle İsrailoğulları tarihindeki kral Saul'un isminden hareketle verilmiştir (Gündüz, 2004, 32).

İstefanos öldürüldükten sonra Yahudiler Hristiyanlığı tamamen yok etmek istemişlerdi. Hristiyanlık başlamadan bitmeliydi. Hristiyanları yok etmek için hırslı bir Ferisi genç olan ve yurt dışındaki şartları çok iyi bilen Pavlus, bu iş için görevlendirildi (Zitelmann, 2003,136). Pavlus, inanlılar topluluğunu kırıp geçirmekteydi. Ev ev dolaşarak, kadın erkek demeden imanlıları dışarı sürüklemekte, hapse atmaktaydı (Elçilerin işleri, 8/3). Kudüs'ten etrafa dağılan halk misyonerlik görevini yapmakta ve Hristiyanlığın yurt dışında da yayılmasını sağlamaktaydılar. Kudüs Yahudileri Pavlus'u, Kudüs dışına çıkan Hristiyanları bağlayarak Kudüs'e getirecekti ama olaylar öyle gelişmedi. Şam'a giderken başına mistik bir vizyon geldi. Bu vizyonu "beni daha annemin rahmindeyken seçip lütfüyle çağıran Tanrı, uluslara müjdelemem için oğlunu bana gösterdi" (Galatyalılar, 1/15-6) diye açıklayan Pavlus, misyonunun insandan kaynaklanmadığını, İsa Mesih'in vahiy yoluyla oluştuğunu (Galatyalılar, 1/11-12) söyleyerek, Hristiyanlığın tekrar doğumunu gerçekleştirmiştir.

Pavlus, Şam'a Hristiyanlığı yok etmek için hareket etmişti fakat Şam'a varınca, Havralarda İsa'nın Tanrının oğlu olduğunu hemen duyurmaya başladı (Elçilerin işleri, 9/20). Şam'daki Yahudiler Pavlus'u öldürmek için tuzak kurdular fakat Pavlus oradan kaçarak Kudüs'e geldi. Barnaba aracılığıyla havarilerle konuştu ve başından geçenleri anlattı. Daha sonra Pavlus, Yerusolim'de ve her yerde Hristiyanlığı anlatmaya başladı, dili Grekçe olan Yahudilerle tartıştı. Yahudiler onu öldürmeyi planladılar fakat imanlı kardeşleri onu kaçırıp Tarsus'a götürdüler. Bu vizyon tecrübesi ve yaptığı misyonerlik hareketi ile Pavlus, İsa'yı tanımadan Havari* unvanı alan tek kişi olmuştur (Eliade,

* Havari: dini anlamda havariler, Rabbi görenlerdir. Bu yüzden havarilerin sonuncusu Pavlus olmuştur. Bu anlamda havari, İsa'nın dirilişine şahit olanlar ve dirilişin gerçekleştiği kısa süre boyunca kendisinden misyonerlik görevini alanlardır (F. Aydın, 2002,77).

2003, 2: 393). Pavlus, çeşitli milletlere ve şehirlere yazdığı mektuplarla Hristiyan ilahiyat biliminin kurucusu olmuştur (Bihlmeyer-Tuchle, 1972, 22).

2.2. Antakya Kilisesi'nin Kuruluş ve Gelişme Dönemi

2.2.1. Havarilerin Antakya'ya Gelişi

İstefanos'un öldürülmesi ile başlayan baskı sonucu dağılan imanlılar, Fenike, Kıbrıs ve Antakya'ya kadar gittiler. Tanrı sözünü sadece Yahudilere duyuruyorlardı. Ama içlerinden Kıbrıslı ve Kireneli olan bazı adamlar Antakya'ya gelip Greklerle de konuşmaya başladılar. Onlara Rab İsa'yla ilgili müjdeyi bildirdiler. Onların arasında etkin olan Rabbin gücü sayesinde çok sayıda kişi inanıp Rabbe döndü (Elçilerin işleri, 11/19-21).

Luka, Elçilerin İşleri kitabında, Antakya'da ilk Hristiyanlığın yayılışını anlattıktan sonra; Havarilerin başkanı Yakup'un, Barnaba'yı Antakya'ya gönderdiğini, Barnaba'nın da Tarsus'ta gizlenen Pavlus'u buraya getirerek bir yıl boyunca Hristiyanlığı yaydıklarını (Elçilerin işleri, 11/22-25) ve gün geçtikçe burada çoğalan cemaate ilk kez Hristiyan (Mesihi) adı verildiğini (Elçilerin işleri, 11/26) yazmıştır. Pavlus, Yahudi hukuku olan Musa hukukunu, özellikle sünnet olmayı kabul etmemekte, Yahudi olmayan Gentileliler'i kendisine hedef olarak seçerek, onlara Mesih kavramı çevresinde İsa anlayışını kompoze etmekte ve böylece Kudüs cemaatinden ayrı bir dinsel hareket içine girmektedir. Nitekim Mesih merkezli oluşan bu dinsel hareketin cemaatine Antakya'da Mesihi (Hristiyan) adı verilmiştir (Gündüz, 2004, 56).

Elçilerin İşleri'ne göre, Kudüs'ten Antakya'ya gelen bazı kimselerin orada büyük bir kıtlık olacağından bahsetmeleri üzerine, öğrencilerin her biri kendi gücü oranında yardım toplamış ve bu yardımları Pavlus ve Barnaba aracılığıyla Kudüs'e göndermişlerdir (Elçilerin işleri, 11/27-30). Pavlus, Kudüs'teki bu seyahatte Havarilerin Yahudi olmayan uluslara misyon faaliyetlerini yürütmesi için kendine ve Barnaba'ya el uzatarak yetki verdiklerini (Elçilerin işleri, 2/9), bu yüzden de sünnetlilere müjdeyi bildirme işinin Petrus'a, sünnetsizlere bildirme işinin de kendisine verildiğini (Elçilerin işleri, 2/7) söylemiştir.

Barnaba ve Pavlus, Markos diye de tanınan Yuhanna'yı da yanlarına alarak Antakya'ya dönmüşlerdi (Elçilerin işleri, 12/25). Antakya'dan da misyon hareketine

devam etmişler ve Kutsal Ruh'un görevlendirmesi ile misyonu yaymak için Kıbrıs, Pisidya sınırındaki Antakya, Konya, Listra ve Derbey'i ziyaret edip tekrar Antakya'ya dönmüşler ve buradan Pamfilya, Perge ve Antalya'ya gidip yine Antakya'ya dönmüşlerdir.

Pavlus ve Barnaba bu misyon hareketinde “günahların İsa aracılığıyla bağışlanacağı, Musa'nın yasası ile aklanamayacağı” (Elçilerin işleri, 13/38-39) mesajını işlerken, Yahudiye'den gelen bazı kişiler Antakya'daki Hristiyanlara “Siz Musa'nın töresi uyarınca sünnet olmadıkça kurtulamazsınız” diye öğretmekteydiler. Pavlus'la Barnaba bu adamlarla çekişip tartıştılar. Bu grup, büyük ihtimalle Havarilerden Yakup liderliğindeki Kudüs merkezli İsa cemaatinin mensuplarıdır. Çünkü sonraki dönemlerde de Yakup cemaati ile Pavlus ve öğrencileri arasında aynı konuda ciddi tartışmalar yaşanmıştır (Gündüz, 2004, 60). Tartışmaların belirli bir uzlaşma sağlamaması üzerine, Pavlus'la Barnaba, yanına birkaç kişi alıp, Kudüs'e gidip, bu sorunu havarilerle çözmeye karar verdiler (Elçilerin işleri, 15/1-2). Yakup, Petrus, Yuhanna, Pavlus ve Barnaba'nın katılımıyla oluşan “Kudüs Konsili” ya da “Havariler Konsili” (49 veya 50) adıyla meşhur olan bu toplantıda, Petrus ve Yakub, Pavlus ve Barnaba'yı haklı görmüş; neticesinde Havariler cemiyeti, Barsaba denilen Yahuda ve Silas aracılığıyla Antakya'daki Hristiyanlara şu mektubu yollamışlardır:

“Kardeşleriniz olan biz elçilerle ihtiyarlardan, öteki uluslardan olup Antakya, Suriye ve Kilikya'da bulunan siz kardeşlere selam!

Bizden bazı kişilerin yanınıza geldiğini, sözleriyle sizi tedirgin edip aklınızı karıştırdığını duyduk. Oysa onları biz göndermedik. Bu nedenle aramızdan seçtiğimiz bazı kişileri, sevgili kardeşimiz Barnaba ve Pavlus'la birlikte size göndermeye oy birliği ile karar verdik. Bu ikisi, Rabbimiz İsa Mesih'in adı uğruna canlarını gözden çıkarmış kişilerdir. Kararımız uyarınca size Yahuda ile Silas'ı gönderiyorum. Aynı şeyleri sözlü olarak da aktaracaklar. Kutsal Ruh ve bizler, gerekli olan şu kuralların dışında size herhangi bir şey yüklememeyi uygun gördük: Putlara sunulan kurbanların etinden, kandan, boğularak öldürülen hayvanların etinden ve fuhuştan sakınmalısınız. Bundan kaçınırsanız, iyi edersiniz, esen kalın” (Elçilerin işleri, 15/22-29).

Kudüs seyahatinin ardından Pavlus ve Barnaba, misyon hareketleri yaptıkları kentlere ikinci bir misyon seyahati yapmayı planlarlar. Barnaba yanlarına Yuhanna Markos'u almak istemişti, fakat Pavlus, Pamfilya'da kendilerini yüzüstü bırakıp terk eden Markos'u yanlarında götürmeyi uygun görmediği için Barnaba ile aralarında anlaşmazlık çıkmıştır. Bunun üzerine Barnaba ve Pavlus birbirlerinden ayrılmışlardır;

Barnaba yanına Markos'u alarak Kıbrıs'a doğru gitmiş, Pavlus da yanına Silas'ı alıp Suriye ve Kilikya bölgesine doğru gitmiştir (Elçilerin işleri, 15/36-41). Bu anlaşmazlığın altında yatan asıl meseleyi Pavlus, Galatyalılara mektubunda "Antakya'ya Musa hukukuna uyan bazı adamlar (Yakup taraftarları) gelince, Petrus'un bunlardan korkarak sünnetsizlerden (Gentilelerden) uzaklaştığını, Barnaba'nın da Petrus gibi yaptığını" yazmış ve Petrus'u ve Barnaba'yı ikiyüzlülükle suçlamıştır (Galatyalılara, 2/11-13).

Pavlus, Anadolu'nun çeşitli yerleşim merkezlerinden misyonuna da devam ederken "İncil ve Elçilerin İşleri" yazarı Luka da kendisine katılmıştır. Daha sonra Pavlus, Makedonus ve Yunanistan'daki şehirlere uğramış, Efes'ten geçerek Kudüs'e kadar gidip buradaki kiliseyi ziyaret ederek tekrar Antakya'ya dönmüştür. Pavlus, bu misyon seyahatinde özellikle "acı çekip ölümden dirilen Mesih" (Luka, 17/3) inancı üzerinde durmuştur.

Pavlus, Antakya'da bir süre kaldıktan sonra tekrar misyon yolculuğuna başlamıştır. Tekrar Efes'e, Makedonya'ya, Yunanistan'a ve şehirlerine, Ege'deki adalara ve daha sonra Yeruşalim'e gitmiş fakat burada Yahudiler Pavlus'u suçlamış ve kargaşa çıkmış, bunun üzerine Roma askerleri Pavlus'u tutuklamışlardır. Nihayetinde Pavlus, Filistin bölgesinde ve Roma da yargılanmıştır. Geleneksel Hristiyan düşüncesi, Pavlus'un imparator Nero döneminde (54-68) idama mahkum edilerek öldürüldüğü (Gündüz, 2004, 83) ve Pavlus'un ölüm tarihinin 67'ye denk düştüğü kanaatindedirler (Gündüz, 2004, 85).

2.2.2. Antakya Kilisesinin Kuruluşu

Antakya Patrikliği, M.S. 37-43 yılları arasında Petrus tarafından kurulmuştur. Kudüs'ten sonra Hristiyanlığın ikinci merkezi sayıldığı için Antakya Patrikliğine "Ana Kilise" denir (Akdemir, 2002, 9). Aynı şekilde Eusebius da, Antakya Kilisesinin Aziz Peter (Aziz Petrus) tarafından kurulduğunu, daha Roma Kilisesini kurmadan önce burada yedi yıl süre ile bu kilisenin ilk Piskoposluğunu yaptığını iddia etmiştir. Antakya, zamanla Hristiyanlık tarihi açısından övünülecek konuma yükselmiştir. Çünkü ilk kez Hristiyanlık Yahudiler dışında da (putperestlere) yayılmış ve yine ilk kez burada Hristiyanlık Yahudi ismi dışına çıkıp "Hristiyan" adını almıştır. (Atiya, 2005, 192).

Geleneğe göre Petrus, M.S. 33-40 yılları arasında yedi yıl süre ile Antakya Kilisesine başkanlık etmiş, batıya gitmeden önce yerine vekil olarak Pavlus'un da yardımıyla Putperest kökenlilere St. Euodios'u (Atiya, 2005, 192), Yahudi asıllı Hristiyanlara İgnatius'u atamıştır (Çelik, 1996, 52). St. Euodius, İmparator Neron (54-68) döneminde öldürülünce cemaatin lideri sadece St. İgnatius olmuştur. Atiya, eserinde; İgnatius'un, Euodius'un ölümünden sonra Aziz Pavlus tarafından takdis edildiğini yazarken (Atiya, 2005, 193), Çelik, eserinde, onun Euodius ile aynı anda Antakya Hristiyanlarının başkanı olduğunu yazmıştır (Çelik, 1996, 52). Her halükarda İgnatius zamanında Antakya Kilisesi bağımsız bir Piskoposluk unvanını almıştır. M.S. 70 yılında Kudüs, Titus tarafından yıkılmasından sonra buradaki cemaat dağılmış, cemaatin bazıları Antakya'ya göç etmiş (Atiya, 2006, 192; Çelik, 1996, 53) ve burada Hristiyanların sayısı artmıştır. Böylece Antakya, Hristiyan dünyasının lideri ve misyon çalışmalarının merkezi olmuştur. Bunun üzerine İgnatius, Suriye Piskoposu unvanını kullanmaya başlamıştır (Çelik, 1996, 54). St. İgnatius, kuvvetli bir misyoner örgütü kurmuştu. Önce Antakya Kilisesi içindeki Yahudi asıllı Hristiyanlar ile Putperest asıllı Hristiyanlar arasındaki ayrılığı gidermiş, sonra da özellikle Anadolu'daki kiliselere gönderdiği mektuplarla parçalanmaları önlemeye çalışmıştı (Çelik, 1996, 55). İgnatius'un yaptığı bu misyon çalışmaları İmparatorluk içinde huzursuzluk yaratmış ve şikayetler üzerine Doğu seferine çıkan İmparator Trajan, Antakya'ya uğrayarak St. İgnatius'u yakalatmıştı (Çelik, 1996, 56). İgnatius, İmparator Trajan (98-117) tarafından sorguya çekilmiş ve İmparator, onun vahşi hayvanlara atılmasını emretmiştir. Roma'ya götürülen ve 87000 seyircinin gözleri önünde vahşi hayvanlarca parçalanan İgnatius'un (Bihlmeyer-Tuchle, 1972, 48) bedeninden kalan küçük parçalar Antakya'ya götürülerek gömülmüş ve V. yüzyılda İmparatoriçe Evdoksiya, kiliseye çevrilmiş olan eski bereket tapınağına gömülmesini emredene kadar orada kalmıştır. St. İgnatius'un Süryani tarihinde o kadar saygın bir yeri vardır ki, ardından gelen Yakubi Patrikler takdis edilip göreve başlarken İgnatius'un unvanı ile anılmışlardır (Atiya, 2005, 193).

2.2.3. Antakya Kilisesi'nde Görev Yapan Piskoposlar ve Roma İmparatorluğu'nun Hristiyanlara Karşı Tutumları

Antakya'nın ilk piskoposları, M.S. 135 yılında Judas'a gelinceye kadar Yahudi Hristiyanlardı (Atiya, 2005, 193; Çelik, 1996, 82). Piskopos Theophilus (165-182) ile

birlikte Antakya Kilisesinin dönüm noktası başlamıştır. Theophilus, Putperest düşüncelerle ve ilk Süryani gnostiklerin* sapkın öğretileri ile mücadele etmiştir. Bu dönemden önce ortaya çıkan Marcion, Eski Ahit'i reddetmekte ve Eski ve Yeni Ahit'in aynı Tanrıdan olmadığını, Yahudilerin Tanrısının “Yaratıcı Tanrı”, İsa da zuhur eden Tanrının “sevgi ve teselli Tanrısı” olduğunu savunmakta, Yahudilerin nüfuzlarını yıkmak için İsa'nın görünüşte haça gerildiğini aslında haça gerilenin o olmadığını iddia etmekteydi (Çelik, 1996, 84; Eliade, 2003, 2: 426). Dahası Marcion, Luka İncil'i ile Pavlus'un on mektubu dışındaki havarilerin mektubunu da reddetmiş ve kendine göre Luka'nın İncil'inden, Elçilerin İşlerinden ve Pavlus'un Mektuplarından özel bir Yeni Ahit düzenlemiştir (Albayrak, 2004, 63).

Gnostisizmi Antakya'ya sokan kişi, Samariyeli olan Menandros'tur. Kendini, insanları kurtarmak için gökten inmiş kurtarıcı olarak tanıtmakta ve kendisinin vaftiz ettiği kişilerin meleklerden dahi üstün olduğunu iddia etmekteydi. 100-130 yılları arasında Antakya da faaliyet gösteren ardılı Satornil, yalnızca yaratıcı meleklerin başı olan Yahudilerin Tanrısının karşısına gizli Tanrıyı koymakta, şeytanın eseri olarak açıkladığı evliliği mahkûm etmekteydi (Eliade, 2003, 2: 426). İşte Antakya piskoposu Theophilus bu gibi Gnostik düşüncelerle mücadele etmiş ve Atiya'nın yazdığına göre, özellikle “Treatise to Autolycus” adlı eserinde Marcion'un bu fikirlerini çürütmüştür. Theophilus'un bu eseri kayda geçen en eski din bilim eserlerinden biridir ki “Trinity” (Üçlü Teslis) teriminin ilk kullanımı bu esere kadar geri götürülebilmektedir (Atiya, 2005, 194).

199 yılında Serapion Antakya piskoposu olmuştur. Serapion, Yunanlılara ve Caricus, Pontius ve Damianus adlı kişilere hitaben mektuplar ve eserler yazmıştır. Onun esas olarak Frikyalı Montanus'un sapkın görüşleri ile mücadele ettiği söylenmektedir (Atiya, 2005, 194).

240-250 yılları arasında Antakya piskoposluğunu St. Babylas yönetmiştir. Hristiyanlar, II. yüzyıldan itibaren İmparator tapınmalarını reddetmeleri sebebiyle Neron'un emriyle kıyım uğramış ve Hristiyanlık yasak din olarak kabul edilmişti. 202'de Septimius Severus, din yayma çabalarını yasaklayan, ilk Hristiyan karşıtı kararnameyi çıkarmıştı. Kısa süre sonra Maximinus kilise hiyerarşisine saldırmış, ama

* Gnostisizm: Tanrı, alem, insan ve bunların birbirleriyle olan ilişkilerini kendine has kutsal esoterik (gizli) bilgi doktrini temeline dayalı olarak açıklamayı ilke edinen dini, felsefi gelenek (Gündüz, 1998, 143).

bir sonuç alamamıştır. Decius'un saltanatına kadar, kilise barış içinde gelişmiştir (Eliade, 2003, 417-418). Bu döneme gelindiğinde Hristiyanlar Yahudiler kadar kalabalık olmasalar da Roma dünyasındaki en dinamik dini gruptular ve sayıları gittikçe artmaktaydı. Decius, Hristiyanları Roma'nın çöküşünden sorumlu tutarak, Hristiyanlığı ortadan kaldırma seferleri düzenlemiştir. Decius, tüm halka ölümsüz Tanrılara (İmparatorluk Tanrılarına) kurban sunmalarını, yapmayanların ölüm ile cezalandırılacağı kararnamesini duyurmuş (Eliade, 2003, 2: 418; Rubenstein, 2004, 35), bunun üzerine eski Tanrılara kurban adamayanlar öldürülmüştür. Eski Tanrılara kurban adamayanlar içinde St. Babylas da vardı. St. Babylas öldürülünce Antakya'da onun adı çevresinde bir kült oluşmuştur. Babylas, St. John Chrysostom tarafından aziz mertebesine çıkarılmıştır (Atiya, 2005, 194).

Eski tanrılara kurban adamadıkları için idam edilenlerin arasında St. Babylas'dan başka; Romalı Fabiam ve II. Sixtus, Kudüslü Aleksandros, Kartacalı Cyprian gibi ünlü piskoposlar da vardı (Rubenstein, 2004, 36).

Hristiyanların kriz karşısında prensipli davranışları, şehitlerinin yaptığı fedakârlık, kilisenin açları doyurmaları, evsizleri barındırmaları, hastalığa yakalananlarla ilgilenmeleri gibi tutumları Roma halkı arasında büyük saygı toplamalarına sebep olmuş ve böylece Hristiyanlar, ön sınavdan zaferle çıkmışlardır (Eliade, 2003, 2: 418; Rubenstein, 2004, 36).

Bu zaferde İmparator Decius'un 251 yılında ölmesi de etkili olmuştur ama yerine geçen İmparator Valerianus'un kararıyla 257-258 yılında tekrar baskı dönemi başlamıştır. 257 yılında Valerianus'un bildirisine göre, Hristiyan din adamları ilahlara kurban etmedikleri takdirde sürgün edilmekte, dini toplantılar yapanlar öldürülmekte, din adamları fikirlerinde kararlılık gösterirlerse idam edilmekte, yüksek mevkideki Hristiyanlar makam ve mevkilerinden uzaklaştırılmakta, Hristiyan asil kadınlar köle olarak çalıştırılmaktaydı (Bihlmeyer-Tuchle, 1972, 56). 260 yılında Sasani kralı I. Şapur, Roma ordusunu ve Valerianus'u ele geçirmiş sanki Hristiyan şehitlerinin intikamını alırcasına Valerianus'un diri diri derisini yüzdürüp bu deriyi Başkent Meydanı'nın kapısına çiviletmış ama maalesef, Antakya'ya girip şehri yağmalamış ve binlerce kişiyi de köle yapmıştır (Rubenstein, 2004, 40). Köle yapılanlar arasında Antakya episkoposu Dimitriyanos vardır (Bihlmeyer-Tuchle, 1972, 36). Belki bu olaylar da Hristiyanlığa katılımı arttırmıştır. Çünkü her ne kadar İmparatorlar bu kötü gidişattan Hristiyanları sorumlu tutsa da, insanlar bu durumun işgaller, kötü yöneticiler

ve kendilerini artık korumayan aciz Tanrılardan kaynaklandığını bilmekteydiler. 260-303 yılları arasında bir barış dönemi olmuştur. Hatta İmparator Gallien (260-268), Hristiyanların mal ve mülklerini geri vermiş ve dini toplantı yapmalarına da izin vermişti (Bihlmeyer-Tuchle, 1972, 56). Hristiyanlık, İmparatorluğun her yerine ve tüm toplumsal katmanlara (hatta İmparator'un ailesine kadar) sızmayı başarmıştır (Eliade, 2003, 2: 418). İmparatorun karısı Prisca ve kızı Valeria da Hristiyan olmuştu (Bihlmeyer-Tuchle, 1972, 57).

Dimitriyanos'dan (254-260) sonra 260-270 yılları arasında Samsatlı Paul XVI. Piskopos olarak seçilmiştir. Paul, Palmira Tadmur kraliçesi Zenobia' nın öğretmeni olduğu için; kraliçe şehrin valiliğini de ona vermişti (Çelik, 1996, 86; Atiya, 2005, 195). Paul, Tanrı inancı konusunda şöyle demektedir: “Baba, Oğul ve Kutsal Ruh diye üç uknum yoktur. Tek uknum vardır. O da bir tek olan Tanrıdır ki Kitab-ı Mukaddes onu Baba olarak adlandırmaktadır”. İsa'yı, “Ruhul Kudüs aracılığıyla bakire Meryem'den mucizevî bir şekilde doğmuş saf bir insan olarak nitelendirmektedir. İsa'ya yüceliği verenin “Tanrısal Hikmetin (Kelam) onun içine işlemesi” olduğunu, bu Tanrısal hikmetin daha önceki Peygamberlerde de kısmi olarak var olduğunu söylemekte ve çarmıha gerildiği zaman Tanrısal Hikmet'in ondan ayrıldığını iddia etmektedir (Çelik, 1996, 86-87). Paul, bu görüşlerini eyleme dökerek; Mesih' in Tanrı olduğunu gösteren ya da ima eden her şeyi kaldırtmıştır. Antakya'da artık İsa, bir Peygamber, Allah ise tek bir varlık düşüncesi hâkim olmaya başlamıştı. Hatta bir keresinde halk, kendisine “mutlu Antakya kilisesini putperestlikten, sapkınlıktan korumak ve takdis etmek için o gökten inen bir melektir” şeklinde tempo tutmuştur (Çelik, 1996, 88). Bu durumda Paul, Mesih'in ikili doğası öğretisinin temellerini atmış ve ünlü “Homousion^{*}” terimini ilk kez kullanmıştır (Atiya, 2005, 195). Paul'un bu çalışmaları ve düşünceleri her yanda yankı yapmıştı. Bu fikir akımına karşı İskenderiye piskoposu Dionysius, Doğu kiliselerini, problemi çözmek üzere Antakya'ya konsil toplantısına mektup yollayarak çağırmış, böylece 264 (veya 265) yılında Doğu kiliselerinin piskoposlarının katıldığı I. sinod toplanmıştı. Paul, bu sinodda kendisini savunduğu ikili doğa öğretisini reddettiğini söyleyerek ikna olmuş gibi davranmış fakat düşünce ve eylemlerinden vazgeçmemiştir. Bunun üzerine 269 yılında Antakya'da II. bir sinod daha toplanmıştır (Atiya, 2005, 195; Çelik, 1996, 88-89). Yine düşünce ve fikirlerinde bir değişiklik

* Hristiyanların İznik Konsilinde belirledikleri iman formülünde, tanrılıkta Oğul'un Baba aynı cevhere sahip olduğunu belirten bir ifadedir (Gündüz,1998, 173).

olmayan Paul, 269 da üçünce kez Antakya'da daha kalabalık bir katılımıla sinodun toplanmasına sebep olmuştu. Bu sefer sinod, Paul'un aforozuna ve yerine Dumnos'un patrik olarak takdis edilmesine karar kılmıştır (Çelik, 1996, 90).

299 yılında imparator Diocletianus, Perslere karşı büyük bir zafer kazanmış ve herkesten Apollo'nun tapınağında ölümsüz Tanrılara kurban adamalarını istemiş, bu hareketiyle de Hristiyanlara karşı kampanya başlatmıştı. Amaç, kendi Tanrılarının Yahova ya da İsa'dan daha üstün olduğunu göstermekti. Diocletianus'un asıl amacı, Roma da birliği sağlamak ve Roma halkının inandığı diğer dinler gibi Hristiyanlığı da sistemin bir parçası haline getirmeye çalışmaktı (Rubenstein, 2004, 44). Çünkü manevi ve sosyal birlik sağlanırsa eski günlerin tüm ihtişamıyla geleceği fikri onda ve diğer ileri gelenlerinde hâkim bir düşünceydi. Fakat Decius'un ve Valerianus'un yaptığı baskı hareketleri Hristiyanlığı yıldırmadığını aslında daha da güç kazandığını bilen Diocletianus, önce devlet işlerini düzenlemiş, halk içinde huzurun yayılmasını sağlamış, böylece halkı kendi tarafına çekmeye başarmış ve devlet görevinde, orduda ve sosyal hizmetlerde bulunan Hristiyanları da tasfiye etmeye başlamıştı. 303 yılında Pagan ayinlerine hakaret yağdıran Romanus adlı bir Hristiyan'ın yaptığı eylem, 23 Şubat 303 tarihinde Terminalia denen bir Roma festivali sırasında Hristiyan ibadetlerini yasaklayan ve İmparatorluktaki tüm kiliselerin yıkılmasını emreden bir fermanın yayılmasına sebep olmuştur (Rubenstein, 2004, 47). Diocletianus'un yaptığı bu son baskı dönemi (303-305), en uzun süreli ve en kanlısı olmuştur (Eliade, 2003, 2: 418).

Doğunun Augustus'u olan Pers Fatih'i Galerius, kıyımlara devam etmekteydi fakat ölümcül bir hastalığa yakalanınca Nisan 311 de büyük baskının sona erdiğini ilan eden bir hoşgörü belgesi yayınlamış ve ülkede dini özgürlüğü ilan etmiştir (Çelik, 1996, 98; Rubenstein, 2004, 54-55).

Büyük Konstantin Batının hâkimi olunca, eniştesi Doğu Augustos'u Licinius ile Milano'da bir araya gelip Hristiyan kıyımına son veren ve iç huzuru sağlama amacı taşıyan ünlü "Milano Fermanını" yayınladılar. Ama ne yazık ki Antakya Teoloji okulunun kurucusu Lucian, bu fermanın yayınlanmasından önce Licinius tarafından idam edilmiştir (Rubenstein, 2004, 56; Atiya, 2005, 195). Lucian, Kitab-ı Mukaddes bilginidir. O, Septuagint* ile İncilleri gözden geçirmiş büyük bir âlimdir. Lucian'ın Antakya Teoloji Okulu, Hristiyan dogmasının ve Hristiyan doktrininin oluşmasında büyük bir rol oynamıştır. Hristiyanlık âleminin ünlü tarihsel kişilikleri olan; Arius,

* Eski Ahit'in İbranice özgün metninin günümüze olan ilk Yunanca çevirisi, yani, Yetmişler Çevirisi.

Diyodorus John Chrysostom, Mopsuestialı Theodore, Nastur, tarihçi ve din bilgini olan Theodret, Eusebius, bu okulun öğrencileri olmuşlardır.

2.3. Hristiyanlığın Devlet Dini Olması ve İlk Büyük Konsil

2.3.1. Hristiyanlığın Devlet Dini Olması

25 Temmuz 306'da İngiltere kralı olan Konstantin, Batının Augustusu idi. Roma kralı Galerius ölünce yerine Maxentius geçmişti. Konstantin, 312 yılında Batının tek hâkimi olmak için Roma üzerine yürüdü. Bu “Milvius Köprüsü savaşı”ndan önce Konstantin gökte bir işaret gördü: Gün ortasında güneş ufukta alçalmaya başlarken göğün ortasında güneşten çok daha parlak ışıklar saçan haç işaretini ve üzerine yazılı işaretleri gördü (“onunla (haçla) yeneceksin”). O ve yanındaki tüm askerler şaşırды, “Touto Niko” (fethet) cümlesini işittiler ve o gece İsa, Konstantin'in rüyasına girip ona “haçı göstererek bu işareti ordudaki tüm sancaklara işletmesini söyledi” (Eliade, 2003, 2: 465; Rubenstein, 2004, 55). Bu olaydan sonra Konstantin orduya labarum (pagan sancakları) yerine, Hristiyan işaretini (haç) kullanmalarını emretti. Daha sonra Maxentius'u yenip batının tek hâkimi oldu.

Konstantin'in Hristiyanlığı seçmesi ardından Licinius ile birlikte Hristiyanlara özgürlük tanıyan “Milano Fermanını” yayınlamaları, Hristiyanları sevindirdi fakat Licinius, hâlâ Hristiyanları potansiyel düşman olarak gördüğü için, onları yönetimden tasfiye etmekte ve baskı uygulamaktaydı. Konstantin ve Licinius arasında taht kavgası ve Licinius'un Hristiyanlara baskı yapması savaşmalarına neden oldu ve Konstantin, 324 yılında Anadolu'daki savaşta Licinius'un kuvvetlerini yenince artık tüm Roma İmparatorluğunun hâkimi oldu. Böylece İmparatorluğun resmen Hristiyanlaşmasına yol açtı. Zaten 315 yılından itibaren sikkelerde ilk Hristiyan işareti konulmaya başlamış, 323 yılında putperest imgeler yok olmuştu. Hristiyanlık karşısında en büyük engel (Licinius) de kalkınca Hristiyanlık, Roma İmparatorluğunun gayri resmi dini oldu.

2.3.2. İlk Konsilin Toplanmasında Antakya'nın Etkisi ve Arius

İznik'de 325 yılında ekümenik konsilin toplanmasına sebep olan Arius'un görüşleri olmuştur. Samsatlı Paul'un görüşleri Antakya'da etkisini göstermiş ve halk arasında kabul görmüştü. Daha sonra ortaya çıkacak olan ikona kırılcılığın temelini atmış, İsa'yı, saf bir insan olarak görmüş, böylece tevhidi bir yol izlemiştir.

Antakya Teoloji okulunun kurucusu Lucian'ın, Paul'un öğrencisi olduğu çürütülse de, bu okuldan mezun olan öğrencilerin görüşlerinde Paul'un etkisini görmek mümkündür ki; Arius ve destekçisi İzmit piskoposu Eusebius, Nasturilik'in kurucusu Nastur, Antakya İlahiyat Okulu öğrencileri idi (Atiya, 2005,196).

Yeni Platonculuğu Hristiyan dünyasına nüfuz ettiren Origenes'in görüşlerini (Origenes' in görüşleri için bkz. Eliade, 2003, 3: 56-58) daha ileriye götürmeye çalışan Arius, İskenderiye de papaz iken, piskoposunun Hristiyanlık görüşünü halkın önünde eleştirmesi üzerine İskenderiye kilisesinden uzaklaştırılınca ortalık karışmıştı. Çelik'in yazdığına göre, "Patrik Alexander, bir gün cemaate vaaz ederken konuyu teslisin sırrına getirmişti. Alexander, bu vaazında özellikle teslisin birliği üzerinde ısrarla durmuş ve felsefi açıklamalarla savlarını kanıtlamaya çalışmıştı. Rahip Arius patriğin Sabellianizm'e kayan açıklamasına itiraz ederek, Baba ile Oğul arasındaki ayrılığı vurgulamış ve Babanın olduğu bir zamanda Oğlun var olmadığını, sonradan yaratıldığını, yani mahlûk olduğunu söylemişti" (Çelik, 1996, 108).

Konstantin, Hristiyanlara özgürlük vermiş, onlardan baskıyı kaldırmıştı ama birbirlerine düşeceklerini hiç hesaba katmamıştı. O, Roma İmparatorluğu'nun tüm maddi mesafeleri manevi bir bağla ortadan kaldıracak birleşik bir imparatorluk olmasının; yani güçlü olduğu kadar kutsal da olmasının gerekli olduğu ülküsünü taşımakta (Rubenstein, 2004, 59) ve bu ülküyü bozacak tüm karışıklığı ortadan kaldırmak istemekteydi. Bu yüzden danışmanı piskopos Hosius'u İskenderiye'ye göndermişti. Arius'un bu çıkışı ilk etapta; Nil vadisi, Thebes manastırları, Sudan çöllerini kapsayan tüm Mısır, ayrıca Afrika çöllerine kadar olan Libya yetkisi alanına giren İskenderiye piskoposluğuna göz diken bir papaz gösterildi fakat Arius, Antakya okulunun görüşlerini savunan (Antakya okulu, eski Grek tesiriyle Aristo mantık ve felsefesinin temelleri üzerine kurulmuştur; bkz. Albayrak, 1997, 73) iyi bir hatip ve kendi itikadını şiirler haline getirip cemaatine ilahi şeklinde söyleten iyi bir dinsel

şarkıcı idi. Arius'un itikadını yansıtan bu şiirleri ve ilahileri tüm Doğu Akdeniz'deki liman şehirlerinde yayılmıştır.

Aslında subordinationist* görüş, II. ve III. yüzyılda kilise babaları*, apolojistler* ve ilahiyatçılar arasında kabul görmüş kristolojik bir görüştü (Çelik, 1996, 84) ve bu düşünce tarzı Doğu Roma'daki çoğu kişi tarafından da kabul görmüştü. Arius'u yardımcısı olarak atayan İskenderiye piskoposu Peter, subordinationist görüşe ve Origenes'in görüşlerine şiddetle saldırmış hatta onun aforoz edilmesini sağlamıştı. Piskopos Peter'in görüşlerini devam ettirmek isteyen piskopos Aleksandros, Origenes'in görüşlerini daha öteye taşımak isteyen Arius'a da karşı çıkmaktaydı. Arius, "İsa'dan önce Tanrı henüz baba değildi" ve "henüz İsa yokken O vardı" görüşlerini savunarak onun Tanrı gibi ezeli olmadığı manasını vurgulamaktaydı (Rubenstein, 2004, 64). Arius'un bu görüşlerinin neticesinde İskenderiye'de bir konsil toplanmış ama bu konsil kararları Arius ve Aleksandros taraftarları arasında sokak çatışmalarına sebep olmuştur. Nihayetinde Arius, Antakya okulundan arkadaşı ve destekçisi İzmit piskoposu Eusebios'in yanına gitti, İskenderiye konsiline karşı Anadolu'nun kuzeybatısındaki piskoposlar toplanarak bir konsil oluşturdular ve İskenderiye'nin aforoz kararını bozdular (Rubenstein, 2004, 68). Arius, Filistin Kaeserea piskoposu Eusebios'un da desteğini almıştır.

Bütün bu olaylar üzerine büyük bir konsil toplanması gerektiği düşünülmekteydi ama daha önce Suriye, Lübnan, Filistin, Kapadokya, Arabistan ve doğuda Pers sınırlarına kadar yetki alanına sahip Antakya piskoposu Philogonius'un ölümü üzerine yerine seçilecek piskoposun atanması yapılmalıydı. Bu nedenle Antakya'da yaklaşık altmış kadar piskopos toplandı. Bu toplantıya Konstantin'in danışmanı Hosius da katıldı. Arius karşıtı Aleksandros ve yardımcısı Athanius tarafından kaleme alınan bir bildiri yayınladılar: "İsa'nın yoktan değil fakat Babadan geldiği, oğlun her zaman var olduğu, değişmez ve değiştirilemez olduğu ve onun Babanın iradesinin ya da başka herhangi bir şeyin değil bizzat Babanın mevcut varlığının (hypostatis) tecellisi olduğu". Bu bildirinin yanında bir de laneti (bir kilise konseyi tarafından itikadi farklılıklara yönelik lanet) eklediler ve bu bildiriyi kabul etmeyen; Laodicealı Theodotus'u, Neroniaslı Narcissus ve Kaeserealı Eusebios'u aforoz ettiler yalnız pişman olurlarsa

* Subordinationist: Oğlun babaya tabi kılınması ve ikinci dereceye konulması.

* Kilise babaları: Hristiyan geleneğinde otoriteleri kabul edilen eklesiastik yazarlar için M.S. IV. yüzyıldan itibaren kullanılmaya başlayan bir isim (Gündüz, 1998, 220).

* Apolojist: inanç esaslarını makul bir şekilde savunmak ve diğer kimseleri kendi inançlarına çekmek için eserlerini kaleme alan Hristiyan yazarlara verilen ad (Gündüz, 1998, 38).

büyük konsilde tekrar Hristiyan cemaatine kabul edileceklerini de açıkladılar (Rubenstein, 2004, 74).

“Tüm halkların sahip olduğu farklı inançları tek bir tanrı inancı doğrultusunda bir araya getirmek ve ıstırap verici bir hastalığın pençesinde acı vermekte olan dünya sistemini tekrar eski sağlığına kavuşturmak” (Rubenstein, 2004, 60) amacını taşıyan Konstantin, Arius ihtilafına ve kilisenin kargaşasına sebep olan diğer meselelere çözüm bulmak için 325 yılında İznik’te büyük bir konsil toplanmasına karar verdi. Bu konsilin açılış konuşmasını Antakya’da aforoz edilmiş olan Kaeserea’lı Eusebios yaptı.

Bu konsil kararları Antakya’da üç grubun oluşmasına sebep oldu. Birincisi Eusebiosçu grup, Nicomedio (İzmit konsili) ve Kaeserea kararlarına bağlıydı ki, Ariusçu görüşü savunmaktaydılar. İkinci grup İznik amentüsünü ve yasalarını savunan Eustathius (ö.330) adıyla özdeşleşmişti. Eustathius’un İsa hakkındaki düşünceleri özetle şöyledir: “Kelam ve Tanrı, kendi mabetleri olarak İsa’nın üzerinde ihtişamla yükseliyorlardı... Beytlehem’de doğan, akıl ve hikmet içinde büyüyen, ıstırap çekip haça gerilen Kelam değil, insan olan İsa idi. İsa ile iç içe olan insanlık ve tanrısallık daima biri diğeri ile birleşme arzusunda idi. İki şahsiyet arasında bir birleşme mevcut idi ki kurtarıcı birleşmişti. İnsan, İsa örneği sayesinde kurtulmuş idi...” Eustathius’un teolojisi, İznik amentüsü ile aynı teslis inancı idi. Ancak Kelam hakkındaki görüşü, insan olan İsa’da ayrı bir tabiatın halkaları gibi ikamet eden ve fail durumda olan bir “tanrısal enerji” idi (Çelik, 1996, 117). Üçüncü grup, İznik kararlarını benimsemiş ancak kilisenin başındaki patriğe itaati esas kabul eden, dindar ve yasalara saygılı din adamlarından oluşmaktaydı. Bu grup dinsel konularda ince ayrıntılar üzerindeki tartışmalara da sıcak bakmamaktaydı (Atiya, 2005, 196-197). Ariusçuluk, İznik sonrası dönemde silinmemiş ve hem imparatorlar, hem de doğunun büyük kiliseleri olan İstanbul ve Antakya patrikliklerinde kilise hiyerarşileri, Arius ile Athanasius arasında gidip gelmeye devam etmiştir (Atiya, 2005, 197).

Kaeseralı Eusebios, Konstantin’in baş danışmanı oldu. Antakya piskoposu Eustathius, Arius karşıtı söylemlerine devam etmekteydi. Ama Ariusçular, Eustathius’u, sabelliusçu ve ahlaksız olarak suçlamaları üzerine 327 yılında Eusebios bir konsil toplayarak onu aforoz etti ve yerine Arius sempatizanı Tireli Paulinus’u Antakya piskoposu olarak atadı (Rubenstein, 2004, 99).

Kilise kargaşaları nedeniyle 328, 338, 341 yıllarında Antakya’da konsil toplantıları yapıldı fakat bu asla tartışmaları bitirmedi. Bu teolojik tartışmaların halkı ne

kadar etkilediğini bilmemekteyiz. Halk, kendisini güvende hissedebileceği veya zengin yapabileceğine inandıkları kişi ya da kişilerin yanında olmuş olabilir. Çelik, eserinde İznik konsili sonrası tartışmaların halk kitlelerine kadar indiğini hatta sokaklara kadar nüfuz ettiğini belirtmiştir. Bu tartışmalara sinirlenen Nis piskoposu Gregor şöyle der: “... Her yer anlaşılması mümkün olmayan sorunları tartışan kişilerle dolu; sokaklar, Pazar yerleri, Dört yol ağzları, meydanlar, kısaca her taraf...” kaç “obol” verilmesi gerektiğini sorarsanız, size “yaratılan” ya da “yaratılmayana” dair felsefi düşünceler yürüterek yanıt verirler. Ekmeğin fiyatını öğrenmek istediğinizde, Babanın oğuldan daha büyük olduğu yanıtını alırsınız. Banyonuzla ilgili soru sorarsanız, size oğlun hiçten yaratıldığını söylerler” (Çelik, 1996, 132-133). Ariusçu veya Aleksandros’un ardılı Athanasiosçu tarafları arasında çatışmalar olmuştur ama itikadi tartışmaların derinliğine inildiğinde halk bu tartışmalarda elbette geri planda kalmıştır.

Şu gerçek ki; Konstantin’in ölümünden sonra, merkezi Antakya olan Doğu Roma’yı Konstantius yönetmekteydi. Ariusçu’ların da merkezi Antakya idi. Konstantin’in küçük oğlu Konstans, Milano’dan İtalya’yı yönetiyordu ki, Roma piskoposluğu da Arius karşıtlarının merkezi olmuştu. Bu da Roma ile Antakya arasındaki piskoposların aforozlaşmasına ve değişik şekillerde birbirlerini suçlamalarına sebep olmaktaydı. Hatta bir keresinde Athanasius, Antakya konsilinin birinde (351) “Konstans’ı Konstantius’a karşı kıskırtmakla, eski görevine dönmek için siyaseti alet etmekle ve dört kilise konsilinin kararını hiçe saymakla” suçlanmıştı. Bu gibi olaylar nedeniyle Konstantius, piskoposları, Konstans’ı kendisine komplo düzenlemeye sevk ettiği düşüncesi ile artık batıya sürgün etmemeye başladı (Rubenstein, 2004, 159).

380 yılında Theodosios imparator olunca Ariusçu piskoposlar görevden alındı. 381 yılında İstanbul’da konsil toplanarak 325 İznik konsilinin itikadının tekrarı oldu. Bu konsile Antakya piskoposu Arius karşıtı Meletius başkanlık yaptı (Atiya, 2005, 197). İznik İtikadnamesine karşıt görüşler reddedilerek sahipleri aforoz edildi. Bu konsilde İznik İtikadnamesi’nin sonuna “Baba’dan çıkan ve herkese hayat veren Ruh’ul Kudus’a iman edileceği, ona da secde kılınıp tespih edilebileceği” kararı eklenmiştir (Çelik, 1996, 136).

2.4. Nastur'un Hristiyanlığa Etkisi

Antakyalı John'un 429 yılında piskoposluğa yükselmesiyle kilise içindeki bölünmeler kısa bir süre için birleşir gibi olmuştu. Yalnız öğrenimini Antakya ilahiyat okulunda tamamlayan Nastur, İmparator II. Theodosius tarafından 428 yılında İstanbul Patrikhanesi'ne patrik olarak atanmasıyla kristoloji konusunda tartışma tekrar patlak vermiştir (Atiya, 2005, 198; Albayrak, 1997, 72).

Nastur'a göre İsa, iki yönüyle temayüz etmiştir. Bunlardan biri beşeri, diğeri ise ilahidir. Yani, İsa başlı başına Tanrı veya Tanrının oğlu değil, Hz. Meryem'in oğlu idi ve bir insandı. Nastur'a göre Tanrı, vücut, ilim ve hayat sıfatlarını içinde barındıran tek bir varlık; İsa hem ilah, hem de insandır. Bu ikisi, iki cevher ve iki unsurdur. İsa'nın ilah ve insan tarafı birleşerek tek bir Mesih oldu. Mesih'in öldürülmesi ve haça gerilmesi olayında ölüm fiili, onun cesedinde, yani insani yönünde gerçekleşti (Albayrak, 1997, 74).

Nastur'un bu görüşlerinin temelini hocası Theodoret oluşturmuştur. Antakya ilahiyat okulunun müdürlüğünü yapan Diodores, bütün hayatı boyunca İsa'nın insani doğasını vurgulayarak onda iki doğanın var olduğunu savunmuştu. Theodoret, Diodores'in görüşlerini geliştirdi ve sistemleştirdi. Theodoret, Kitabı Mukaddesi harfi harfine bir yorum yöntemiyle yorumlamış, Eski Ahit'in metinlerinin Mesih'e mal edilen özelliklerini yalanlayarak Neşideler adlı yapıtın da tanrısal olmadığını söylemiştir (Çelik, 1996, 147-148). İsa'nın insani yönünün olduğuna vurgu yapan Theodoret, Meryem'e Theotokos (Tanrı Anası) denmesini reddetmekte ve aksine Hristotokos (Mesih'in Anası) deyimini savunmaktaydı (Çelik, 1996, 149).

Theodoret, bu okulun başında iken Nastur, öğrenci olarak buraya gelmiş, ondan ve düşüncelerinden çok etkilenmiştir. Yine Theodoret döneminde Nastur'dan başka, Antakya patriği Yuhanna, Kuros piskoposu Theodoritos, Nusaybin piskoposu Barsavn da bu okulda yetişmişlerdi (Çelik, 1996, 149).

Nastur'un İsa Mesih'in iki doğası konusundaki tezleri, Meryem'e "Tanrı Anası değil, Mesih'in anasıdır" demesi, haça gerilenin saf bir insan olduğunu savunması ve bunları kiliselerde de eyleme dökmesi vb. sebepler, 431 yılında birinci Efes Ekümenik Konsili'nin toplanmasına neden olmuştur.

Konsil üyelerinin hepsi toplanmadan önce İskenderiye piskoposu Cyril, kendi yandaşları ile oturumu başlattı. Nastur, Cyril'in konsili başlatma kararına özellikle

“Antakya Patriği Yuhanna’yı beklemeleri gerektiğini” söyleyerek katılmadı. Ama Cyril kimseyi beklemeden Nastur’u aforoz etti. Daha sonra Efes’e ulaşan Yuhanna tekrar konsili başlattı ve Nastur’u aforoz edenleri aforoz etti ama Cyril bir şekilde kendi yönettiği oturumların ve aldığı kararların geçerli olmasını İmparatora onaylattı (Atiya, 2005, 198; Çelik, 1996, 164). Cyril’in Efes Konsil kararlarını saraya büyük rüşvetler vererek kabul ettirdiği iddia edilmektedir (Çelik, 1996, 165; Dvornik, 1990, 14). Cyril’in böyle davranmasının bazı sebepleri vardır: Bunlardan biri; 381 yılında İstanbul’da yapılan konsil kararlarının üçüncü maddesi, İskenderiye piskoposluğunu üçüncü sıraya itmişti. Bu karara göre kilise hiyerarşisi içinde Roma’nın önceliği kabul edilmekte ve bundan böyle ikinci sırada İskenderiye değil; İmparatorun ikametgâhı olan İstanbul yer almaktaydı (Dvornik, 1990, 11). Bu konsil kararı ile İskenderiye’nin Doğu kiliseleri üzerindeki etkisini azaltmak düşünülmekteydi. İşte Cyril, İstanbul patriği Nastur’un görüşlerini mahkûm ederek ve onu aforoz ettirerek İstanbul’u aşağılatma hesabına gitmişti. Diğer ise; İskenderiye ve Antakya ekolü arasındaki rekabetten kaynaklanmaktaydı. Nastur, Antakya ekolünün görüşlerini savunduğu için Cyril kendi kararlarını onaylattırarak böylece İskenderiye ekolünün zaferini ilan etmiş oluyordu.

İmparator konsil kararlarını onayladıktan sonra Nastur, Antakya’da mezun olduğu Ubribyos (Euprepus) Manastırı okuluna dönmüştü (Çelik, 1996, 169). Nastur, 433’ten itibaren Antakya’dan, kendisine yakın olan piskoposlara mektup yazmaya başlayınca İmparator tarafından Mısır çöllerine sürgün edilmiştir (Çelik, 1996, 171). Mısır’da birçok değişik yerlerde uzun bir sürgün hayatı yaşadıktan sonra 451 yılının sonlarında Panopolis (Ahmin)’de ölmüştür (Albayrak, 1997, 75). Ama yine de Antakya mintikasında Nastur’un taraftarları çoğunlukta idi ve Antakya kilisesi de Nastur taraftarı Yuhanna’dan sonra yine onun yeğeni Dumnos’u patrik seçmiş ve böylece yönetim tamamen Nastur yandaşlarının eline geçmişti. Dumnos, Antakya’da doğmuş, Filistin’de Euthymius Manastırında öğrenimini tamamlamış ve birinci Efes Konsilinden itibaren de Antakya’da bulunmuştur (Çelik, 1996, 172).

2.5.1. II. Efes Konsili (M.S. 449)

Artık I. Efes Konsilinin büyük aktörleri ölmüştür: Antakyalı John (Yuhanna) 441 yılında ölünce, yerine Dumnos; 440 yılında Roma patriği Siktus’un yerine Leo; 444

yılında İskenderiye patriği Cyril'in yerine Dioscorus patrik olarak seçilmişlerdi (Çelik, 1996, 175; Atiya, 2005, 199).

II. Efes Konsilinin toplanmasının birinci nedeni: Tarihe monofizitizmin babası olarak geçen Utuci, 421 yılından beri İstanbul'da bir manastırın başrahipliğini yapmaktaydı ve saray içinde büyük bir etkinliği vardı. İsa'nın biricik tabiatını savunan Utuci'yi, İstanbul patriği Flavian, sapık olarak mahkûm etmiş ve bu kararını diğer piskoposlara özellikle Roma patriği I. Leo'ya da bildirmişti. Oysa Utuci sayesinde monofizit doktrin, saray içinde büyük etki kazanmıştı. İskenderiye patriği Dioscorus da Utuci'yi desteklemekteydi. Zaten İskenderiye ekolüne Yeni Eflatunculuğun kurucusu Plotin'in görüşleri cazip gelmekteydi. Plotin, "insanın tanrılaşması için kişisel bir ahlaki disiplinin gerekli olduğunu, 'böyle bir tanrılaşma' aşkla ve Allah'a teslimiyetle mümkün olabileceğini, böylece insanın ilahlaşacağını" söylemekteydi. İskenderiye ekolü, bedenleşmiş oğlun ilahi tabiatı üzerinde –Plotin'in felsefi görüşlerine göre açıklama yaparak- fazlaca durmakta ve müşriklere de bu şekilde öğretmekteydi (Dvornik, 1990, 15). Aynı görüşleri paylaşan Utuci'ye göre, Mesih'in tanrısal doğası, insani doğası üzerine inmiş; bu iki doğa meczolmuş, birbirine karışmış ve tek doğa olmuştur... (Utuci'nin görüşleri için bkz. Çelik, 1996, 177-178).

II. Efes Konsilinin toplanmasının ikinci nedeni: Utuci büyük bir Nastur düşmanı idi. Utuci'nin düşünceleri Nastur'un yandaşlarına düşman olanlar arasında büyük ilgi görmüştü. Nastur'un yandaşları doğuda Urfa piskoposu Hiba ve Suriye ile Filistin'de Kuros piskoposu Theodoret'in liderliğinde örgütlenip çalışmalarına devam etmişlerdi. Utuci, İmparatora etki yaparak Theodoret'in etkinliklerini yasaklatmıştır. Bu yasaklama fermanı Antakya'da ilan edildiğinde kentte ayaklanmalar başlamış, başta patrik Dumnos ve Theodoret olmak üzere, yandaşları her yanda bu ferman aleyhinde toplantılar düzenlemeye ve konuşmalar yapmaya başlamışlardı. Nastur yandaşlarının bu çalışmaları İskenderiye patriği Dioscorus'a şikâyet edilmiş, bunun neticesinde Dumnos ile Dioscorus arasında karşılıklı sert ve hakaret dolu mektuplaşmalar olmuştur (Çelik, 1996, 176).

Flavian'ın Utuci'yi görevden alması (448), Dioscorus'un Nastur yandaşlarına düşmanlığı ve onları tamamen yok etme düşüncesi vb. sebeplerle Utuci ve Dioscorus, saraydaki etkinliklerini de kullanarak II. Theodos'dan 449 yılında Efes'te konsil toplanmasını sağlamışlardır.

Dioscorus, Roma, Antakya ve İstanbul kiliselerinin mensuplarını beklemeden konsili başlattı. Hemen, Nastur yanlısı piskoposları yokluklarında görevlerinden aldırıp aforoz ederek yerlerine yeni piskoposları takdis ettirdi. Utuci'nin rütbesi geri verildi ve eski görevine dönmesi kararlaştırıldı. Flavian ve Dumnos azl ve aforoz edildi. Roma patriği Leo'nun konsile gönderdiği mektubu (Toms) değişik mazeretlerle okutulmadı. Bu konsil o tarihten beri Latrocinium (hırsızlar veya haydutlar konsili) olarak anılmıştır (Atiya, 2005, 199; Çelik, 1996, 184-189; Dvornik, 1990, 15-16).

2.5.2. Kadıköy Konsili (M.S. 451)

Dioscorus, İstanbul patriği Flavian'ın yerine Anatolius'u, Antakya patriği Dumnos'un yerine Maximos'u takdis etti. Böylece İskenderiye kilisesi doğu Hıristiyanlığının fiili önderliğini ele geçirmiş oldu. Bunun farkında olan Roma patriği Leo, Roma'da bir sinod toplayarak (449) II. Efes Konsilinde aforoz edilenlerin hepsinin ruhani rütbelerini iade etti ve Dioscorus'u da aforoz etti. II. Efes'i de "haydutlar konsili" olarak ilan etti (Çelik, 1996, 193-194; Dvornik, 1990, 16). Buna mukabil olarak Dioscoros da İskenderiye'de bir yerel sinod toplayarak, Leo'yu aforoz etti. Leo bunun üzerine II. Theodosius'a mektuplar yazarak Dioscoros'u şikâyet etti ve bir konsil toplanmasını istediye de sonuçsuz kaldı. Leo'nun isteği ancak İmparator Marcian'ın 450 yılında tahta çıkmasıyla gerçekleşti. Leo, konsil kararlarını reddeden ve bunu "büyük cilt" adıyla anılan bir mektupla Marcian'a bildirdi. Bunun üzerine İmparator 451 yılında Kadıköy konsilinin yapılması için piskoposları toplantıya çağırdı (Atiya, 2005, 199; Çelik, 1996, 198; Dvornik, 1990, 16).

Bu konsilde II. Efes'in kararları mahkûm edildi, Papa I. Leo'nun Toms'u okundu ve oy birliği ile onun, resmi Ortodoks Katolik inancını ifade ettiği kabul edildi (Dvornik, 1990, 16). II. Efes'te aforoz edilenlerin aforozu kaldırılarak ruhanilik rütbeleri geri verildi fakat Antakya patriği Dumnos, eski makamına iade edilmedi (Çelik; 1996, 203-204). Dioscorus ve Utuci aforoz edildi. (Atiya, 2005, 200; Çelik, 1996, 206-208). Altıncı oturuma İmparator Marcian ve İmparatoriçe Pulharya da katıldı ve Leo'nun dogması olan diofizit görüşleri desteklediklerini belirterek Roma itikadnamesini oy birliği ile kabul ettirdiler (itikadname için bkz. Çelik, 1996, 210-211).

Yedinci oturumda Antakya kilisesi ele alındı. Daha önce Antakya'ya bağlı olan Kudüs, bağımsız bir patriklik statüsüne kavuşturuldu ve Yahudiye, Samiriye, Galile bölgeleri Antakya kilisesinden alınarak bu patrikliğe bağlandı. Buna karşılık Fenike I ve Fenike II eyaletleri ile Arap beldeleri Antakya kürsüsüne verildi (Çelik, 1996, 213-214).

İmparator, Kadıköy Konsilinin 28. maddesi ile İstanbul piskoposluğunu Roma ile eşit statüye kavuşturdu (Atiya, 2005, 200; Çelik, 1996, 216). Kadıköy'ün iman ilkelerinin paradoksu şu olmuştur: Bir yandan Cyril'i övüp onun öğretisini mahkûm ederken, diğer yandan diofizitizmi destekleyip Nestor'u mahkûm etmiştir (Atiya, 2005, 200; Çelik, 1996, 219).

Siyasi açıdan Marcian bu konsilde; hem siyasi hem de dini üstünlük sağlamıştır. Bu konsilde İmparator, konsile katılan piskoposlar tarafından "yaşasın Marcian, ikinci Konstantin, ikinci Pavlus, ikinci Davut. Sizler Ortodoks imanının meşalesisiniz..." diye tezahüratlarla alkışlanmıştır (Çelik, 1996, 237; Dvornik, 1990, 17).

Konsil sonrasında Papa Leo, 28. maddeyi kabul edemeyeceğini bildirdi ve bu maddeye itirazlarını sürdürdü. İskenderiye patrikliği için takdis edilen Proterius, askeri birlikler eşliğinde Mısır'a geldi. Ama buradaki ayaklanmalar neticesinde binlerce kişi öldü. Proterius da linç edilerek parçalandı (Çelik, 1996, 243), hatta cesedini caddelerde sürüklediler, sonra yakarak küllerini rüzgâra savurdular (Atiya, 2005, 89). Aynı şekilde Filistin'de de kanlı olaylar oldu. Yalnız buradaki karışıklıkların nedenleri farklıdır: Yahudiler Sinagoglarını istemekte, Hristiyanlar da Leo'nun Toms'unu reddetmekteydiler.

Antakya'da pek olay olmadı. Çünkü Dumnos'un yerine atanan Maximos, konsile patrik olarak gitmiş ve yine aynı sıfatla dönmüştü. Aslında o itikatta Dioscorus gibi düşünmekte idi ama Kadıköy konsil kararlarını da imzalamıştı. Fakat Maximus 455 yılında patriklikten istifa etmiştir (Çelik, 1996, 249).

2.5.2.1. Kadıköy Konsili Sonrasında Antakya

455 yılında Maximus patriklikten istifa edince yerine Kadıköy Konsili yandaşları olan Basilyos (456-458) ve Akak (458-459) patriklik yapmışlardır. Bu dönemde Antakya'da deprem olması, patriklik için bir kargaşanın yaşanmamasını sağlamıştır. 459'da Martur patrik olmuş ve depremin acılarını sarmakla meşgul olduğu

için dini tartışmalara girmemiştir. 26 Temmuz 459'da Mar Şamun'un ölümü halkı daha çok üzmüş ve halk, onun sütunu çevresinde 51 gün süren bir ayin düzenlemiştir. Bütün bu olaylar teolojik tartışmaları ve ruhbanlar arasındaki siyasal çekişmeleri unutturmuştur (Çelik, 1996, 250). 465 yılında Antakya patriği olan Petrus, monofizit inancı nedeniyle iki kere görevden alınmış fakat İmparator Zenon'un desteğini sağladığı için, monofizit düşüncesi Antakya'da halka ve ruhban sınıfına benimsetmiştir. İmparator Basilikos zamanında Petrus, ayin sırasında "ey benim için haça gerilen" deyimini, antik doğu litürjisinde yer alan "trisagion" yani kutsal üçleme duasına ekletmiştir (Atiya, 2005, 201; Çelik, 1996, 252). Aynı zamanda o, Antakya ilahiyatçıları tarafından yarım yüzyıldan beri şiddetle reddedilen "theotokos" deyimini halka benimsetmiş ve ayinlerde bu deyim anılmasını sağlamıştır (Atiya, 2005, 201; Çelik, 1996, 253). İmparator Basilikos'un desteğini alan İskenderiye patriği Timoteus ve Antakya patriği Petrus, bir konsil toplayarak Kadıköy'ün kararlarını gayri meşru ilan edip, Leo'nun Toms'unu da aforoz ettiler ve bu alınan kararları da İmparator fermanı ile ilan ettirdiler. İskenderiye patriği ayrıca Efes'te de bir sinod toplayarak Kadıköy ve Leo'nun Toms'u ile birlikte İstanbul patriği Akak'ı da aforoz etti (Çelik, 1996, 255). Yalnız İmparator Zenon, Basilikos'u tahtan indirince 476 yılında Antakya patriği Petrus, Efes piskopos'u Pavlus ve İskenderiye patriği Timoteus'u azlederek sürgüne gönderilmelerini emretti (Çelik, 1996, 256).

Antakya'da bu olaylar üzerine karışıklıklar çıktı. Halk, İmparator tarafından atanan piskoposları kabul etmediği için ayaklanmalar çıktı. Bu ayaklanmalar da çok kanlı bir şekilde bastırıldı. Bu kargaşa durumu aynı şekilde Mısır'da da sürmekteydi. Bunun üzerine İmparator Zenon, kilise içinde birlik sağlamak amacıyla 482 yılında Henoticon (birlik yasası) adı ile bir metin yayınladı. Bu metinde hem Nastur hem Utuci aforoz edilmekle birlikte "tek doğa", "çift doğa" deyimlerinin telaffuzundan olduğu gibi, Ortodoks görüş yada monofizitizm lehine herhangi bir zorlayıcı ifadede kaçınılmaktaydı (Atiya, 2005, 200; Çelik, 1996, 260-261; Dvornik, 1990, 19). Böylece İstanbul, Antakya, İskenderiye ve Kudüs patrikleri bir görüş etrafında birleşmiş oldu.

Fakat Zenon'un siyasi rakibi Leontius, Antakya patriği Calandio'yu yanına çekerek Henotikon'a karşı muhalefet yaptılar. Zenon bunun üzerine Leontius'u ortadan kaldırarak Calandio'yu da sürgün etti. Böylece Petrus tekrar Antakya patriği oldu. Petrus, Henotikon'a bağlı olduğunu bildirdi ve artık şehirde monofizit yanlıları egemen oldu. Ama zamanla Henotikon'a da cephe alındı. Calandio, Papa II. Felix'ten yardım

isteyince, Papa Henotikonu inceledi. Bunun üzerine Papa bir sinod toplayarak İstanbul patriği Akak'ı aforoz etti ama tekrar karışıklığın başlamasına sebep oldu.

Antakya'da monofizit doktrinin en büyük savunucusu patrik Severus'tur. Severus 536 yılında toplanan bir İstanbul konsilinde aforoz edildi. Severus'un 538 yılında ölmesinden sonra Antakya kilisesinde iki başlılık süre gelmiştir. İki ayrı grup, seçtiği patriklerin Antakya kilisesini temsil ettiklerini iddia ede gelmişlerdir. Bu patriklerden biri, Melkit yani Rum Ortodoks çizgisini temsil ederken; diğeri Süryani monofizit geleneği temsil etmekteydi (Atiya, 2005, 201).

Severus aforoz edildikten sonra yerine ruhani olmayan Pavlus getirildi. Pavlus göreve başlar başlamaz, monofizit yanlısı ruhbanların hepsini tutuklatarak sürgüne gönderdi. Hatta Kadıköy ve patrik karşıtı olan halkı dahi sürgüne gönderdi (Çelik, 1996, 286). I. Pavlus 521 yılında istifa edince yerine Afroniyos atandı ama o da 526 yılındaki Antakya depreminde öldü. 527 yılında Diyarbakırlı Afram patrikliğe atandı. Yine ayaklanmalar, katliamlar ve ikinci sürgün hareketi devam etti.

İmparator Justinien (527-565), kendisini ilahiyata vermiş; gerçek imanın savunuculuğu ve havariliği rolünü çok ciddiye almıştı (Dvornik, 1990, 20). Justinien'e göre devlet başkanı hem Sezar hem papa olmalıydı (Çelik, 1996, 290). Roma'nın etkisinde kaldığından dolayı, Kadıköy karşıtı piskoposların sürgünü ve halkın sindirilmesi için bir ferman yayınladı. Bu yüzden de Antakya'da halkın ayaklanması üzerine yine büyük katliamlar oldu. Hatta aileler parçalanıp sürgüne gönderildiler. İstanbul'da "Nika Ayaklanması", Yeşiller ve Maviler gruplarının birleşerek 532 yılında ayaklanması, İran savaşları gibi nedenlerden dolayı İmparator dini tutumunu değiştirdi ve monofizit yanlısı piskoposları bağışlayarak, sürgünden dönmelerine izin verdi. Yalnız Antakyalıların hala patrik olarak kabul ettikleri Severus lehine istenilen sonuç elde edilemedi (Çelik, 1996, 293).

6 Şubat 538'de, Antakya'da tutuklu bulunan Büyük Severus'un naibi tellalı Viranşehirli Yuhanna öldü. 8 Şubat 538'de de Severus öldü. Monofizit öğretisi yanlısı bir patrik olan İskenderiye piskoposu Theodosius da tutuklanıp İstanbul'a getirildi ve bununla beraber diğer monofizit yanlısı ruhaniler tespit edilip öldürülünce; monofizit karakterli Antakya ve İskenderiye kiliseleri artık tümüyle kaldırılmış görünmekteydi (Çelik, 1996, 295).

Bir Süryani papazının kızı olduğu söylenen İmparatoriçe Theodor, Arap Kralı Haris bin Kabala ile anlaşarak Yakup Baraday'ı piskopos olarak takdis ettirmesi ve onu

Tek Doğa yanlısı Doğu kiliselerini canlandırmak için görevlendirmeleri ile birlikte yeni bir Pavlus seyahat hareketinin başlamasına sebep oldular. Yakup, yakın arkadaşı Tellalı Sergis'i Antakya Süryani kilisesine patrik olarak takdis etti (Çelik, 1996, 303; Atiya, 2005, 204). Ama Sergis, özgürce Antakya patrikliği yapamamıştır. İmparatoriçe Theodor, onun görüşlerini paylaştığı için hem onu korumakta hem de yeğenine öğretmenlik yaptırmaktaydı, böylece onu İstanbul'da gizlemektedir.

546 yılında Sergis öldü. Bunun üzerine tutuklu bulunan İskenderiye Patriği Theodosius'un isteğiyle ilk kez, bir Kıpti olan Pavlus Süryanilere patrik olarak seçildi (Çelik, 1996, 307; Atiya, 2005, 205).

2.5.3. II. İstanbul Konsili (M.S. 553)

İmparator Justinien, “üç bölümü” (Justicatum) mahkûm eden bir ferman yayınlattı. Bunlar:

1. Nastur'un üstadı Mapsuesteli Theodore'un eserleri ve şahsı,
2. Cyrli Theodore'tin aziz Cyrille'e ve Efes Konsiline karşı olan yazıları,
3. Urfalı İbas'ın Theodor'u savunan ve aziz Cyrille'in itirazlarını reddeden mektubu (Dvornik, 1990, 20; Çelik, 1996, 308).

Buna itirazlar edilmesi üzerine Justinien, 553 yılında İstanbul'da bir konsil topladı. Konsil, İmparatorun düşüncesi doğrultusunda karar alarak “üç bölümü” aforoz etti.

2.5.4. III. İstanbul Konsili (M.S. 680)

Bizans İmparatoru, yüksek rütbeli din adamı olarak Antakya'nın Rum ya da Melkit Ortodoks patriğini onaylamakta ve rahipleri yetkili ruhban sınıfı olarak tanımaktaydı. Aksine Süryani patrikleri ve ona tabi olan monofizit yanlıları devlet tarafından büyük kısımlara uğratılmaktaydı. Bu durum, gerek Kadıköy yanlısı Maviler, gerek monofizit yanlısı Yeşiller arasında hoşnutsuzluğa neden olmaktaydı.

İmparator Heraklius, bu kısımların diyalogla çözülebileceğine inandığı için İstanbul patriği Sergius'dan barış sağlaması için bir formül bulmasını istedi. Sergius,

monothelisme denilen ve İsa Mesih'te "tek irade ve enerji" olduğunu ileri süren bir formül buldu. Ama bu formül eleştiri alınca İmparator, İsa'da "iki doğa ve bir irade" kabul eden iman bildirgesi (ektesis)'ni yayınladı (Çelik, 1996, 327; Dvornik, 1990, 21-22). Barış için bu formüller de işe yaramadı. Aslında Mısırlı Koptlar ve Antakyalı Süryaniler, Bizans'tan gelecek hiçbir teklifi kabul etmeye yanaşmamaktaydı. Çünkü yapılan kısımlar, sürgünler ve dini kısıtlamalar onlarda milliyetçi duyguları güçlendirmiş ve artık Bizans egemenliği altına girmek istememekteydiler.

Neticede 636 yılında Halid bin Velid komutasındaki İslam ordusu Yermük'te Bizans ordusunu yenince; Antakya Bizans egemenliğinden çıkmış, daha sonra Kudüs ve Mısır da İslam ordusunun egemenliği altına girmiş ve böylece monofizit yanlıları İslam ordusuna cizye vergisini vererek dini özgürlüklerini kazanmıştı. Süryaniler de 518 yılından beri Antakya dışında olan patrikhaneyi 637 yılında buraya taşımışlardır (Çelik, 1996, 328; Dvornik, 1990, 22; Atiya, 2005, 217).

Papa Honorius'dan sonra gelen bütün papalar, Heraklius'un Ektesis'ini reddetmişler. İmparator II. Konstant, İsa'daki iradeler konusunun tartışmasını yasaklamış ama Papa I. Martin, "type" diye adlandırılan bu bildirgeyi de reddetmiştir. İmparator da onu sürgün etmiştir. IV. Konstantin, İmparatorluğun Doğu eyaletlerini kaybetmiş, Batı'da doğacak bu tip hoşnutsuzlukların, tehlikelerin doğmasına sebep olacağını anlamış olmalı ki, ortalığın sakinleşmesi için yeni bir genel konsil toplanmasını sağlamıştır (Dvornik, 1990, 23).

İstanbul'da Kasım 680'den Eylül 681'e kadar süren bu altıncı genel konsilde, papa Honorius dâhil tüm monothelisme savunucularını mahkûm etmişler ve "İsa'da bölünmeyen, ayrılmayan ve birbirine karışmayan iki iradeyi ve iki enerjiyi kabul ediyoruz. İki irade, insani irade gibi Tanrısal iradeyi takip eder ve ona tabi olur" iman formülünü kabul etmişlerdir (Dvornik, 1990, 23).

Genel konsiller, iman ve disiplin konusunda kilise birliğinin muhafaza ve temsil edildiği yerdir, ama konsillerde hep kavgalar yapıldığını veya sonuçlarının daha büyük bölünmelere sebep olduğunu gördük. Günümüzde Hristiyanlar için büyük önem arz eden bu genel konsillerin tespiti tarih içinde geleneklerin ışığında olmuştur. Genel konsiller zamanın getirdiği şartlara ve ihtiyaçlara göre toplanmıştır (Aydın, 1995, 157-158). Konsillerin olduğu zamanlarda belki tartışmalar olmuştur ama bugün Ortodokslar geçmişte yaşanan tartışmaları yok sayarak yedi konsili genel konsil olarak kabul ederken, Katolikler yirmibir konsili genel konsil olarak kabul etmektedirler.

2.6. İlk Yıllardan Melkit ve Süryani Kilisesi Olarak İkiye Ayrılıncaya Kadar Antakya Kilisesinde Görev Yapmış Olan Patriklerin İsimleri ve Görev Tarihleri

1. St. Petrus (37-67),
2. Euodios (67-79),
3. İgnatius (79-127),
4. İron (107-127),
5. Kornilios (127-140),
6. İros Odos (140-156),
7. I. Theophilus (157-172),
8. Maximinus (172-190),
9. Serapion (190-211),
10. Esklifiyadis (211-223),
11. Filatos (223-226),
12. Zbinos (226-236),
13. Babylas (237-244),
14. Fabiyos (244-251),
15. Dimitriyanos (251-259),
16. Samsatlı Paul (259-271),
17. Dumnos (271-281),
18. Timiyos (281-291),
19. Korilos (291-302),
20. Turanos (302-313),
21. Bitaliyos (313-319),
22. Filocanios (319-324),
23. Eustathius (324-340),
24. Paulinus (340-360),
25. Ulaliyos (331-333),
26. Orfaniyos (333-334),
27. Filakilos (334-342),
28. İstifanos (342-344),
29. Levantios (344-357),
30. Udeksiyos (358-359),
31. Militos Milatios (360-361),
32. Hanyas (361-362),
33. II. Bolinos (362-388),
34. Oğris (388-393),
35. Lukiforos,
36. Uziyos,
37. I. Flabiyanos (381-416),
38. Farforiyos (416-418),
39. Aleksandros (418-426),
40. Thevodotos (428-429),
41. John I. Yuhanna (429-441),
42. II. Dumnos (441-449),
43. Maximos (449-460),
44. II. Petrus (467-500),

45. Basilyos (456-458),
46. Akak (458-459),
47. Martur (460-467),
48. Yolyan (471-475),
49. İstifanos (478-481),
50. II. İstifanos (481-482),
51. Klevidos (482-485),
52. Fladiyos (501-508),
53. II. Flabiyanos (508-512),
54. Büyük Severus (512-542),
55. Viranşehirli Yuhanna (636-649),
56. I. Pavlus,
57. Afroniyos,
58. Bladiyos,
59. Afram,
60. I. Rumaniyos,
61. Grigoriyos,
62. II. Anastasiyos (Günel, 1970, 223-224).

2.7. Doğu ve Batı Kiliselerinin Ayrılması

Doğu ve Batı kiliselerinin ayrılışının ilk sebebi olarak genellikle 1054 yılında Papalık delegeleri ile İstanbul'daki ruhban sınıfının ileri gelenleri arasında meydana gelen tartışmalar gösterilmektedir. Ama Hristiyanlığın Doğu ve Batı, Ortodoks ve Katolik olarak ikiye bölünmesi, bir anda meydana gelmiş olay değil, uzun bir tarihi sürecin sonucudur.

Doğu'da ve Batı'da dini anlayışlar ve uygulamalar bakımından farklılıklar oluşmuştu. En önemli farklılık, Batı kilisesinde kredoya “filioque” kelimesinin eklenmesidir. Yani kiliseler, geçmişten bu zamana kadar Yuhanna İncilinde yazılı “Kutsal Ruh’un, Baba’dan çıktığı” cümlesini aynen kabul ederken; Batı kilisesi konsil düzenlemeden bu söze Latince “filioque” (ve oğuldan) kelimesini ilave etmiştir (Aydın, 1995, 27; Eroğlu, Eylül-Aralık 1999, 387-388). 1054 yılında Papa II. Leon, aralarındaki problemleri halletmek üzere Kardinal Humbert başkanlığında İstanbul’a bir heyet göndermiş. Humbert, İstanbul patriği Michel Cerulaire’ye Papanın mektubunu vermiş. Bu mektuptan ve Kardinalin davranışlarından gururu incinen Michel, bir daha Humbert’i huzuruna kabul etmemişti. Bunun üzerine Humbert 15 Temmuz 1054’te ayin başlarken Ayasofya’ya girerek Patriği aforoz etmiş, İstanbul Patriği de kendisini aforoz edenleri -bir konsil toplayarak- aforoz etmiş ve böylece Doğu ve Batı kiliselerinin

ayrılığı resmileşmiştir (Eroğlu, Eylül-Aralık 1999, 388; Aydın, 1995, 26; M. Yıldırım, 2005, 55).

Doğu ve Batı kiliselerinin ayrılığını derinleştiren ikinci büyük olay 1204 yılında yapılan IV. Haçlı seferleri olmuştur. IV. Haçlı seferlerinde Batılılar, İstanbul üzerine saldırmış ve burayı yağmalamışlardı. Ortodoks ikonalarını parçalamışlar, rahipleri asmışlar, İstanbul Patriğinin tahtı üzerinde fahişeler oynatmışlar ve bu şekilde inanç farklılığından dolayı sapık saydıkları insanlara büyük zulümler yapmışlardı. Bunun üzerine iki taraf arasında büyük husumetler oluşmuştur (Eroğlu, Eylül-Aralık 1999, 388; Aydın, 1995, 26).

Doğu ve Batı kiliselerinin ayrılış sebebi olarak sadece bir yılda meydana gelen olaylar ile değerlendirmek yeterli olmamaktadır. Onları geniş çapta değerlendirmek gerekir.

2.7.1. Sezaropapizm

Sezaropapizm, Sezar'ın yani sivil iktidarın, kilise yönetiminde de yetki sahibi olması demektir. Hristiyanlar, 313 yılında İmparator Konstantin, Milano Fermanını yayınlayana kadar büyük zulümlere maruz kalmışlardı. Ama Konstantin ile birlikte Hristiyanlık devlet dini olmuştu. İmparator, Piskoposlar arasında çıkan anlaşmazlıklara müdahale etmekte, sinod ve gerekirse konsil toplatabilmekteydi. Konsillerde başkan, özellikle İmparator, ikinci olarak da Papa adına başkanlık etmekteydi. Konsil kararlarının uygulanmasını da İmparator kendi üzerine almaktaydı. Bu yüzden Hristiyanların konsil kararları, dini yaşayışları, tamamen İmparatorun isteği doğrultusunda gerçekleşmekteydi. Bizans İmparatorları arasında en fazla Sezaropapist anlayışa sahip olan Justinien'dir. Onun felsefesi "tek devlet, tek kanun, tek kilise" olmuştur. O, Papa ve Patrikleri hizmetkârları saymakta ve buna göre muamelede bulunmaktaydı (Eroğlu, Eylül-Aralık 1999, 392). Ona göre devlet başkanı hem Sezar hem Papa olmalıydı (Çelik, 1996, 290).

Doğu ve Batı Kiliseleri arasında büyük uçurumlara neden olan ikonoklast (tasvir ve put düşmanlığı) hareket, Bizans İmparatorluğunda, Sezaropapist uygulamalar konusunda en belirgin örneklerdendir. III. Leon, 726 yılındaki fermanı ile Hristiyanları azizlerin resimlerine tapınmaya karşı korumuş. İkinci bir fermanla, İsa Mesih'in,

azizlerin bütün resimlerini ve tasvir kültürünü yasaklamıştı. İmparator bu müdahalesini haklı göstermek için de; tıpkı İsa'nın havarilerin reisi Petrus'a “müminler sürüsünü otlatma” emrini verdiği gibi kendisine de İsa'nın bunu emrettiğini açıklamıştır (Dvornik, 1990, 23-24). III. Leon'un oğlu V. Konstantin, 754 yılında Doğu Piskoposlarının oluşturduğu bir konsil toplayarak ikonaları yasaklatmıştır. Fakat İmparatoriçe İrene 787 yılında İznik'te bir konsil toplayarak ikonaklast konsilde alınan kararları reddetmiş ve II. İznik konsili olarak anılan bu konsili yedinci genel konsil olarak kabul etmişlerdir (Eroğlu, Eylül-Aralık 1999, 395; Dvornik, 1990, 25). İmparatorlar, kilise yöneticilerinin seçimine de müdahale etmişlerdir.

Papanın, İmparatora taç giydirmesi ve onları “Kutsal İmparator” olarak adlandırması da “tek devlet, tek kilise” anlayışını daha da güçlendirmiştir.

2.7.2. Kilisede “Beş Patriklik” Anlayışının Ortaya Çıkışı

Kilisenin, Doğu ve Batı olarak ikiye ayrılmasının sebeplerinden biri de VI. yüzyıldan itibaren “beş patriklik” (pentarchi) anlayışının ortaya çıkması gösterilmektedir. Pentarchi terimi: Evrensel Kilisenin beş patriği; Roma, İstanbul, İskenderiye, Antakya ve Kudüs Patriklerinin birbirleriyle uyum içinde eş güdümlü olarak Evrensel Kiliseyi yönetmesi anlamına gelmektedir (Eroğlu Eylül-Aralık 1999, 399-400).

Kilisede ilk dönemlerde havari, öğretmen, cemaat reisi (piskopos) ve yardımcıları (diyakon) gibi görevliler bulunmakta idi. İznik konsil kararında; Piskoposluk başkentlerinde oturan Piskoposlar, ‘Exarques’lar’ (genel valiler) diye adlandırılacaktı. Roma Piskoposluğu başta geliyordu. İkinci sırada İskenderiye, üçüncü sırada Antakya Piskoposluğu vardı. Kudüs ise şeref öncülüğüne sahipti. Böylece kiliseler arasında bir sıralama yapıldı.

381 yılında İstanbul'da yapılan ama esasta genel konsil olmayan bir konsilde İstanbul ikinci sıraya yerleştirilmiş ve bu konsil kararları ancak 451 Kadıköy Konsilinde kabul edilmiştir (Dvornik, 1990, 11).

I. Justinien (537-565), beş patrikliği şöyle sistemleştirmiştir:

1. Roma Patrikliği: Bütün Batı bölgeleri,
2. İstanbul Patrikliği: Trakya ve Anadolu'nun bazı bölgeleri,

3. İskenderiye Patrikliği: Mısır ve Libya bölgeleri,

4. Antakya Patrikliği: Bazı Doğu bölgeleri,

5. Kudüs Patrikliği: Kudüs ve çevresi.

Konsil toplama söz konusu olduğunda veya önemli zamanlarda Bizans İmparatorları, beş patriğe çağrı yapmış veya en azından onların rızalarını almaya çalışmıştır. Hatta İstanbul Kilisesi, beş patriklik anlayışını 1054'deki ayrılıktan sonra da devam ettirmiştir. Ama bu anlayışa Roma dışındaki dört patriklik katılmıştır. 1593'te Moskova Kilisesi, patriklik düzeyine çıkarılmıştır (Eroğlu, Eylül-Aralık 1999, 401).

XV. yüzyılda, Doğu'daki Patrikliklerin tamamı Türk'lerin hâkimiyetine girmiş ve İstanbul Patriği, ülkede yaşayan Hristiyanların hepsinin en yetkilisi sayılmıştır.

2.7.3. Roma İle İstanbul Arasındaki Kilise Hiyerarşisi Konusundaki Çekişmeler

Yukarıda da bahsedildiği üzere İstanbul, Yeni Roma'nın başkenti olduğu için ikinci sıraya yükseltildi ama Papa, Roma'nın, Antakya'nın ve İskenderiye'nin imtiyazlı durumunun; havarilerin ve Petrus'un buralardaki ikametinden geldiğini söyleyerek itiraz etmiştir.

525 yılında, Procope adında bir papaz, Bizans Patrikliğinin Havari Aziz Andre tarafından kurulduğunu, ilk pastörünün Stahis olduğunu ve bundan Pavlus'un Romalılara Mektubunda bahsettiğini ileri sürmüştür. Böylece İstanbul Patrikliği kendisini diğer Patrikliklerle beraber imtiyazlı duruma getirmiş ve Başkent olduğu için de Roma ile beraber ilk sıraya oturmuştur.

İstanbul Patriği IV. Jean, kendisine ve kendisinden sonra gelenlere “Ökümenik Patrik” unvanı vermesi, birincilik yetkisini eline almaya yönelik bir girişim olarak değerlendirilmiştir. IV. Jean, kendisine bu unvanı, 588 yılında İstanbul'da, Antakya Patriğine karşı yapılan bir suçlamayı görüşmek üzere toplanan sinodda başkanlık yaptığına vermiştir. 691 yılında Bizanslı papazlar Trullo konsilinde Roma kilisesini bile bağlayıcı kararlar almışlar ve böylece kendilerini Evrensel Kilisenin kanun koyucuları yerine koymuşlardır. Bu konsili de VI. genel konsilin devamı olarak takdim etmişler ama Roma Kilisesi bu kararları kabul etmemiştir (Eroğlu, Eylül-Aralık 1999, 406-407).

2.7.4. Lisan Farklılığından Dolayı Ortaya Çıkan Karşılıklı Bilgisizlik ve Yanlış Anlamalar

Hristiyanlığın Antakya'ya gelmesi ile artık Hristiyanlık Yahudilerin dışında olan halk arasında da yayılmaya başladı. Bunun en büyük sebebi Grekçe bilen tebliğcilerdir. Daha önce Pavlus, Kudüs'te Grekçe bilenlere Hristiyanlığı anlatmış ama öldürülme korkusuyla Kudüs'ü terk edince Antakya'da bu görevini devam ettirmiştir. Daha sonra Pavlus, yaptığı seyahatlerde bu dini Grekçe olarak anlatmıştı. Bu nedenle Hristiyanlaştırmanın birinci dili Grekçe olmuştur. Gerek Eski Ahit gerek Yeni Ahit, halk arasında Grekçe olarak yayılmıştı. Latince konuşulan Roma'da bile Roma Hristiyanları III. yüzyıla kadar Grekçe konuşmaktaydılar.

III. yüzyılın ortalarından sonra Roma Kilisesinde Grekçe dilinin yerini Latince almaya başlamıştır. V. ve VI. yüzyıllarda artık Grekçe bilinmez olmuştur (Eroğlu, Eylül-Aralık 1999, 407). Doğu'da da İstanbul başkent olunca İmparatorluk Latinceyi unutmuştu. Doğu'nun dili Grekçe kalmıştır.

Batı, Doğu'daki teolojik tartışmalardan haberdar olamıyor; Doğu, Batı'nın gönderdiği mektupları tercüme edemiyordu. Ancak mecbur kaldıklarında yani önemli olaylar olduğunda birbirlerinin mektuplarını veya fikir yazılarını tercüme ediyorlardı. Aynı şekilde fikir adamlarının eserlerinden de hemen faydalanamıyorlardı. Bütün bunlara ilaveten, Şarlman'ın tahta geçmesinden iki kuşak sonra Doğulular tarafından "Papa barbarların dilini konuşuyor" denilmesi sebebiyle artık onun hiçbir şekilde Doğu üzerinde Kilise otoritesi süremeyeceği anlayışı ortaya çıkmış ve bu düşünce, Doğu ve Batı arasındaki psikolojik ayrılığı daha da körüklemiştir (Eroğlu, Eylül-Aralık 1999, 408).

2.7.5. Filioque Meselesi

864 yılında Roma hâkimiyetine girmiş olan Bulgaristan'a, Papa'nın gönderdiği misyonerler, buralarda yaptıkları konuşmalarda, Grek Patriklerini mahkûm ediyorlar ve Kutsal Ruh'un Baba'dan ve Oğul'dan (filioque) çıktığını söylüyorlardı (Güngör, 2002, 39; Eroğlu, Eylül-Aralık 1999, 409). İstanbul Patriği Photius, hem bu misyonerlik faaliyetine hem de "filioque" ekine tepkisini göstererek bir sinod topladı (Güngör, 2002,

39) ve bu kelimeye karşı eserler yazarak delillerini sundu (Eroğlu, Eylül-Aralık 1999, 409).

Charlmange, filioque ekini Doğu'da ikonaların yasaklanması-serbest bırakılması tartışmaları yapılırken, Roma Kilisesinin fikrini dikkate almadan kredoya sokmuştur. Aslında Papa III. Leon, bu eki Krallık teolojisi olduğu için kabul etmemiş ve kredoya sokmamıştır. Fakat 1014 yılında, Papa VIII. Benoit, İmparator II. Henri'nin baskısıyla evharistiya ayini esnasında okunan duaya filioque ekinin konulmasını kabul etmiş ve bu ek, Batı kilisesinin resmi görüşü haline gelmiştir (Eroğlu, Eylül-Aralık 1999, 410).

İstanbul Kilisesi, filioque ekine “Roma Kilisesi, genel konsil toplamadan bütün Hristiyanlara ait bir inancı değiştirmek istemektedir (M. Yıldırım, 2005, 52); filioque eki, Yuhanna İncilindeki, İsa'nın “Baba'dan size göndereceğim yardımcı, yani Baba'dan çıkan gerçeğin Ruhu geldiği zaman, bana tanıklık edecek” (Yuhanna, 15/26) sözlerine ve konsillerde “Kutsal Ruh'un Baba'dan geldiği” teslis inancına ters düşmektedir” vb. iddialarla karşı çıkmış ve bu eki, apostolik temeli olmayan bir iddia olarak kabul etmişlerdir (M. Yıldırım, 2005, 52).

Böylece Batı “Kutsal Ruh'un Baba'dan ve Oğul'dan”, Doğu ise Kutsal Ruh'un sadece “Baba'dan” çıktığını kabul etmiştir.

Kiliseleri birleştirme konsili olarak görülen Bale-Ferrare-Florance Konsili (1431-1445)'nde Florenca'da filioque eki tartışmaları 1439 yılında Şubat'ta başlamış Haziran'a kadar devam etmiştir. Efesli piskopos Marc, Latin ilahiyatçılarının açıklamalarını ret etmiştir. Yine de Rumlar, “Kutsal Ruh tabiatı ve cevheri içinde Baba'dan ve Oğul'dan aynı anda çıkmıştır” formülünü kabul etmişlerdir. Fakat Efesli Marc, İstanbul'da bu konsile muhalefetini sürdürmüştür. İstanbul, Fatih tarafından fethedilip Osmanlı himayesine geçirilince, birleşme konsilinin düşmanı olan Gennade Scolarius İstanbula yerleştirilmiş ve 1448 yılında İstanbul'da bir konsil toplanarak Florenca Konsilinde ilan edilen birlik resmen geçersiz kabul edilmiştir (Dvornik, 1990, 57-59). Bale-Ferrare-Florance Konsilinin iki kiliseyi birleştirme çabaları neticeye ulaşmamış fakat aradaki ilişkileri düzeltmek için faaliyetlere devam edilmişti, ancak XVII. yüzyılda İstanbul Patrikliğinin, Katoliklerin ve Protestanların sakramentlerinin otantik* olmadığını söylemesi ilişkileri tekrar bozmuştur (Harman, 2002, 196).

Geçmişte filioque eki yüzünden konsiller yapılmış, bu konsillerde hararetli tartışmalar olmuş, bu ek hakkında eserler yazılmış ama bugün artık filioque eki önemli

* Otantik: Aslına uygun, değişikliğe uğratılmamış, gerçek, saf (Doğan, 2001, 1032).

bir tartışma nedeni olarak görülmemektedir. Çünkü bu problem sadece ilahiyatçıları ilgilendirmekte, Hristiyanların nazarında bu problem sadece tarihsel bir konu olarak yer almaktadır (Aydın, 1995, 27-28). Sadece II. Vatikan Konsilinin toplanma sebeplerinden biri olarak gündeme alınmış (Güngör, 2002, 72) ve bu konsilde alınan kararlar ile tekrar iki kilisenin gündemine girmiştir (Eroğlu, Eylül-Aralık 1999, 412). Papa XXIII. John, dünyadaki olumsuzlukların sebebini kilisenin misyonunu gerçekleştiremediğinden kaynaklandığını, bu yüzden Hristiyanlar arasındaki fikir ayrılıklarını kaldırmaya, çatışmalara son vermeye çağırmıştır. Netice olarak, Hristiyanların manevi mutluluğunu ve dağınık cemaatlerin birleşmesini temin etmek için 25 Ocak 1959'da 18 kardinale konsil toplama fikrini açmıştır. Bu olay da II. Vatikan Konsilini (1962-1965) hazırlayan sebeplerden biri olmuştur (Güngör, 2002, 73).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANTAKYA HIRİSTİYANLIĞININ İNANÇ ESASLARI

3.1. İnanç Esasları

Hıristiyan teolojisi, Eski Ahit'e bağlılığıyla tanımlanır. Daha önceleri Yahudi kurumlarının devamı niteliğinde olan bu din, zaman ilerledikçe kırıstolojik yeniliklerle şekillenmiştir.

Hıristiyan kilisesi, en başından beri Tanrıyı üç kişilik altında tanımıştır:

1. Eski Ahit'te zuhur eden Baba, yaratıcı ve yargıç;
2. Dirilmiş İsa Mesih;
3. Hayatı yenileme ve Tanrı'nın Krallığını tamamlama gücüne sahip Kutsal Ruh (Eliade, 2003, 2: 462).

Hıristiyanlık iman esasları, ilk Havariler Konsilinden başlayarak özellikle IV. ve V. yüzyıllardaki konsillerde tespit edilmiştir. Daha sonraki konsillerde de, diğer konular yanında, inançla ilgili olanların bir esasa bağlanılmasına çalışılmıştır. Ancak inançlar konusunda, kiliseler ve mezhepler arası ortak konular bulunduğu gibi, farklı konular da vardır (Tümer-Küçük, 2002, 280).

Bütün Hıristiyanlarca kabul edilen IV. yüzyıla ait Havariler inanç sistemine göre kredo şu şekildedir:

Ben Tanrı'ya, kudretli Baba'ya ve O'nun biricik oğlu Rab İsa'ya, İsa'nın bakire Meryem ve Kutsal Ruh'tan doğmuş olduğuna, Pilatus zamanında çarmıha gerildiğine, öldüğüne ve gömüldüğüne, üçüncü gün ölümler arasından dirildiğine, göklere yükseldiğine, Baba'nın sağında oturduğuna, oradan ölümleri ve dirileri yargılamak üzere ineceğine ve Kutsal Ruh'a, Kutsal Kiliseye, günahların bağışlanacağına, ölümlerin dirileceğine, sonsuz hayata, inanırım (Tümer-Küçük, 2002, 281).

3.1.1. Antakya Rum Ortodoks Kilisesince Kabul Edilen İnanç Esasları

3.1.1.1. İman Esası

Antakya Ortodoks Kilisesi genel Ortodoks iman esaslarını kabul etmektedir. Ortodoks Kilisesi, hiyerarşi ve ritüalizm akımını benimser. Bu kilise, kendisinin diğer kiliselerden daha çok litürjiye* önem verdiğini, kutsal geleneğe sahip çıktığını ve Hristiyan ibadet formlarının en orijinaline sahip olduğunu ileri sürmektedir (M. Yıldırım, 2005, 94).

Ortodoks kilisesinin kredosu, I. İznik Konsili (325) kararıyla alınan ve I. İstanbul Konsili (381) ile devam ettirilen esaslardan oluşmaktadır (M. Yıldırım, 2005, 94). Özetle Ortodoksluğun iman esası, “hikmetin yedi sütünü” olarak kabul ettikleri yedi genel konsilde oluşmuştur. Buna göre; değişik zamanlarda katılıp, gözlemde bulunduğumuz Antakya Rum Ortodoks Kilisesinin din görevlileri ve cemaatinin ayinlerde söylediği iman ikrarı şöyledir:

“Tek Allah’a inanıyorum;

Göğü ve yeri yaratana, görünen ve görünmeyen varlıkların yaratana, her şeye kadir Yüce Allah’a ve O’nun biricik oğlu İsa Mesih’e inanıyorum. O, Allah’tan Allah, Nurdan nur, hak Allah’tan hak Allah’tır.

Yaratılmış olmayıp, Peder ile aynı özdedir ve her şey onunla yaratılmıştır. Biz insanların kurtuluşu için gökten inmiş, Kutsal Ruh’un kudreti ile vucüt bulmuş ve bakire Meryem’den doğmuştur. Pontius Pilatus zamanında bizim için ızdırap çekerek, çarmıha gerilmiş, gömülmüş ve kutsal kitapların yazdığı gibi, üç gün sonra dirilmiş ve göğe yükselmiştir. O, Pederin sağında oturmaktadır. Dirileri ve ölüleri yargılamak için şanla tekrar gelecek ve onun hükümdarlığı son bulmayacaktır.

Peygamberler vasıtasıyla konuşmuş olan, Peder’den çıkıp, Peder ve Oğul ile birlikte tapılan ve yüceltilen, hayatın kaynağı olan Kutsal Ruh’a inanıyorum.

Günahların affı için tek bir vaftizi kabul ediyorum. Ölülerin dirilişini ve ebedi hayatı bekliyorum”.

* Grekçe bir kelime olan litürji, Hristiyanlıkta çeşitli dini ibadet ve ritüelleri ifade etmektedir (M. Yıldırım, 2005, 94).

3.1.1.2. Teslis

Hıristiyan inancına göre İsa, Tanrı şeklinde yaratılmıştır. O halde teslis dogması bizzat hayatın kaynağında, mutlak bir birlikte, mutlak bir ayrılıkta, mükemmel bir uyumu telkin eder. Teslisteki üç, matematik ötesi bir sayıdır ve daima Bir'in aynıdır (Clement, 1993, 213). Teslis: Baba, Oğul ve Kutsal Ruh üçlemesinden oluşur.

İsa dirildikten sonra öğrencilerini Celile'ye çağırdı (Matta, 28/10). Burada İsa öğrencilerine; “gökte ve yeryüzünde bütün yetki bana verildi. Bu nedenle gidin, bütün ulusları öğrencilerim olarak yetiştirin; onları, Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'un adıyla vaftiz edin” dedi (Matta, 28/18-19). Bu pasaja dayanarak Hıristiyanlar teslis inancını benimsemişlerdir.

3.1.1.2.1. Tanrı (Baba)

Ortodoks Kilisesinin ilk devirlerinden başlayarak, ekümenik konsillerle sistemleştirmiş olduğu Tanrı anlayışı, diğer Ortodoks Kiliselerinde olduğu gibi Antakya Rum Ortodoks Kilisesi tarafından da aynı şekilde muhafaza edilmiştir (Ortodoks Tanrı anlayışı için bkz. M. Yıldırım, 2005, 95-97).

Antakya Ortodoks inancına göre Tanrı, iki başlangıç, iki prensip ve iki temel esastır. Birincisi, o, yaratıcıdır. Evren, onun aracılığıyla oluşmuştur. İkincisi Tanrı sevgidir. O, insanlara göz-kulak olan, onlara çobanlık yapan İsa'yı göndermiş ve insanların günahının kefareti olarak onu kurban etmiştir. Tanrı insanı dünyanın efendisi yapmış ve dünyadaki her şeyi dilediği gibi kullanma fırsatı vermiştir. İnsan Tanrı'yı beklemesi sonucu Tanrı'dan şükürle bu evreni kendisine hediye olarak almıştır (Dimitri, Antakya Ortodoks Kilisesi Papazı, görüşme, 19.12.2004). Bu düşünceye göre Tanrı hibe edici ve sevgi dolu, insan da Tanrı'ya şükredicidir.

Antakya Ortodoks Hıristiyanları, Tanrı için tüm Hıristiyanlar gibi “Baba” terimini kullanırlar. Ama asıl olarak “Allah” kelimesini kullanmaktalar ve Allah terimi yerine Tanrı terimi kullanılmasına da karşı çıkmaktadırlar (Josef Naseh, Antakya Ortodoks Kilisesi Vakfı Başkanı, görüşme, 19.12.2004).

3.1.1.2.2. İsa Mesih (Oğul)

Teslisi oluşturan üç temel unsurdan biri de İsa'dır. İncillerde İsa'ya, Allah'ın oğlu (Matta, 11/27; Luka, 10/22, 20/13; Markos, 12/6, 13/32, 14/36; Romalılar, 1/3, 5/10, 8/29), İnsanoğlu ve Ademoğlu (Matta, 16/13; Yuhanna, 9/35-36), Rab (Yuhanna, 13/13), Mesih (Matta, 1/1-17; Luka, 1/1-27), Tanrı Kelamı (Yuhanna, 1/14), Kurtarıcı (Yuhanna, 12/47), Peygamber (Luka, 7/16-17), Koruyucu Çoban (Matta, 26/31, 25/32; Markos, 14/27) gibi sıfatlar veya unvanlar verilmiştir. İsa Mesih, Hristiyanlık inancının merkezini oluşturur. Havariler, Antakya'da dini misyonlarını İsa Mesih merkezli anlattıkları için kendilerine Hristiyan adı verilmişti.

Ortodoks inancına göre Tanrı, kendi suretinde tek bir “şahıs”ta iki tabiatlı tek bir varlık yaratmıştır. Bu varlıktaki birinci yön, tenleşmiş bir kelam; ikincisi ise teslisin ikinci şahsı olan ete bürünmüş, Baba'nın biricik oğlu Mesih İsa'dır (M. Yıldırım, 2005, 98).

Antakya Ortodoks Kilisesi; İsa Mesih ile ilgili temel inançlarda, diğer iman konularında olduğu gibi, yedi konsilde belirlenen Ortodoks Kilisesinin inançlarını benimsemektedir (Ortodoksların İsa inancı için bkz. M. Yıldırım, 2005, 98-99).

Antakya Ortodoks Hristiyanları özellikle İsa'nın kurtarıcılığı üzerinde yoğunlaşır. Ayinlerinde İsa için: “Kurtarıcımız, bizi doğruların doğrusundan yücelerden aradı; Ey Tanrı validesi bakire (Meryem), sen ki kurtarıcıyı doğurdun; Kurtarıcını validesine övgüler sunalım; Mesih kurtuluşu oluşturdu; Ey kurtarıcımız, sana, doğru görüşün Tanrısal söylemlerini sunuyoruz” gibi “kurtarıcılığı” üzerine vurgu yaparak terennümlerde bulunmaktadır.

İsa, Tanrı'nın Kelamı ve biricik oğlu, ölümsüz, o insanların kurtuluşu için ilah olduğu halde insan bedenini kabullenip çarmıha gerilmiş ve böylece ölümle ölümü ezmiştir.

Özetle İsa, kutsal üçlemenin biri, Baba ve Kutsal Ruh'la birlikte yüceleşen kurtarıcı Tanrı'dır.

3.1.1.2.3. Kutsal Ruh

Teslisin üçüncü unsurundan biri de Kutsal Ruh'tur. Kutsal Ruh, Baba ve Oğul'dan farklı, ezeli ve ebedi, aynı cevherden, aynı şekilde eşit ve Tanrısal kişiliği

olduğu düşünölen bir varlıktır. Tanrı'nın nefesi olarak da ifade edilir (M. Yıldırım, 2005, 99).

Ortodokslar, Kutsal Ruh'un, sadece Baba'dan çıktığını kabul ederler. İsa, Baba'yı tanıtmış, Kutsal Ruh da İsa'yı tanıtacaktır veya İsa'ya tanıklık edecektir (Yuhanna, 15/26) ve o, insanlara yardımcı olarak, gerçeğin ruhunu verecektir (Yuhanna, 14/17). Kutsal Ruh, İsa vaftiz olduktan sonra güvercin şeklinde inip onun üzerine konmuştur (Matta, 3/16). Bu yüzden de Antakya Ortodoks Kilisesinin vakıf başkanı, Kutsal Ruh'u "Allah'ın ulağıdır" diye tarif etmekte ve güvercin Kutsal Ruh'u temsil ettiğı için her bayramda halkın kilisede güvercin uçurduğunu ifade etmektedir (Josef Naseh, Antakya Ortodoks Kilisesi Vakıf Başkanı, görüşme, 19.12.2004). Özellikle Epifani bayramında İsa'nın vaftiz oluşu temsil edildikten sonra cemaat ellerinde tuttuğı güvercini havaya atıp onların kilise içinde uçmalarını sağlamaktadır.

3.1.2. Antakya Katolik Kilisesince Kabul Edilen İnanç Esasları

Katolik kilisesine mensup olmak için, imanı ikrar etmek ve vaftiz olmak gereklidir. İman formölünün iki şekli vardır: Vaftiz merasiminde kullanılan VI. yüzyılda Roma'da tespit edilmiş kısa formöl; diğeri İznik (325) ve İstanbul (381) konsillerinde formölleştirilen ve ayinlerde kullanılan formöldür. Değişik zamanlarda ayinlerine katılıp gözlemlerde bulunduğumuz Antakya Katolik kilisesi cemaatinin ve din görevlilerinin koro şeklinde söyledikleri iman ikrarı şu şekildedir:

"Bir tek Allah'a inanıyorum. Göğü ve yeri yaratanı, görünen ve görünmeyen varlıkların yaratıcı, her şeye kadir Peder Allah'a ve tüm asırlardan önce Pederden doğmuş olan O'nun biricik oğlu, bir tek Rab olan İsa Mesih'e inanıyorum. O, Allah'tan Allah, Nurdan nur, gerçek Allah'tan gerçek Allah'tır.

Yaratılmış olmayıp, Peder ile aynı özdedir ve her şey onun aracılığıyla yaratılmıştır. Biz insanların kurtuluşu için gökten inmiş, Kutsal Ruh'un kudreti ile bakire Meryem'den vücut alıp insan olmuştur. Pontius Pilatus zamanında bizim için ızdırap çekerek, çarmıha gerilmiş, gömülmüş ve kutsal kitapların yazdığı gibi, üç gün sonra dirilmiş ve göğe yükselmiştir. O, Pederin sağında oturmaktadır. Dirileri ve ölüleri yargılamak için şarla tekrar gelecek ve onun hükümdarlığı son bulmayacaktır.

Peygamberler vasıtasıyla konuşmuş olan, Peder ve Oğul'dan çıkıp, Peder ve Oğul ile birlikte tapılan ve yüceltilen, hayatın kaynağı ve Rab olan Kutsal Ruh'a inanıyorum.

Havarilerin inancına dayanan, Katolik ve kutsal olan tek kiliseye inanıyorum. Günahların affı için tek bir vaftizi kabul ediyorum. Ölülerin dirilişini ve ebedi hayatı bekliyorum”.

Katolikler de konsillerde belirlenen iman ikrarını yapmaktadırlar. Ortodokslar gibi aynı şekilde, İncillerde anlatılan ve konsillerde belirlenen Tanrı inancını ve teslisi kabul ettikleri için kiliseler arasında teolojik açıdan fark yoktur. Yalnız Doğu ve Batı kiliselerinin ayrılmasına sebep olan filioque ekini Ortodokslar kabul etmezken Katolikler bu eki kabul etmekte ve iman ikrarlarında devamlı söylemektedirler. Bu yüzden inanç esaslarında ki temel ayrılık sadece buradan kaynaklanmaktadır. Albert M. Bessnard, ayrılığın menşei; “Ortodoks Kiliseleri ile Roma Kilisesi arasında teslis konusunda bazı farklı yaklaşımlar olmuş, ama buna rağmen aşağı yukarı temelde bu kiliselerin bütün iman formüllerinde anlaşmış, filioque meselesi konusunda ayrılığa düşmeleri Doğunun Batıya boyun eğmeme gibi arzusundan kaynaklanmıştır” (Bessnard, 1993, 171) şeklinde yorumlamıştır.

3.1.3. Kilise

Kilise kelimesi, Yunanca toplantı anlamına gelen “ecclesia” (eklesya) kelimesinden alınmıştır (Aydın, 1995, 65; Tümer-Küçük, 2002, 291). Bu toplantı, davet ile bir araya gelinmiş bir toplantıdır. Hristiyan kilisesinin kuruluşu, Ahit, seçilmiş halk, Yahve'nin mabedi, Mesihî Krallık mefhumları ile Tevrat tarafından hazırlanmıştır. Hristiyanlıkta kilise, Hristiyan cemaatinin adıdır (Aydın, 1995, 65). Bu anlamda kilise, Elçilerin İşleri'nde yazdığına göre Pentekost günü kurulmuştur. O gün, İsa'nın öğrencileri bir arada toplanmıştı. Ansızın gökten Kutsal Ruh geldi. Ruh, onlara ateşten diller dağıttı ve imanlılar başka dillerle konuşmaya başladılar (Elçilerin İşleri, 2/1-4). Havariler artık vaaz vermeye, imanlılar arasında birlik olduğu için her şeyi ortak kullanmaya, mallarını mülklerini satıp ihtiyaç sahiplerine dağıtmaya, her gün tapınakta toplanmaya başladılar (Elçilerin İşleri, 2/44-47). Böylece ilk kilise kurulmuştu ve aktif olarak göreve başlamıştı.

İsa'nın yolunu benimsemiş olanların bir yerde oluşturduğu topluluğa "kilise" adı verilmiş ve Pentekost günü bir araya gelen cemaatin başkanı Petrus olduğu için, kilisenin başı da o olmuştur. Kilise, hızla yayılmış, Yahudilikten ayrılmış, itizaller olmuş, şehitler vermiş (en büyük Hristiyan şehitleri Roma'da öldürülen Petrus ve Pavlus'tur), İmparatorlukla mücadele etmiş ama sonunda 313 yılında ilan edilen Milano Fermanı ile özgürlüklerine kavuşmuşlar ve daha sonra cemaat adı verilen kilise; artık bir mekân haline de gelmiştir. Kilisenin mekân olarak II. yüzyılda ortaya çıktığı iddia edilmektedir fakat bu kiliselerden günümüze kalıntılar kalmamıştır (DTA, 2: 77). Yuhanna, "Yedi Asya Kilisesi"nden bahsetmektedir (Vahiy, 1/4). Bu yedi kiliseden kasıt iki şey olabilir. Birincisi, kilise kelimesi ile cemaat kastedilmiştir. İkincisi ise, bu kiliseler Antakya'daki St. Piyer Kilisesi gibi doğal kilise olabilir. Yani bu kiliseler ilkel tapınak olabilir. Çünkü kiliseler, Konstantin zamanında, 306-337 yılında yapılmaya başlanmıştır. Günümüze kalan en eski yapı kilisesi, Büyük Konstantin'in Roma'da Laterano meydanında IV. Yüzyılda yaptırdığı San Giovanni'in Laterano Katedrali'dir ve "dünya kiliselerinin anası" sayılmaktadır (DTA, 2: 77). Genel görüşe göre, kilise binaları Hristiyanlık inancını bütün dünyaya göstermelidir. Bu yüzden Konstantin, İstanbul'da güzel bir kilise inşa ettirmişti. Daha sonra Justinyen bu kilisenin yerine 537 yılında Ayasofya'yı yaptırmıştır (Sarıkçıoğlu, 2002, 333).

Hristiyanlıkta kilise, Hristiyan müminlerle canlılık kazanmaktadır. Çünkü mümin, vaftizle kilisenin bir üyesi olmaktadır.

Katolik kilisesi; Papa, kardinaller, patrikler, piskoposlar, laik ve dini rahipler, rahip adayları ve cemaatten oluşmaktadır. Bu topluluğun merkezi yönetimi Papa ve idari Kardinaller Meclisi ile Vatikan'a tevdi edilmiştir. Kilise terimi, İsa'nın mistik bedeni, müminler de onun uzuvlarıdır. Katolikler kiliseyi üç kısma ayırırlar:

1. Faal kilise (dünya kilisesi),
2. Izdırap kilisesi (a'raf kilisesi),
3. Zafer kilisesi (cennet kilisesi) (Bessnard, 1993, 166).

Ortodokslar da kiliseyi, evharistik cemaatlerden oluştuğu için birinci derecede İsa'nın bedeni olarak tarif etmişlerdir. Bu durumda mahalli kilise evrensel kilisenin bir parçası değil, belli bir manada, kutsal birliğin tezahürüdür. İsa'nın bedeni Kutsal Ruh'un dayandığı manevi bir bedendir. O halde İsa'nın bedeninin uzuvları olan müminler de Kutsal Ruh taşıyıcılarıdır (Clement, 1993, 217).

Protestanlar ise, cemaatin olduğu her yerde kilisenin olduğunu söylerler. Kilise, bağışlanmış günahkâr insanların, kelamla gerçekleşmiş bir toplanmasıdır (Mehl, 1993, 260).

3.1.3.1. Saint Piyer (Aziz Petrus) Kilisesi

Kentin kuzeydoğusunda, Reyhanlı çıkışının yakınında bulunan bu mağara-kilise, Antakya’da Hristiyanlığın yayılma döneminden kalan tek yapıdır. Stauris (Haç) Dağı’nın eteğinde, eni 9.5 m, derinliği 13 m., yüksekliği 7 m. olan bu doğal mağarada, St. Pavlus, St. Piyer ve St. Barnaba ilk Hristiyan cemaat ile toplanıp onlara vaaz vermişlerdir. Bu doğal mağara haçlılar tarafından genişletilerek iki kemer tarafından ön cepheye bağlanmıştır. Doğu stilinde inşa edilen ön cepheden üç kapı aracılığıyla, kiliseye girilmektedir (resim, 2).

Döşemesinde, V. Yüzyıla ait mozaik parçaları ile sunağın sağındaki duvarda bir zamanlar duvarı tümü ile kaplayan fresklerden kalan izler bulunmaktadır. Sunağın sol tarafında kilisenin içine açılan tünel, bir baskın sırasında cemaatin dağa kaçarak gizlenmesine yaramaktaydı (Yurt Ansiklopedisi, 5: 3483). Arka duvarın yanında beyaz taşlardan yapılmış bir sunak ve bu sunağın üzerinde bir oyuk bulunmaktadır. Bu oyuğa, 1932 yılında, beyaz mermerden yapılmış Aziz Petrus’un bir heykeli konmuştur (Zambon-Bertogli, 2005, 56). 1990 yılında, sunağın arkasına taştan yapılmış bir kürsü yerleştirilmiştir (Zambon-Bertogli, 2005, 55; resim, 3). Sağ tarafta birkaç yıl öncesine kadar kayalardan sızan bir kaynak su vardı. Tahminen bu su kaynağı depremler neticesinde kaybolmuştur. Geçmişte bu su ile halkı vaftiz yaptıklarını, günümüze kalan ve vaftiz için kullanılan küçük bir su yalağından tahmin ediyoruz.

Eskiden bir cephesinin bir revak ile korunduğu sol taraftaki izlerden anlaşılmaktadır. Öndeki bahçe birkaç yüzyıl mezarlık olarak kullanılmıştır. Kilisenin içinde, sunağın çevresinde de mezarlar bulunmaktadır.

Bu mağara kilise, 1580 yılında Müslümanlar tarafından Ortodokslara verilmiştir. 1856 yılında Suriye’deki Vatikan temsilcisi Brunoni, Halep’teki Fransız konsolosundan burayı almış ve (1846 yılında Antakya Katolik Kilisesine yerleşen) Kapuçin Rahiplerine teslim etmiştir (Zambon-Bertogli, 2005, 55).

Dünyanın ilk katedrali kabul edilen ve 1963 yılında Papa IV. Paul tarafından Hristiyanlar için Hac yeri olarak ilan edilen (Ana Britannica, 1992, 10: 452) bu

mağaracıkta, özellikle her yıl 29 Haziran günü, civardan ve uzak illerden gelen din adamları ve kalabalık bir cemaatin katıldığı bir ayin yapılmaktadır. Her yıl yapılan bu törenlere Hristiyan kiliselerinin dini liderleri yanında, Vatikan'dan da temsilci katılmaktadır.

Halen müzeye bağlı olan bu kilisede, Hristiyanlar, 29 Haziran'da yapılan Aziz Petrus ve Aziz Pavlus bayramı kutlamalarından başka, Noel gecesi, düğün, vaftiz gibi ayin yapma yetkileri vardır. Buna ilave olarak kilise, müzeden izin alarak hac için gelenlere de ayin yaptırmaktadır.

Resim 2. St. Piyer Girişi

Resim 3. St. Piyer İçi

3.1.3.2. Antakya Rum Ortodoks Kilisesi

Bu kilisenin resmi adı; “Aziz Pavlus ve Havari Petrus Katedrali”dir (resim: 4 ve 5). Antakya Rum Ortodoks Kilisesi, “bir veya tek”, “apostolik”, “kutsal” ve “evrensel” olmakla dört temel esas üzerinde durmaktadır. Zaten Hristiyanlığa göre kilise; tek, kutsal, evrensel ve havariseldir. Kilise bunlara kendiliğinden sahip olmamıştır, bizzat Mesih, Kutsal Ruh aracılığıyla kilisesine bu nitelikleri vermiştir. Kilise, kurucusu İsa nedeniyle tektir. Çünkü o, haça gerilerek herkesi bir halkta ve bir tek bedende toplamış. Kutsal Ruh'ta insanları birbirine bağlayarak, onlar arasındaki bu birliği İsa'da birleştirip gerçekleştirmektedir.

Antakya Ortodoks kilisesinin apostolik oluşu; Havari Petrus'un Antakya'ya gelerek Antakya Kürsüsünü kurmasına dayandırılmasından kaynaklanmaktadır. “Havarilerin Antakya'ya Gelişi” başlığı altında da ifade ettiğimiz gibi, burada Barnaba, Pavlus gibi Hristiyanlığın ünlü kişilikleri misyon faaliyetlerinde bulunmuşlardı. Bu

yüzden de Ortodoks Kilisesinin kapılarının üzerine Havarî Petrus'un ve Pavlus'un suretlerini nakşetmişlerdir (resim: 6).

Kilisenin kutsallığı; Tanrı'nın Oğlu Mesih kiliseyi eşi gibi sevmiş onu kutsallaştırmak amacıyla kendini feda etmiş, onunla kendi bedeni gibi birleşmiş ve ona Tanrı'nın yüceliği için Kutsal Ruh'un lütfünü bahşetmiştir. Mesih'le birleşmiş kilise, onun sayesinde kutlulaşmıştır (Pamir, 2000, 213).

Kilisenin kendisinde Mesih mevcut olduğu için evrenseldir. Kilise onun bedenidir, her yönden her şeyi dolduranın doluluğudur (Efeslilere, 1/23). Kilisenin evrensel olması için hiçbir ırk, sınıf ve topluluk ayrımı gözetilmemelidir. Bu nedenle İsa, öğrencilerine “bütün ulusları öğrencilerim olarak yetiştirin”(Matta, 28/19) talimatını vererek evrenselliği sağlama amacıyla onları görevlendirmiştir. Böylece herkes Tanrı'nın halkı olmaya çağırılmıştır. Bunun içindir ki, bu halkın görevi tek ve biricik kalarak, Tanrı'nın başlangıçta insan doğasını birlik içinde yaratırken öngördüğü dağılmış çocuklarını bir araya toplamak olan isteği gerçekleşsin diye kendini bütün evrenin boyutlarına ve bütün çağlara yayılacak şekilde hazırlamaktır (Pamir, 2000, 213). Pavlus, halkın birliğini, “artık ne Yahudi ne Grek, ne köle ne özgür, ne erkek ne dişi ayrımı var. Hepiniz Mesih İsa'da birsiniz” (Galatyalılara, 3/28) sözleriyle belirtmiştir.

Kilise, havarilerin üzerine kurulduğu için havariseldir. İsa, havarileri misyon için görevlendirmiş (Matta, 28/19) ve Pavlus, Efeslilere Mektubunda, kilisenin havarilerin temeli üzerine kurulduğunu ve köşe taşının da İsa olduğunu yazmıştır (Efeslilere, 2/20).

Antakya Kilisesi St. Petrus tarafından 37 yılında kurulmuştur. İznik konsilinde (325) patriklik olmuştu (Benlisoy-Macar, 1996,10). Severus'un ölümüne (538) kadar patriklik birdi. Severus'un ölümünden sonra bu kilisede iki başlılık süregelmiştir. Bizans yanlısı olana Melkit kilisesi, diğerine Süryani kilisesi denilmiştir (Atiya, 2005, 201). Bu tarihten itibaren Melkit kilisesine Rum Ortodoks Kilisesi ismi verilmiştir (Günel, 1970, 34). 1268 yılında Baybars'ın Antakya'yı ele geçirmesi üzerine patriklik Şam'a taşınmıştır (Benlisoy-Macar, 1996,10). Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethettikten sonra Fener Patrikhanesini Rumlara vermesi dolayısıyla, Antakya kilisesi Fener Rum Patrikhanesinin üstünlüğünü ve önceliğini kabul etmiş, bu yüzden de Antakya kilisesine Yunan kökenli patrikler atanmıştır. 1890 yılında çıkan milliyetçilik akımı üzerine Antakya'daki Arap Hristiyanların ayaklanması ve bu ayaklanmayı Ruslar'ın da desteklemesi nedeniyle bu kiliseye artık Arap kökenli patrikler ve papazlar atanmaya başlamıştır (Albayrak, 2005, 360; Benlisoy-Macar, 1996,10). Bugünkü

Antakya Ortodoks kilisesi, Hürriyet caddesinde bulunmaktadır. Kilise 1833 yılında Rus mimari tarzına göre inşa edilmiştir. Antakya, Ortodoksların dünya genelinde sayısı 13'e yükselen patrikhane merkezlerinden biridir. Şam'da yaşayan patrik, "Antakya ve tüm Doğu'nun patriği" olarak anılmaktadır. Ortodoks cemaatin Türkiye içindeki dinî sınırları şöyledir; Mersin, Adana, Antakya, Urfa ve Diyarbakır. Mersin şehir merkezindeki Ortodoks kilisesi Şam'da bulunan Antakya Patriğinin himayesindedir fakat Silifke'de bugün artık olmayan kilise İstanbul'daki Fener Rum Patrikhanesi'ne bağlıdır. Kurallara göre Fener Rum Patriği Mersin'e, Antakya Patriği ise Silifke'ye karışmamaktadır. Antakya Patrikhanesi'ne bağlı 18 tane metropoliten kent vardır. Suriye'de 6, Lübnan'da 6, Irak'ta 1, Amerika'da 2, Brezilya'da 2, Arjantin'de 1 olmak üzere doğrudan Şam'a bağlı metropolitler bulunmaktadır (Harman, 2002, 193; Dimitri, Antakya Ortodoks Kilise Papazı, görüşme, 18.05.2006).

Resim 4. Antakya Ortodoks Kilisesi Dış

Resim 5. Antakya Ortodoks Kilisesi İç

Resim 6. Petrus ve Pavlus

3.1.3.2.1. Antakya Rum Ortodoks Kilisesine Bağlı Hristiyanların Sayıları

1. Antakya: Hatay ilinin merkezine Antakya denilmektedir. Buradaki Rum Ortodoks'ları takriben 150 ailedir. Vaftiz defterine 1200 kişi kayıtlıdır (resim, 7).

2. Samandağ: Hatay'a bağlı bir ilçedir. Burada yaşayan Rum Ortodoks'ları takriben 350 ailedir. "İlyas Peygamber ve Meryem Ana" Kilisesi adında İki kilise bulunmaktadır. Bu kiliselerde Trifon Yumurta ve Yusuf Hannut görev yapmaktadır.

3. Altınözü-Tokaçlı: Köyde 150 Rum Ortodoks Hristiyan aile yaşamaktadır. Köydeki "Meryem Ana Rum Ortodoks Kilisesi"nde "Musa Papaz" görev yapmaktadır. Tokaçlı köyündeki "Aziz Yuhanna, Meryem Ana ve Aziz İlyas" ziyaretleri, her yıl adlarına yapılan bayram günlerinde köy ve diğer yakın köy halkı tarafından ziyaret edilmektedir.

4. Altınözü-Sarılar: Altınözü Hatay'ın bir ilçesidir. Sarılar köyünde yaşayan Rum Ortodoks'ları yaklaşık 400 ailedir. Aziz Corç adındaki kiliselerinde Papaz Bulos Bardakçı ve Cebrail Kuşoğlu görev yapmaktadır. Kilisenin içinde Aziz Corç ziyareti de vardır.

5. İskenderun: İlçede 400 Rum Ortodoks aile yaşamaktadır. Aziz Nikolas adındaki kilisede papaz Dimitri Yıldırım görev yapmaktadır. Kilisenin mezarlığında "Aziz Corç Manastırı" ve kilisenin ön tarafında da eski evlerin bulunduğu Kılleyi adında bir arazi vardır. İskenderun kilisesinde çocuklara dini eğitim ve bayanlara da din dersleri verilmektedir. Ayrıca kilisenin bir ilahi korosu da mevcuttur.

6. Arsus: İskenderun'a bağlı olan bu semt, deniz kenarında yazlık bir yerleşimdir. Bu semtte 25 Rum Ortodoks aile yaşamaktadır. Burada bulunan Vaftizci Yahya adındaki kiliseden de İskenderun papazı Dimitri Yıldırım sorumludur.

7. Mersin: Yaklaşık 200 Rum Ortodoks ailenin yaşadığı Mersin'de, Cebrail ve Mikail adındaki kilisede papaz Abdullah Şirin görev yapmaktadır (www.alepporthodox.org, 12.05.2005).

3.1.3.2.2. Antakya Rum Ortodoks Kilisesi Patriği

IV. İgnatius Hazim (resim, 8): Antakya, Orta Doğu ve Uzak Doğu Rum Ortodoks Patriği IV. İgnatius unvanıyla anılır. Esas adı Habip olup Esat Hazim'in oğludur. Suriye'de bulunan Hama şehrinin Mharde Beldesinde 1920 yılında doğmuş ve

babasının öğretmenlik yaptığı okulda ilkokulu okumuştur. 1936 yılında ruhbanlık sınıfına girip Beyrut Metropolitliği'nde göreve başlamıştır. Üniversiteyi Beyrut'ta bulunan Amerikan Üniversitesi'nin Terbiye ve Felsefe bölümlerinde tamamlamıştır.

Resim 7. Antakyalı Hristiyanlar

1949 yılında Paris'e gidip Aziz Sergios Okulu'nda felsefe ve ilahiyat bölümlerini bitirmiştir. 1953 yılında tekrar Beyrut'a dönerek papazlık sınıfına terfi olmuş ve Müjde (Bişara) Akademisine atanmıştır. 1961 Yılında Episkopos olup patrik VI. Theodosios zamanında Şam'da patrik vekilliğine atanmış ve aynı zamanda Trablus'ta bulunan Belemende Manastırının baş rahipliği kendisine tevdi edilmiş ve orada manastırın lise bölümünü kurmuştur. 1965 yılında Lâskîye Metropolitliği'ne seçilmiş ve 1970 yılında bu göreve başlamıştır. 1979 yılının Temmuz ayında Antakya Orta Doğu ve Uzak Doğu Patrikliğine seçilmiş olup Şam'da bulunan Meryem Ana Katedralinde resmi bir törenle bu makama ve göreve başlamıştır (www. antakyaortodoks.com, 18.04.2006).

3.1.3.2.3. Antakya Rum Ortodoks Kilisesinde Görev Yapmış ve Halen Görevli Din Adamları

1. 1900-1946: Nikola Huri (resim, 9),
2. 1906-1933: Vehbi Huri (resim, 10),
3. 1933-1983: Butros İsagil (resim, 11),
4. 1982- halen devam etmekte: Sami Bulos Sabagil (resim,12),
5. Kilisede diyakon olarak devam eden Dimitri Doğum, 08 Ocak 2005 tarihinde Halep Metropolitisi Pavlus tarafından takdis edilerek Papaz olarak atanmıştır (resim, 13),
6. Kilisede diyakon olarak devam eden Jan Dellüller, 09 Ocak 2005 tarihinde Halep Metropolitisi Pavlus tarafından takdis edilerek Papaz olarak atanmıştır (resim, 14).

Resim 8. Antakya Ortodoks Patriği

Resim 9. Nikola Huri

Resim 10. Vehbi Huri

Resim 11. Butros İsagil

Resim 12. Sami Bulos Sabagil

Resim 13. Dimitri Doğum

Resim 14. Jan Dellüller

3.1.3.3. Antakya Katolik Kilisesi

Antakya Katolik Kilisesi tüm Hristiyanların kabul ettiği “kilise; tek, kutsal, evrensel ve havariseldir” temel esasları üzerinde durmaktadır. Bu temel esasları, Antakya Rum Ortodoks Kilisesi’ni anlatırken yukarıda ifade etmiştik. Bu kilisenin Ortodoks kilisesinden farkı apostolik olmayışıdır.

18 Mayıs 1268’de saldırıya geçen Memluk ordusu, Antakya’nın uzun süre direnmesine imkân vermemiştir ve surların Silpius’a yükselmeye başladığı bir noktadan kente girmeyi başarmıştır. Böylece 175 yıldan beri süren Antakya Prenslığı halindeki son Hristiyan hâkimiyeti nihayet bulmuş ve Antakya bir daha el değiştirmemek üzere İslam hâkimiyetine geçmiştir. Uzunluğu itibariyle İstanbul surlarından sonra ikinci sırayı alan muhteşem surlar tahrip edilmiştir. Kent acımasızca yağma edilirken, başta St. Pavlus Katedrali olmak üzere bütün kiliseler, saraylar, şatolar ve bütün güzel yapılar yakılıp yıkılarak, kent adeta harabe yığınlarından ve çölden ibaret bir hale getirilmiştir. Antakya’nın düşmesi Hristiyan âlemi için çok büyük bir darbe olmuş ve Kuzey Suriye’deki Hristiyanlığın çöküşünde hızlandırıcı rol oynamıştır (Demir, www.antakyarehberi.com, 13.05.2006). Bu olaydan sonra Latin ağırlıklı haçlıların çekilmesiyle Katolik Kilisesi de şehri terk etmiştir. 1846 yılında Kapuçin rahipleri aracılığıyla Katolik Kilisesi buraya tekrar yerleşmiştir. Papa IX. Pius’un isteğiyle Antakya’ya ilk gelen Parma dinsel bölgesinden P. Basilio Gali’dir. Burada bir kilise ve Hristiyan çocuklar için bir okul açmıştır. Ancak bu misyon çabası nedeniyle 12 Mayıs

1851 yılında öldürülmüştür. Onun yerini Fransız rahipler alıp burada bir manastır kurmuşlar ve 1852 yılında Osmanlı hükümetinden izin alarak bir Katolik Kilisesi inşa etmişlerdir. Kilise 1939 yılında çalışmayan bir şeker fabrikasına taşınmıştır (Zambon-Bertogli, 2005, 114). 1964 yılında Fransız ve Lübnanlı rahipler Antakya'dan çekilince, yerlerini Mersin'den gelen Parma Kapuçin'leri almış, 1973 yılında da bir rahip Antakya'ya yerleşmiştir (Zambon-Bertogli, 2005, 115). 1965 yılında küçük bir kilise inşaatına başlanmıştı, fakat arazisi istimlak edilmiştir (bugünkü vergi dairesinin bulunduğu yer). Bu yüzden de kilise, 1977 yılında 150 yıllık bir eve taşınmıştır (Zambon-Bertogli, 2005, 116).

Bu eski ev ile sonradan satın alınan komşu ev restore edilmiş ve tipik şark stilinde bir manastır olmuştur. Şu anda bu kilise ufak bir manastır (resim,16), Aziz Petrus ve Pavlus'un adını taşıyan küçük bir kilise (resim, 15) , Hristiyan ve cemaatin toplanmaları için oturma ve oyun salonu (resim, 17, 18) ve üç bahçeden oluşmuştur (resim, 19a ve b).

İskenderun Episkoposuna bağlı olan kilisede günümüzde Dominico Bertogli adında bir rahip, Maria ve Germania adlarında iki rahibe görev yapmaktadır. Fakat Rahibe Germania'nın Belçika'ya gitmesiyle günümüzde bir rahibe görev yapmaktadır. Bugün bu kiliseye mensup Katolik Hristiyanlar, yaklaşık 70 kişiden oluşmaktadır. Fakat Ortodoks cemaat ile Hristiyanlığı kardeşçe yaşadıkları için ayinlerine katılan insanlar, özellikle bayram günlerinde daha kalabalık olmaktadırlar. Bu kardeşlik Paskalya bayramında daha net görülmektedir. Doğu ve batı kiliselerinin farklı takvim uygulamasından dolayı Paskalya bayramı, aynı günde kutlanmamaktadır. Ancak beş yılda bir bu bayram aynı güne rast gelmektedir. Fakat 1988 yılından beri Paskalya bayramını Antakya'daki Katolik ve Ortodoks kiliseleri birlikte kutlamaktadır. Oruç devresinde yapılan yardımlaşmayı iki kilise beraber gerçekleştirmektedir.

Resim 15. Katolik Kilisesi İç

Resim 16. Avlu, Dış Cephe

Resim 17. Oyun Salonu

Resim 18. Oturma Salonu

(a)

(b)

Resim 19. Katolik Kilisesi Çanı ve Hemen Bitişindeki Cami (a),
Kilisenin Bahçesi (b)

3.1.3.4. Antakya Protestan Kilisesi

Protestanlık, kilise yapısına ve teşkilatına birinci derecede önem vermez. Protestanlık inancında, Allah'ın kelamının ve kilise sırlarının öğretilmesi için sadece bir hizmete gerek duyduğunu açıklar (Mehl, 1993, 264). Protestan papazları kelamın hizmetçileridir. Onların kelamı bilmelerinden başka bir ayrıcalıkları yoktur (Mehl, 1993, 260). Bu nedenle her yer kilisedir. Katolik mezhebi, bir rahibin ve mabedin bulunduğu yerde kilisenin varlığını kabul ederken; Protestan mezhebi, rahip olmadan da cemaatin olduğu her yerde kiliseyi kabul eder (Mehl, 1993, 272). Bu yüzden de Protestanlar toplandıkları her yeri kilise olarak kabul etmişlerdir.

Eskiden Suriye-Lübnan bankası olan şimdiki Protestan Kilisesinin binasını Türkiye, Fransa'dan satın almış ve bu bina 2000 yılında Protestan kilisesine satılmıştır. Binanın kilise olarak faaliyete geçmesi şehir halkı için hâlâ bir muamma ama yine de halk bu durumu “Hatay’ın şu meşhur mozaigine küçük bir renk katmak” diye açıklamaktadır. Güney Kore asıllı Davit Ham, kilisenin pastörü olarak görev yapmaktadır. Methodist bir teoloji üniversitede okumuş ve psikolojiden mastır yapmıştır.

Bu kilisenin ayinlerine, Protestanların yanında Ortodoks, Katolik Hristiyanlar ve buna ilave olarak Alevi (kimisi Hristiyan olmuş), Sünni Müslümanlar da katıldığı için; bu kiliseye mensup Hristiyanların sayılarını tam olarak tespit edemedik. Genelde ayine yirmi kişi katılmakta ve gün geçtikçe sayıları artmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ANTAKYA HİRİSTİYANLIĞININ İBADET VE AYINLERİ

4.1. Hıristiyanlıkta İbadetler

Hıristiyanlıkta dua, cemaatle veya ferdi olarak ifa edilmektedir. Hıristiyanlara göre dua Mesih vasıtasıyla Allah’a yaklaşma vesilesidir. Hıristiyan dua ederken yaratıcı Baba Tanrıya değil; Baba, Oğul ve Ruhulkudüs’ten ibaret olarak Ulûhiyete yönelmektedir (S. Yıldırım, 1996, 234).

Pavlus, Efeslilere Mektubunda “bir zamanlar günah ile Tanrı’dan uzaklaşan insan, Mesih’in kanı sayesinde Tanrı’ya yaklaşmıştır” (Efeslilere, 2/11-16) yorumuna binaen Hıristiyan, duasına Mesih İsa’nın adıyla başlamalıdır. Mistik açıdan düşünüldüğünde Mesih’in adıyla başlayan kişi onunla bütünleşmektedir. Dolayısıyla Mesih’in isteği onun isteği, Mesih’in kurtuluşu onun kurtuluşu, Mesih’in hayatı onun hayatı olmuştur. Böylece İsa kişide ve kişi için yaşamış olmaktadır (S. Yıldırım, 1996, 235).

Hıristiyanlıkta nasıl dua edileceği İncillerde belirtilmiştir. Buna göre dua;

a. Kişi ikiyüzlüler gibi ortalıkta değil, iç odasında dua etmelidir (Matta, 6/5-6). Tek başına dua etmenin yanında “yeryüzünde aranızdan iki kişi dileyebilecekleri şey için aralarında anlaşılırsa, Göklerdeki Babam dileklerini yerine getirir. Nerede iki yada üç kişi benim adımla toplanırlarsa ben de orada aralarındayım” (Matta, 18/19-20) sözüyle, İsa, cemaat olmaları halinde yanlarında olacağına vurgu yapmıştır.

b. Dua, putperestler gibi boş sözlerle değil, Baba Tanrı’nın adının yüceltilmesi, suçun bağışlanması için yalvarma ve nimete şükrederek edilmelidir (Matta, 6/7-13).

c. Dua, kendini yücelten Ferisi’nin dua edişinin aksine kendini alçaltan vergi görevlisi olan kişinin dua edişi gibi edilmelidir (Luka, 18/9-14).

d. Dua, uyumadan önce yapılmalı ve böylece şeytanın ayartmasına izin verilmemelidir (Matta, 26/41).

e. Duada ısrar olmalıdır, hiç usanmadan dua edilmelidir (Luka, 18/1).

f. Kıyamet olaylarından kurtulabilmek için devamlı uyanık olmalı ve dua edilmelidir (Luka, 21/36).

g. Duayı bağışlanmak amacıyla yapıyorsanız; siz başkalarının suçunu bağışlarsanız, Baba Tanrı da sizin suçunuzu bağışlar (Matta, 6/14). Bu yüzden İsa'nın öğrettiği dua olan "Pater noster" (Göklerdeki Babamız) duasında;

"Bize karşı suç işleyenleri bağışladığımız gibi, Sen de bizim suçlarımızı bağışla (Matta, 6/12)" denilmektedir.

Hıristiyan bir kişi veya cemaat yukarıda belirtildiği gibi duaya "Pater noster" (Göklerdeki Babamız)duasıyla başlar, bu dua şöyledir:

"Göklerdeki Baba'mız,

Adın kutsal kılınsın

Gökte olduğu gibi, yeryüzünde de Senin istediğin olsun

Bugün bize gündelik ekmeğimizi ver.

Bize karşı suç işleyenleri bağışladığımız gibi, Sen de bizim suçlarımızı bağışla.

Sınanmamıza izin verme. Bizi kötü olandan kurtar. Çünkü egemenlik, güç ve yücelik sonsuzlara dek senindir! Âmin".

Kutsal Kitapta "Çünkü egemenlik, güç ve yücelik sonsuzlara dek senindir!" sözlerinin bazı Grekçe el yazmalarında olmadığı dipnot ile belirtilmektedir (Kutsal Kitap, 2003, 1198).Yine bu söz Luka'da geçmemektedir (Luka, 11/1-4).

Hıristiyanlıkta ibadetler, günlük, haftalık ve yıllıktır. Yıllık ibadetler; bayramlar, oruç-perhiz, hac gibi kutsal gün ve gecelerde yapılan ibadetlerden oluşmaktadır.

Kültürel, coğrafi, dil vb. faktörler, Hıristiyan Kiliseleri arasında ibadet ve ayinlerin uygulanışı yönünden bazı farklılıkların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Pratikte farklı olan ayin ve ibadetler, mistik yönden benzerlikler gösterir. Antakya Ortodoks mistisizminde ibadetlerde içe bakış -Tanrıyı anma- üzerine vurgu yapılırken, haftalık ibadetlerde içe bakış ile birlikte 'evharistiya' ayini ile vecd/kendinden geçme - Tanrı ile bir olma- mistik tecrübesi üzerine vurgu yapılmaktadır. Antakya Protestanlık ibadet ve ayin mistisizmi ise (pastörün vaazlarından ve onunla yaptığımız sohbetlerimizden çıkan sonuca göre), hep içe bakış üzerine vurgu yapmaktadır. Antakya Katolik Kilisesi, evharistiya ayinini günlük ibadetlerden biri olarak yaptığından 'sürekli vecd halinde olma' tecrübesini uygulamaktadır.

4.1.1. Antakya'daki Kiliselerde Günlük İbadetler

Hıristiyanlıkta günlük ibadet, önceden yedi defa yapılmakta iken, (Tümer-Küçük, 2002, 293) günümüzde sabah ve akşam olmak üzere iki vakitten oluşur. Ama hala manastırlarda altı-yedi kez dua edilmektedir. Mesela; Suriye'de bulunan Saint George ve Saydnaya Manastırlarında hâlâ yedi vakit ibadet edilmektedir (Dimitri, Antakya Ortodoks Kilisesi papazı, görüşme, 18.05.2006). Kilise toplu ibadetleri ferdi ibadetten üstün gördüğü için, ibadet ve ayinlerin kilisede papaz nezaretinde yapılmasını ister fakat bu bir mecburiyet değildir. Bu yüzden Hıristiyanlar, günlük ibadetlerini kilisede veya başka yerlerde yapabilirler.

Katolik kilisesinde papaz nezaretinde yapılan ibadetlerde, sabah, akşam ve haftalık ayinlerde ritüeller hep aynıdır. Ekmek-şarap ayini her gün bir defa sadece sabah ayinlerinde yapılmaktadır.

Antakya Katolik Kilisesinin ayin safhası:

1. Cemaatin toplanması ve Allah'tan af dilenmesi,
Giriş duaları,
2. Kutsal Kitabın okunması,
İman açıklaması,
Evrensel dua,
3. Ekmeğin ve şarabın sunulması,
4. Şükran duası,
5. Komünyon,
Komünyondan sonra dua,
6. Son Takdis.

Antakya Katolik Kilisesi cemaati, Komünyon ayininde ellerini yukarıya doğru açıp dua etmektedir. Komünyon ayininden sonra Peder “herkes barış ve sulh içinde birbirine dua etsin” dediğinde cemaatin her biri birbirine sarılmakta, bayram sevinci gibi İsa ile birleşmelerini tebrik etmektedirler.

Günlük ibadet saatleri yer ve zamana göre değiştiğinden Antakya Katolik Kilisesi, sabah ayinine 08.30'da, akşam ayinine 18.30 saatlerinde başlamaktadır.

Antakya Ortodoks Kilisesinde, sabah ayini 08.15, akşam ayini 17.00 saatlerinde başlamaktadır. Bu kilisede Antakya Patrikliği Kutsal Meclisinin belirlediği ritüellere göre ayin yapılır, ayin dili Arapçadır. Sabah ve akşam ayinlerindeki temel amaç, Baba

olan Tanrı'ya insanların teşekkürlerini sunmasıdır. Ölümü, bozgunluğu ve günahın karanlığını kovan dünyanın aydınlatıcısı İsa Mesih'i anmak onunla beraber olmaktır. Güneşin doğuşu ve batışında yapılan ibadetler, İsa Mesih'i hatırlamak ve ona şükranlarını sunmak için yapılan en uygun vakitlerdir (M. Yıldırım, 2005, 113).

Antakya Ortodoks Hristiyanları, günlük ibadetlerini papaz nezaretinde veya başka yerde tek başına yapabilmektedir. Kilisede yapılan sabah ve akşam ayinlerinde papaz, duasını sunakta yapmaktadır. Ayin başlangıcından sonuna kadar 'Kilise İncil Okuyucuları' tarafından İncili ihtiva eden Ortodokslara ait kutsal kitapları belirli notaya göre okunmaktadır. Bu kutsal kitapların okunacağı yerler kilise takvimine göre Antakya Patrikhanesi Kutsal Meclisi tarafından her yıl belirlenmektedir. Eğer ayin yapıldığı gün, bayram veya aziz anma günü ise o güne ait kutsal kitap okunmakta ve anma törenleri yapılmaktadır.

Antakya Rum Ortodoks Kilisesinde ayinler, genellikle İncil okuyarak ifa edilmektedir. Papazlar sunakta dua ederek tütsü veya buhur ile kutsama yaparak ritüellerini yerine getirmektedirler.

Antakya Protestan Kilisesinde günlük ibadet yapılmamaktadır. Çünkü Protestanlıkta dini pratik, sadece imana bir yardım anlamı taşır. Kurtuluş, amellere değil imana bağlıdır (Mehl, 1993, 272). Antakya Protestan Kilisesi Pastörü Davit'in belirttiğine göre; "Protestanlar, sabah kalktıklarında ve akşam yatmadan önce dualarını yaparlar. Protestan ibadetleri 'devamlı Tanrı'yı içte düşünme' şeklinde olup belirli ritüelleri yoktur" (Davit, Protestan Kilisesi Pastörü, görüşme, 02.01.2005). Antakya Protestan Kilisesinde Salı günü bir araya gelinip ilahiler söylenmektedir. Kilisede pastöre tercümanlık ve diğer konularda yardım eden Karen "bu ilahilerle 'Tanrı'ya aşkı' dillendirme yaptıklarını" belirtmiştir (Karen, görüşme, 02.01.2005). Cuma günü İncil çalışması yapılmakta, İncil'in dışına pek çıkılmamaktadır. Pastör, "İncil okuyup onun üzerinde düşünerek bir kuvvet elde ettiklerini ve bu esnada büyük bir feyiz aldıklarını" ifade etmektedir (Davit, Protestan Kilisesi Pastörü, görüşme, 02.01.2005). Bu yorumlara bakarak bir benzetme yaparsak, meditasyon metodu ile "gerçeğe ulaşmaya" çalıştıkları görülmektedir.

Antakya'daki bu kiliselerde günlük yapılan ibadetlere pek rağbet olmamakta, genellikle yaşlı kişiler Kiliselere gelmektedirler. Bunun en büyük nedenini, günlük meşguliyetler oluşturmaktadır. Ortodoks Kilisesi'nin İncil okuyucuları mutlaka ayinlerde hazır bulunmak zorunda ve o güne ait okunacak yeri kutsal kitaplarından

okumak zorundadırlar. Katolik Kilise'sinde günlük ibadetlerden hariç haftada iki gün özel ayin yapılmakta, bu ayin esnasında katılım biraz daha fazla olmaktadır.

4.1.2. Haftalık İbadetler

Hıristiyanlara göre Pazar günü, İsa'nın diriliş günü kabul edilmesi nedeniyle kutsal gün olarak değer kazanmış (Tümer-Küçük, 2002, 294) ve haftalık ibadetin merkezi olmuştur. Pazar günü yapılan ibadet mutlaka kilisede ve papaz nezaretinde olmak zorundadır.

Pentekost günü bütün imanlılar bir arada bulunmaktaydı. Ansızın gökten, güçlü bir rüzgârın esişini andıran bir ses geldi ve bulundukları evi tümüyle doldurdu. Ateşten dillere benzer bir şeylerin dağılıp her birinin üzerine indiğini gördüler. İmanlıların hepsi Kutsal Ruh'la doldular, Ruh'un onları konuşturduğu başka dillerle konuşmaya başladılar (Elçilerin İşleri, 2/1-4). Petrus başkanlığında imanlılar vaazlar vermeye mucizeler göstermeye başladılar. Bunun üzerine cemaate 3000 kişi katıldı (Elçilerin İşleri, 2/14-41). Bu anlatılanlara göre, ilk kilise, Kutsal Ruh vasıtası ile ilahi güçle dolmuştur. Böylece Kilise'nin, İsa'nın bedeni hatırası ile değil, manevi varlığı ile bütünleşmiş olduğu kabul edilmiştir. O günden sonra İsa'nın Kilise'de hazır bulunduğu inanılmıştır. Bu yüzden İsa ile birlikte olmak isteyen cemaat Pazar günleri kiliseye gelmekte ve kilisedeki ritüellere uyarak İsa ile bedenleşmektedir.

Evharistiya ayini Katoliklerde her gün yapılmakta iken tüm Ortodokslarda olduğu gibi Antakya Ortodoks Kilisesi'nde de sadece Pazar günleri yapılmaktadır. Antakya Protestan Kilise'si ise tüm Protestan mezhebine bağlı kiliseler gibi evharistiya ayinini hatıra yemeği olarak gördüğü için, bu ayini bazen yapmaktadır.

Antakya Hıristiyanları mezhep farkı gözetmeksizin her Kiliseye gittiğinden dolayı, kiliseler, ayinlerini birbirleriyle çakışmaması için farklı saatte yapmaktadırlar.

Antakya Ortodoks Kilisesi: 08:30-11:00 arası,

Antakya Protestan Kilisesi:12:00,

Antakya Katolik Kilisesi - (Ekim-Nisan)17:00,

- (Mayıs-Eylül)18:00.

4.1.2.1. Antakya Katolik Kilisesinde Haftalık İbadet

Antakya Katolik Kilise'sinin ritüelleri günlük ibadetlerle aynıdır. Sadece İncil'in okunma safhasında; o günün önemine göre hangi konu anlatılacak ise cemaatten biri İncil'i okumakta, buna ilave olarak Papaz vaaz vermektedir. İlahiler, hem günlük ibadetlerde hem de haftalık ibadetlerde okunmaktadır. Haftalık ayinlerine artık kilisenin enstrüman çalan gençleri katıldığından ilahiler enstrüman eşliğinde (2005 itibariyle gitar eşliğinde) koro halinde söylenmektedir.

4.1.2.2. Antakya Rum Ortodoks Kilisesinde Haftalık İbadet

Antakya Ortodoks Kilisesi günlük ibadetlerde de olduğu gibi, Kutsal Meclisinin belirlediği ritüellere göre haftalık ayin yapmaktadır. Her zaman olduğu gibi İncil okuyucuları ayin boyunca Kutsal Kitaplarından okunması gereken yerleri okumaktadırlar.

Cemaat, Kiliseye haç çıkararak girmekte ve Kilisenin girişindeki Pavlus ve Petrus'un ikonalarını öpüp mum yakmakta ve dua etmektedir. Çünkü mum, nurdur, kutsal ışıktır*. Cemaat, mum ile dualarını pekiştirmek istemekte, çünkü mumun kutsal ışık olduğu ve dualarının bu sayede kabul olduğu inancını taşımaktadırlar (Dimitri, Antakya Ortodoks Kilisesi Papazı, görüşme, 17.04.2004). Papaz, buhur yakarak tüm Kiliseyi ve cemaati tütsülemektedir. Çünkü tütsü, İsa'nın ruhunu temsil etmektedir. Böylece her yer ve herkes İsa'nın ruhu ile dolup, onunla bedenleşmiş olmaktadır.

Papaz, tütsüleme işine önce sunağın içinden başlamakta, sonra sunağın dışına çıkıp sunak kapısının üç yönünü kutsayarak tütsülemektedir. Bundan başka Kilise'nin içinde dolaşırken ve ikonaları kilise içinde gezdirirken de tütsü yapmaktadır. Kilise içinde ikona ve haç gezdirmeye de haftalık ayinlerin önemli ritüellerindendir. Çocuklar önde haç gezdirirken Papaz elinde ikonayı gezdirmektedir. Bu esnada halk ayağa kalkmakta, ikona yanlarından geçirilirken onu başları öne eğik olarak selamlamakta veya öpmektedirler.

* Meryem, İsa'nın doğumunun kırkıncı günü, temizlenip arınmak için, İsa'yı Kudüs'teki Mabede götürerek Tanrıya sundu (Luka, 2/22-23). Bu esnada Mabede gelen İsrail'in yaşlı bilgisi Şimon'un, İsa'yı "milletleri aydınlatacak olan ışık" (Luka, 2/31) olarak tanımlamasından dolayı, İsa'nın doğumunun 40. günü "Candlemass" (ışık veya nur) bayramı icra edilmektedir. Kilisede bir yıl boyunca yapılacak ayinlerde kullanılacak olan kandiller bu bayramda kutsanmaktadır (Katar, Ocak- Nisan 2001, 16).

Haftalık ibadetlerin en önemli ritüeli ekmek-şarap ayinidir. Papaz, kutsal kâse içindeki şarabı, iki eliyle tutup sunağın sağından başlayarak kilise içinde dolaştırmakta (resim, 20) ve sunağın tam karşısından tekrar sunağa girerek ayini başlatmaktadır. Mayalı ekmek sunakta kutsanmaktadır. Halk, kutsanmış ekmekten alıp kendileri cemaate dağıtmaktadır (Mayalı olan ekmek, bir kişiyi doyuracak büyüklükte Antakya yöresine ait bir somun şeklindedir bkz. resim, 21). Tabi en önemlisi de Papaz'ın elinden kutsal ekmekten bir parça alıp yemek ve şaraptan içmektir. Papaz ekmek ve şarabı dağıtırken cemaat sıraya girmekte, bayanlar başlarına örtü alıp o şekilde Papaz elinden ekmek alıp şarap içmektedir**. Antakya Ortodoks Kilisesi ayinlerinde enstrüman kullanmamakta ancak son zamanlarda Halep Metropoliti Pavlus Yazıcı'nın isteği üzerine bir ilahi koro ekibi oluşturma çabasına girmektedirler. Yaşlı Hristiyanlar Arapçayı bildiklerinden ayin esnasında bir problem yaşamıyorlar fakat yeni nesil Arapça olan ayini pek anlamadığı için ayin dilini Türkçeye tercüme çabaları başlamıştır. Bunun ilk örneği 24 Aralık 2005 Noel ayini esnasında uygulanmış, yani ayin zaman zaman Türkçe olarak yapılmıştır.

4.1.2.3. Antakya Protestan Kilisesinde Haftalık İbadet

Antakya Protestan Kilisesinin ayinlerinin büyük bölümünü ilahiler ve vaaz oluşturmaktadır. Cemaat, pastör nezaretinde, gitar ve piyano eşliğinde, çocuklar ile oluşturdukları koro ile hep birlikte o günün önemine ait veya pastörün vereceği vaaza ait ilahiler söyleyerek Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'a aşklarını belirtmektedirler.

Pastör, günün önemine göre İncil'den örnekler vererek vaaz vermekte, İncil'den örnek metinleri bazen kendisi okumakta bazen de cemaatten birine okutarak onların da vaaza aktif katılmalarını sağlamaktadır. Ayin arasında dua, başlar öne eğilmiş vaziyette

** Fadi Hurigil, bayanların başlarına örtmesini, “Yahudi geleneği olduğu için eski Hristiyan bayanları da bu âdeti almış, halk da atalarından gördükleri bu âdeti gördükleri şekil üzerine uygulamaya devam etmektedirler” diye yorumlamaktadır (Fadi Hurigil, Antakya Ortodoks Kilisesi fahri okutmanı ve vakıf sekreteri, görüşme, 24.12.2004). Böyle davranmalarının aslı sadece Yahudi geleneği olduğu için değil, Pavlus'un Korintlilere yazdığı I. Mektubu'nun 11. bölümünün 5. ve 6. pasajlarında “başı açık dua ya da peygamberlik eden her kadın, başını küçük düşürür. Böylesinin başı tıraş edilmiş bir kadından farkı yoktur. Kadın başını açarsa, saçını kestirsin. Ama kadının saçını kestirmesi ya da tıraş etmesi ayıpsa, başını örtsün” sözleri, kadınların başının kapalı bir şekilde dua etmesi gerekliliğini belirtmektedir.

cemaatten birinin seslice Tanrıdan istekte bulunması ve diğerlerinin de “âmin” diyerek katılması şeklinde edilmektedir. Böylece Pastör yönetici olup kişi ile Tanrı arasına girmemeye çalışmaktadır. Ayin sonunda piyanodan fon müziği eşliğinde, başlar öne eğilmiş şekilde “İsa Mesih’in düşüncelerine sahip olmak” için Tanrı’ya gizlice dua edildikten sonra “Göklerdeki Babamız” duası okunmakta ve herkes birbirini tebrik etmektedir. Ayin bittikten sonra, dileyen Kiliseden çıkabilir, dileyen de Kilisenin oturma salonunda oturup sohbet eder, böylece aralarındaki samimiyeti ilerletmiş olurlar. Bunun yanında kiliseye yeni katılmış veya misafir olarak katılmış kimselerle de tanışıp dostluk kurarlar.

Antakya Protestan Kilisesine Hristiyanların yanında hem Sünni Müslümanlar hem de Alevi mezhebine mensup Müslümanlar gelmekte ve ayinlerini izlemektedirler. Bu yüzden Kilisenin ayinlerinde Ortodoks, Katolik, Methodist, Protestan Mezheplerine mensup Hristiyanlarla, Sünni ve Alevi Müslümanlar da katıldığından Kilisede dini renkliliği açık olarak görmek mümkündür.

4.1.2.4. Antakya’daki Kiliseleri Arasındaki Bazı İbadet Farklılıkları

Antakya Katolik Kilisesi ve Antakya Ortodoks Kiliseleri, evharistiya ayininden önce “İman açıklanması”nı yapmaktadırlar. İman açıklanması arasında bazı farklılıklar vardır ki bu farklılıklar eskiden beri var olan ve kiliselerin ayrılmasına sebep olan farktır: Katolikler, Kutsal Ruhun, Peder ve oğuldan çıktığını söylerken, Ortodokslar, Kutsal Ruhun yalnızca Pederden çıktığını söylerler.

Her ne kadar Kiliseler bu İman ikrarında söylenen Kutsal Ruh konusunda ayrılığa düşmüş olsalar da, Antakya Hristiyanları üç büyük Kilisenin ayinlerine katıldıkları için, kilise bölünme sebebi olan “Kutsal Ruh”un Baba’dan veya hem Baba’dan hem Oğul’dan çıkma tartışmasına pek katılmamaktalar. Bu tartışmaların geçmişte kaldığını, her iki kilisenin de “iman açıklaması”nın doğru ve aynı olduğunu kabul etmektedirler.

Resim 20. Ekmek-Şarap Gezdirilirken

Resim 21. Ekmeğin Kutsanışı

4.1.3. Bayramlar

Dini ve milli bakımdan hususi değeri olan ve milletçe kutlanan gün veya günler diye adlandırılan bayramlar, insanlar tarafından özel bir takım ayin ve törenlerle neşe ve sevinç günü olarak kutlanmaktadır (Katar, Ocak-Nisan 2001, 7).

Hristiyanlıktaki bayramlar, Hristiyanlar tarafından tarihi süreç içerisinde kademeli olarak ortaya konmuştur. Bu çerçevede İsa'dan kısa bir süre sonra onun hayatındaki önemli olayları anmaya yönelik bazı kutlamalar ortaya çıkmaya başlamıştır. İsa'nın doğumu, çarmıhta ölümü, dirilişi, göğe yükselişi gibi olaylar Hristiyanların hayatında gittikçe önem kazanarak her yıl düzenli biçimde kutlanmaya başlanmıştır (Katar, Ocak- Nisan 2001, 8).

Daha sonra Meryem ve çeşitli Hristiyan azizleriyle ilgili bayramlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Hristiyan kiliseleri bu bayramları kutlayarak Hristiyan toplumunun, İsa'yı takip eden bu seçkin insanları kendilerine örnek şahsiyetler olarak almalarını sağlamaya çalışmaktadır (Katar, Ocak- Nisan 2001, 9).

Bu bayramların hepsi aynı öneme sahip değildir. İsa ile ilgili bayramlar, İsa Mesih'in hayatının yeniden yaşanmasını ifade etmekte, onun hayatını yeniden yaşayarak kendi kurtuluşlarına kavuşacaklarına inanmaktadırlar. Azizlerle ilgili bayramlar ise; genellikle onlara saygılarını göstermek, onları sevgi ile anmak ve hayat tarzlarını kendileri için örnek almak amacıyla kutlanmaktadır.

4.1.3.1. İsa İle İlgili Bayramlar

4.1.3.1.1. Christmass (Noel)

İsa'yla ilgili kutlanan bayramların ilki Noel bayramı ve ona bağlı olarak Noel tarihinden önceki dördüncü Pazar günü olan Advent dönemidir. Advent döneminin ilk günü 27 Kasım ile 3 Aralık arasındaki yedi günlük tarihten birine rastlamaktadır.

Bu devrede Katolikler ilk yüzyıllarda kefaretle amacıyla oruç tutmuşlar fakat günümüzde bunu terk etmişlerdir. Bu dönemde kilisede evlilik törenlerine izin verilmez (Dominico, Antakya Katolik Kilisesi papazı, görüşme, 19.12.2004). Antakya Ortodoks Kilisesi oruç için belirleyici katı kural uygulamasına gitmez ancak isteyen perhiz şeklinde oruç tutabilir. Bu dönemde Hristiyanlar, Noel için hazırlık yapmakta, bol bol dua etmekte ve ayinlere daha çok devam etmektedirler. Protestanlar ise; her Pazar bir mum (Yahudi bilgisi Şimon'un "ışık" olarak hitap ettiği İsa'yı temsil ettiği için) yakmakta, İsa'yı bekleyen, onun geleceğini müjdeleyen ilahiler söylemekte, bol bol dua etmekte ve en önemlisi iç dünyalarında İsa'yı düşünerek Noel'i beklemektedirler. Protestanlar için bugünlerde yapılacak herhangi bir kural yoktur.

Antakya Katolik Kilisesinde Noel: Papazlar, Advent döneminin Pazar günleri mass ayininde tövbeyi simgelediği kabul edilen, günahlar konusunda pişmanlığın bir sembolü olan mor renkli kıyafet giymektedirler (Dominico, Antakya Katolik Kilisesi papazı, görüşme, 19.12.2004). Advent döneminde, İsa'nın gelişine ve beklenişine yönelik dualar etmekte ve ilahiler söylemektedirler. İsa'nın kavminin günahlarını üstlenerek ıstırap çekeceğine, öleceğine ve tekrar dirileceğine delalet ettiğine inanılan Eski Ahit'in İşaya kitabındaki bazı bölümleri ve yine buna ilave olarak günün önemine ait Yeni Ahit'ten pasajları okumakta (okunan pasallar için bkz. Pavlus'tan Romalılara Mektup, 1/1-7) ve Mesih İsa'ya övgüler yapmaktadırlar. Sadece İsa'ya değil, İsa'nın öncüsü ve müjdecisi olan Yahya Peygambere ve İsa'yı dünyaya getiren Hz. Meryem'e de dualar etmekte, onlarla ilgili ilahiler söylemekte ve onlar da övülmektedir (okunan pasajlar için bkz. Matta, 1/18-24; Matta, 3/1-17).

Kilise, 22 Aralık akşam ayininde, "barışma ayini" olan "tövbe ayinini veya günah çıkarma ayinini" de yaparak herkesin İsa'nın doğum gününe günahsız olarak çıkmasını sağlamaktadır.

24 Aralık Noel Arifesi gecesinde “İsa’nın doğuşu”, Antakya Katolik Kilisesi organizatörlüğünde St. Piyer Kilisesinde kutlanılmaktadır. Antakya Katolik Kilisesi, Antakya Ortodoks Kilisesi ile burada yapacağı ayin saatleri çakışmasın diye aralarında anlaşp, ona göre ayin saatlerini belirlemektedirler. Böylece bu kiliselerden birinde ayine katılan cemaat diğer kilisenin de ayinine katılabilmektedir. Mesela 2004 Noel ayini St. Piyer Kilisesinde 20:00’da başladı, 21:00’da sona erdi; Ortodoks Kilisesinde ki ayin ise 21:00’da başladı. Katolik Kilisesi önderliğinde yapılan St. Piyer Kilisesindeki ayine, Katolik, Ortodoks, Protestan ve diğer Hıristiyan cemaatin yanında Müslüman ve Yahudi’lerden de katılan olduğu için, Katolikler, akşam dualarını önce kendi kiliselerinde yapıp daha sonra Noel ayini için Saint Piyer Kilisesine gelmekte ve orada Noel ayinine devam etmektedirler.

Papaz sunağa gelmeden önce cemaat, gitarlar eşliğinde Mesih’in doğumunu müjdeleyen ilahiler okumaktadır. Mesela;

TOPLANIN MÜMİNLER

Toplanın müminler

Neşe ile muzaffer

Toplanın birlikte

Beytlehem’e gel

Melekler kralı

Doğdu gelin görün

Gelin ona tapalım

Rab İsa’ya

ÇOBANLAR GELİYOR

Çobanlar geliyor, müjde veriyor

Davud’un şehrinde Mesihim doğdu

Beytlehem şehrinde yemlikte yatıyor

Sevinin, sevinin Mesihim doğdu!

Rahip, Noel günü beyaz kıyafet giymekte ve bu beyaz kıyafet içinde cemaate ayini yaptırmaktadır. Beyaz kıyafet üzerinde sarı, turuncu, kırmızı, mor ve mavi renklerde kuşaklar bulunmaktadır. Bu renkler tüm özel günlerde giyilen elbiselerin renkleridir. Beyaz kıyafet giymeleri iki hafta boyunca devam etmektedir. Meleklerin Beytlehem’de söylediği ilahi olarak inanılan,

“Gloria gloria in exelsis Deo

Gloria Gloria alleluya alleluya”

ilahisi hep beraber söylenmeye başlamaktadır**. Luka İncil'inden (2/1-14) İsa'nın doğumu cemaat veya papaz tarafından okunmakta, papaz vaaz vermekte, aralarda da İsa'nın doğumunu anlatan ilahiler söylenmektedir. Komünyon ayini yapılarak ayin bitirilmektedir.

25 Aralık Noel bayramı kutlanmaktadır. Noel bayramından sonraki Pazar günü “Caritas” (Katolik Kilisesinde fakirlere yardım amacıyla kullanılan bir kurum) için bir tombala* oynanılmaktadır. Oyundan elde edilen gelir Caritas’a aktarılmaktadır. 1 Ocak’ta “Meryem Ana Bayramı” kutlanmaktadır. Bu günde Meryem Ana ile alakalı ilahiler söylenmektedir. Ayine Meryem’e selam verilerek başlanılır. Şöyle ki;

“Selam sana, Aziz Meryem Ana, çünkü yeryüzüne hükmeden Kralı dünyaya getirdin”.

Ve Meryem’e;

“Oğlunun bakire Meryem’den doğumu sayesinde, bütün insanlara ebedi selameti bağışlayan Yüce Allah sana yalvarıyorum; sonsuz hayatın kaynağı olan Mesih İsa’yı dünyaya getiren Meryem Ana’nın bizim için senin nezdinde her zaman şefaatte bulunduğunu içimizde hissedelim. Bunu, seninle ve Kutsal Ruh’la birlikte şimdi ve ebediyen hükmeden oğlun Rabbimiz Mesih İsa’nın adına senden dileriz” diye dua edilmektedir.

Daha sonra her zamanki gibi akşam ayinini yapmakta; İncil’den İsa’nın gönderilişini, onun doğumunu, sünnet oluşunu ve isminin verilişini anlatan pasajları okumaktadırlar. (okunan pasajlar için bkz; Galatyalılar’a, 4/4-7; Luka, 2/16-21).

Aynı zamanda yine 1 Ocak’ta “İsa’nın sünnet bayramı” da kutlanmaktadır. Yahudi dini geleneğine göre erkek çocuklarına, doğumdan 8 gün sonra isim verilir ve çocuk sünnet ettirilir. Bu yüzden İsa’ya doğumunun 8. gününde isim verilmiş* ve sünnet ettirilmiştir (Luka, 2/21).

Bu tarihin 1 Ocak’a denk düşmesinden dolayı “İsa’nın Sünneti Bayramı” ve “İsa’nın Kutsal Adı Bayramı” kutlanmaktadır.

** Bu ilahi, Advent döneminde söylenmez.

* Tombala: Üzerinde numara bulunan kâğıtlar ve pullarla oynanan bir oyun.

* Luka, 2/21’de; İsa’nın anne rahmine düşmesinden önce meleğin Meryem’e, İsa ismini vermesini söylediğini, bu yüzden ona bu ismin verildiğini yazmıştır. Bu olay Kur’anı Kerimin Ali İmran suresinin 45. ayetinde “hani melekler, dediler ki: Meryem doğrusu Allah kendinden bir kelimeyi sana müjdelemektedir. Onun adı Meryem oğlu İsa Mesih’tir” şeklinde ifade edilmektedir.

“İsa’nın Kutsal Adı Bayramı” önce Fransisken keşişleri arasında ortaya çıkmış ve bir süre sonra, 1721 yılında Papa XIII. Innocent tarafından bütün Hristiyanların bayramı haline getirilmiştir (Katar, Ocak-Nisan 2001, 14).

Noel’den sonraki ikinci Pazar “Epifani”, “kutsal masumları anma” ve “Üç münecimin İsa’yı ziyareti” bayramları kutlanmaktadır. Matta İncil’ine göre Kral Hirodes devrinde İsa’nın doğmasından sonra Doğulu münecimler, Yeruslaim’e gelip “Yahudilerin Kralı olarak doğan çocuğun nerede olduğunu sormaları, doğru olan onun yıldızını gördüklerini ve ona tapınmaya geldiklerini söylemeleri üzerine, Kral Hirodes ve Yeruslaim halkı tedirgin olmuştur. Kral Hirodes bu çocuğun nerede olduğunu öğrenmelerini istemişti. Doğulu münecimlere de “o çocuğu Beytlehem’de bulun ve bana söyleyin ben de tapınayım” diyerek onları Beytlehem’e göndermişti. Münecimler İsa’yı bulmuş ve ona tapınmışlar fakat Kral’a haber vermemişlerdir. Melek, İsa’nın babası Yusuf’u Mısır’a gitmesi için uyarmış ve Yusuf, oğlu İsa ve hanımı Meryem’i alarak Mısır’a gitmiştir. Onları bulamayan Kral öfkelenmiş, bunun üzerine de Beytlehem ve bütün yöresinde bulunan 2 yaşındaki küçük erkek çocukların hepsini öldürtmüştür (Matta, 2/1-16). Dolayısıyla burada anlatılan olaylara binaen Katolik Kilisesi, “Üç münecimin İsa’yı ziyareti” amacıyla Epifani Bayramını kutlamakta, öldürülen çocukları anma maksadıyla da “Kutsal Masumları Anma” töreni yapmaktadır.

Doğu Kiliseleri ve dolayısıyla Antakya Ortodoks Kilisesi Epifani bayramını, İsa’nın vaftiz bayramı olarak ve Kana’daki bir düğünde suyu şaraba dönüştürerek ilk mucizesini göstermesi anısını icra etmek amacıyla kutlamaktadır (Katar, Ocak-Nisan 2001, 15).

Antakya Rum Ortodoks Kilisesinde Noel: Antakya Rum Ortodoks Kilisesinde Noel, daha önceki tarihlerde 6 Ocakta kutlanırken, günümüzde 24 Aralık gecesi kutlanılmaktadır (Josef Naseh, Antakya Ortodoks Kilisesi vakıf Başkanı, görüşme, 19.12.2004).

İncil okuyucuları Kutsal Kitaptan bölümler okuyarak ayin başlamaktadır (Okuyucular, Mezmur’dan 3/1-8, 38/1-22, 63/1-11, 88/1-18, 103/1-22, 143/1-12 pasajları Arapça okurlar). Bu esnada Papaz tütsülerle Kiliseyi kutsamakta ve sunaktaki ritüellerini yapmaktadır. Daha sonra Matta İncil’i 1/18-25’den İsa’nın doğumunu anlatan pasajları okumaktadır. İncil okuyucuları Mezmur 50/1-19 pasajlarını okuduktan sonra İsa’nın doğumuna şükür etmekte ve ona övgüler sunulmasını talep etmektedirler. Daha sonra her zaman ki klasik kutsal ayinlerini yapmaktalar.

Antakya Protestan Kilisesinde Noel: Kilisenin pastörünün Noel yorumu şu şekildedir: Noel, orijinal adı ile “Christmas”dır. “Chris” İsa demek, “Mass” ayin demek olduğuna göre; Christmass, “İsa’ya tapınma” anlamına gelmektedir. Christmass, “Tanrı’dan bize hediye” “bizim de Tanrıya hediye vermemiz” anlamına geldiğine göre; bu bayramda Tanrı bize İsa’yı hediye etmiştir. Bizim de Tanrı’ya kendimizi, yaşamımızla, inancımızla hediye etmemiz gerekir (David Ham, Antakya Protestan Kilisesi Pastörü, görüşme, 19.12.2004). Bu durumda Protestanlar Noel’e “Tanrı ile hediyeleşme” anlamını katmaktadırlar.

Noel’den önceki Advent döneminde her Pazar bir mum yakmaktadırlar. Bu dönemde oruç-perhiz, belirli kıyafet giyme gibi kuralları yoktur. Advent döneminde Protestanlar, İsa ile ilgili ilahiler söylemekte, dualar etmekte ve en önemlisi de İsa’yı iç’te düşünerek, onun doğumu beklemektedirler.

24 Aralık gecesinde ayin yapmazlar fakat kilisede ailece bir araya gelerek yemek yemekte, İncil’den İsa’nın doğuşunu okumakta ve ilahiler söylemektedirler.

25 Aralık günü Noel kutlanmaktadır. Noel kutlaması haftalık ayinleri ile aynıdır. Tabi ki Noel günü Kilise süslenmekte, çocuklar, İsa’nın doğumunu anlatan küçük gösteriler sunmaktadırlar.

Antakyalı Hristiyanlarda Noel Bayramı Kutlaması: Diğer yerlerdeki Hristiyanların uygulamalarıyla benzerlik gösterir. Burada da Noel Baba’yı temsil eden bir kişi (genellikle papaz) evleri gezmekte ve çocuklara hediyeler dağıtmaktadır. Birbirlerini ziyaret etmektedirler. Her bayramda olduğu gibi bu bayramda da mezar ziyaretleri yapılmakta ve mezarlığa çiçekler götürülmektedir. Hasta ziyaretleri de yapılmaktadır ki bunu özellikle papazlar nezaretinde bir heyet oluşturularak yapmakta ve böylece yaşlıların ve hastaların gönlünü almaktadırlar.

Antakya’da Noel Bayramı Yiyecekleri: Oruk* en önemli yemektir. Buna ilave olarak tuzlu yoğurt ile yayla çorbası yapmaktalar ve bu çorbanın içine de oruk koymaktadırlar. Evlere bayram ziyaretine gidildiğinde ise Müslüman Türklere ait klasik bayram kutlamasını yapmaktadırlar; büyüklerin elleri öpülür, küçüklere bayram harçlığı verilir, misafir ikramı olarak kahve, çikolata, muzlu likör, yanında da çay ile birlikte el yapımı pasta çeşitleri sunulur (Edward, Ortodoks cemaat, görüşme, 02.02. 2005).

* Antakyalıların her özel günde yaptığı, tepsi içinde veya içli köfte şeklinde etli yemek.

4.1.3.1.2. Epifani Bayramı

Antakya Ortodoks Kilisesi, bu bayrama “Mesih İsa’nın Vaftiz (Kıddes) Bayramı” da demektedir. İsa’nın doğumu ile alakalı olarak yapılan en önemli bayramlardan biridir. Bu bayram Doğu Kiliselerinde (Antakya’da) Noel’den sonra 6 Ocak’ta kutlanmaktadır. Doğu Kiliselerinde bu bayram, İsa’nın vaftiz olduktan sonra ortaya çıkışı ve Kana’daki bir düğünde suyu şaraba dönüştürerek ilk mucizesini göstermesi anısına icra edilmektedir. Katolikler ise doğulu üç müneccimin bebek İsa’yı ziyaret etmesini anmak amacıyla kutlamaktadır (Katar, Ocak-Nisan 2001, 15).

4.1.3.1.3. Işık-Nur Bayramı

Levililer, 12/1-4’e göre; “bir kadın hamile kalıp erkek çocuk doğurursa, adet gördüğü günlerde olduğu gibi 7 gün kirli sayılacaktır”. Meryem bu yasaya göre arınma günlerinin bitiminde Yusuf’la birlikte çocuğu (İsa’yı) Rabbe adamak için Yeruslaim’e götürmüştür (Luka, 2/22). Bu esnada Şimon adında bilge kişinin tapınağa gelmiş, bebek İsa’yı kucağına alarak; “Ulusları aydınlatıp halkın İsrail’e yücelik kazandıracak ‘Işığı’ gözlerimle gördüm” (Luka, 2/25-32) diye hitap etmiştir. Bu hitaba binaen, bugün yapılan bayrama “Işık” bayramı denilmiştir.

Bu bayram Meryem’in arınması ve bebek İsa’yı Yahudi mabedine götürerek Tanrı’ya sunması (Luka, 2/22) anısına 2 Şubatta icra edilmektedir (Katar, Ocak-Nisan, 2001, 15). Bütün bir yıl boyunca Kilisede yapılacak ayinlerde kullanılacak olan kandiller de bu bayramda kutsandığı için bu bayram, “candlemass” olarak da adlandırılmaktadır (Katar, Ocak-Nisan 2001, 16). Antakya Ortodoks Kilisesi “Işık Bayramı” adıyla bir bayram kutlamamaktadır. Yalnız 2 Şubat’ta “İsa’nın Mabede sunulmasını”, 3 Şubat’ta da Aziz Şimon’u anma gününü kutlamaktadır.

4.1.3.1.4. Paskalya Bayramı

Paskalya, İbranice “geçmek” anlamına gelen Pesah (fısıh) kelimesinden türeyen bir kavram olarak İsa Mesih’in öldükten sonra dirilişi adına yapılan bir bayramı ifade etmektedir. Başlangıçta Yahudi bayramı olarak kutlanmakta olan fısıh, sonradan

Hristiyanlar açısından yeni bir anlam kazanarak İsa Mesih'in diriliş yıldönümü haline gelmiş, M.S. II. yüzyıldan itibaren de kutlanmaya başlanmış (M. Yıldırım, Ocak-Nisan 2005, 68) ve bugün “bayramların bayramı” olarak en önemli bayram konumuna gelmiştir.

Paskalya Bayramı kutlamaları da kültürel, coğrafi, felsefi vb. faktörler nedeniyle, çeşitli anlayışlarla şekillenmiştir. Paskalya devresi içerisinde yer alan bayramlar, ayın hareketlerine göre belirlendiği için bu bayramların başlangıç tarihleri her yıl değişmektedir (Katar, Ocak-Nisan 2001, 16). I. İznik Konsili (M.S. 325)'nde Paskalya bayramının Pazar günü kutlanması karara bağlanmış ama yine de günü, kiliselere göre değişiklik göstermiştir. M.S. VI. yüzyılda Aziz Küçük Denys, Paskalya bayramının İlkbaharın gece ile gündüzün eşit olduğu andan sonra ilk dolunayı takip eden Pazar günü kutlanması gerektiğini öne sürmüştür (M. Yıldırım, Ocak-Nisan 2005, 69). Katolik Kilisesinde İlkbaharın dolunayından sonraki ilk Pazar gününde kutlanırken, Ortodoks Kilisesi Paskalya bayram günü olarak Julyan takvimine uyduğu için Katolik kilisesinden farklı günlerde bu bayramı kutlamaktadır. Ancak her beş yılda bir bu bayram aynı günde kutlanabilmektedir.

Paskalya kutlamaları, paskalyaya hazırlık devresi olan Lent döneminde başlamakta, paskalya gününden sonraki elli günlük zamana kadar sürmektedir. Lent; kilisenin, insanları günahattan kurtulmak için özel bir faaliyet ve çaba göstermeye çağırdığı Paskalya öncesindeki kefarete dönemini ifade etmektedir. Bu dönemin ana gayesi, insanın günahlardan arınarak paskalyaya manen hazırlanmasını sağlamaktır (Katar, Ocak-Nisan 2001, 17). Lent dönemi, Katolik Kilisesinde 40 gün, Ortodoks Kilisesinde, Pazar günlerini paskalya devresi içerisinde kabul etmedikleri için 49 gündür (Dimitri, Antakya Rum Ortodoks Kilisesi papazı, görüşme, 30.05.2004). Bu nedenle Katolikler 40, Ortodokslar 49 gün oruç tutmaktadırlar. Bu bir perhiz orucudur, bu dönemde hayvansal gıdalardan uzak durmak ve diğer yemekleri daha az yemek esastır.

Lent döneminde Katolik papazlar pişmanlığın sembolü olan mor kıyafetleri giyerken, Ortodoks papazlar böyle bir kıyafet kuralını uygulamazlar, sadece paskalya gününe bir hafta kala ıstırap haftası kabul ettikleri için siyah kıyafet giymektedirler.

Lent döneminin başlangıcı olarak kabul edilen “Kül Çarşambası”nda yapılan tövbenin pişmanlığını vurgulamak amacıyla kül serpilmektedir. Bu günde tövbe eden kimselerin başlarına kül dökülmekte, kül ile insanların alın ve yüzlerine haç işareti yapılmaktadır (M. Yıldırım, Ocak-Nisan 2005, 72). Tespit edebildiğimiz kadarıyla

Antakya Rum Ortodoks Kilisesi Kül Çarşambası olayını uygulamamakta ve bilmemektedir. Fakat Mesih İsa'nın yakalandığı haftanın Çarşambası olarak farklı bir Çarşamba uygulamaları vardır. Bu günün sabahı, zeytinyağı dualarını yapmakta ve ayinde “Tiryodion” adlı kitaptan dua okumaktadırlar (Dimitri, Antakya Rum Ortodoks Kilisesi papazı, görüşme, 18.05.2006).

Katolikler Lent döneminde, ilahiler arasında söylenen “alleluya” sözünü söylemezler, çünkü bu dönem üzüntü ve pişmanlık dönemidir, oysa “alleluya” sevinçli günlerde söylenilmektedir; Ortodokslar ise “alleluya”yı söylerler, çünkü allelluya, Tanrıya hamdolsun demektir ve hamd her zaman yapılmalıdır (Dimitri, Antakya Rum Ortodoks Kilisesi papazı, 12.04.2005).

Lent dönemi içerisinde özellikle dört güne önem verilmektedir. Bunlar; Kutsal Pazar (Palmiye Pazarı), Kutsal Perşembe, Kutsal Cuma ve Kutsal Cumartesi'dir.

Antakya Ortodoksları, Kutsal Pazar gününü yani Paskalyadan bir hafta önceki günü, İsa'nın Kudüs'e girişinin anısına kutlamaktadırlar. İsa'nın Kudüs'e gelişinde halk onu palmiye dallarını coşkuyla sallayarak karşıladığı için (Luka,19/28-38), kilisede de cemaat, İsa'nın Kudüs'e girişini canlandırma amacıyla palmiye ve zeytin dalı ile papazı karşılar ve o anı, temsili olarak kutlarlar. Bu tören sırasında buhur ve kutsal su ile kutsanan palmiye ve zeytin dalı ağacı cemaate dağıtılır. Papaz, İsa'yı temsil ederek Kilisenin kapısından içeri girmekte ve cemaat zeytin dalı ve palmiye ağacını sallayarak onu coşkuyla karşılamaktadırlar. İsa'yı karşılayan halk “Hosanna, Rabbin adıyla gelene, İsrail'in Kralına övgüler olsun” (Yuhanna, 12/13) diye bağırdığı için cemaat de bu pasajı ilahi şeklinde okumaktadır*. Bu esnada Luka'dan İsa'nın Kudüs'e girişini anlatan pasajlar okunmaktadır (Dimitri, Antakya Rum Ortodoks Kilisesi papazı, görüşme, 18.04.2004). Antakya Katolik Kilisesi, Kutsal Pazar gününde, Ortodokslar gibi İsa'yı karşılama töreni yapmamaktadır. Sadece papaz, ayin esnasında zeytin dallarını kutsar ve onları cemaate dağıtır. Cemaat, kutsanmış zeytin dallarını evine götürüp asar ve böylece evlerinin de kutsanmış olduğuna inanırlar (Nikola Dinçer Dinç, Katolik cemaat, görüşme, 19.05.2006).

Lent dönemi boyunca mor renkli kıyafet giymiş olan Katolik Rahipler, Kutsal Perşembe günü bunların yerine neşe ve sevinç alameti olan beyaz renkli elbisesini giymektedir, sunaktaki mor örtüler de toplanmaktadır. Lent dönemi boyunca okunmayan “Gloria in Excelsis” (yücelerde olan Tanrıya hamdolsun) ilahisi bugünden

* İsa'yı karşılayanların bu sözleri söylemesinin sebebi, Mezmur'daki “kutsansın Rabbin adıyla gelen, kutsuyoruz sizi Rabbin evinden” (Mezmur,118/26) pasajının gerçekleşmesi olarak görmeleridir.

itibaren okunmaya başlanmaktadır. Akşam duasından sonra, Papaz, temsili olarak cemaatten bazılarının ayaklarını yıkamaktadır*. Asıl olarak bugünün önemi; İsa fısh yemeği için havarileri ile birlikte bir evde toplandı, burada kendisine ihanet edecek olan Yahuda için, “elindeki ekmeği benimle birlikte sahana batırandır” (Matta, 26/23) ifadesini söyleyerek ihanete uğrayacağını önceden belirtti. Daha sonra İsa eline ekmek alıp böldü ve öğrencilerine “alın yiyin bu benim bedenimdir” dedi. Bir kase şarabı öğrencilerine uzatarak “bu benim kanımdır, günahların bağışlanması için birçokları uğruna akıtılan antlaşma kanıdır, hepiniz bundan içiniz dedi” (Matta, 26/26-28) ve böylece öğrencilerine ekmek-şarap sırrını verdi. İşte bu olayın anısını yâd etmek amacıyla Kutsal Perşembe kutlanılmaktadır. Bu günün akşamında, Cuma günü için kullanılacak ekmek-şarap hazırlanır ve sunağa konulur (Katar, Ocak-Nisan 2001, 20).

Kutsal Cuma günü İsa’nın çarmıha gerildiği gündür. Katolikler, İsa’nın çarmıha gerilmesinin üzüntüsü olarak sunağı çıplak, haçları örtülü tutar ve din görevlileri de siyah elbise giyerler. Ortodokslar ise son hafta elem haftası olduğu için zaten siyah giymektedir. Ortodokslar, bugün ayinlerini hüzünlü yapar, Paskalya boyunca okunan “Triyodin” adlı kitaptan İsa’nın cenazesini anlatan bölümü okurlar. Katolik Papaz, ayin başlamadan önce sunağın önünde secdeye kapanarak ayini başlatır (Katar, Ocak-Nisan 2001, 20). İncil okuma ayininde Yuhanna’dan İsa’nın yakalanışı, çarmıha gerilişi ve gömülüşü ile alakalı bölümler okunmaktadır. Haça tapınma töreni ve ardından Komünyon ayini ile kutlama sona ermektedir. Perşembe günü hazırlanmış olan kutsal ekmek ve şaraptan sadece Rahip almakta, cemaate dağıtılmamaktadır (Katar, Ocak-Nisan 2001, 20). Çünkü bugün Hristiyanlar oruç tutmaktadır. Oruç Cuma günü öğle vakti başlamakta ve Pazar sabahına kadar sürmektedir. Bu zaman aralığında hiçbir şey yenilmemekte, sadece sıvı şeyler alınabilmektedir. Ancak bugün kilisede altarda saklanan ekmek ve şarap bitirilmektedir. Çünkü İsa ölmüş ve birleşme gerçekleştiremeyeceği için ekmek ve şarabın değeri kalmamıştır (Nikola Dinçer Dinç, görüşme, 19.05.2006).

İsa’nın çarmıha gerilmesinden sonraki “Kutsal Cumartesi” yani Paskalya arifesi günü ile birlikte İsa’nın dirilişini kutlamak amacıyla yapılan Paskalya törenleri de başlamış olur. Bugün Katolik rahip, İsa’nın dirilişini sembolize eden yeni ateşi, Paskalya Kandilini ve vaftiz kurnasını kutsar, cemaatle karşılıklı ilahiler söyler ve

* Fısh bayramından önce akşam yemeği sırasında İsa yemekten kalktı, beline bir havlu doladı, sonra bir leğene su koydu ve öğrencilerinin ayaklarını yıkadı. Sonra da öğrencilerine “sizler de birbirinizin ayaklarını yıkamalısınız” tavsiyesinde bulundu (Yuhanna 13/4-17). Papazlar da bu tavsiyeye uymaktadırlar.

dualar okurlar. Bu şekilde mass ayinini gerçekleştirirler (Katar, Ocak-Nisan 2001, 21). Ortodoks Kilisesinde Papaz, artık sevinç alameti olan beyaz elbisesini giyer. Cumartesi günü, İsa şeytanı alt edip geldiği ve şeytana karşı büyük zafer kazandığı için, zaferi temsil eden defneyaprağı kilisenin içine yere serilir ve onun üzerine basılarak gezilir (Dimitri, Antakya Rum Ortodoks Kilisesi papazı, görüşme, 18.04.2004). Bugün Mesih İsa'nın tekrar gelişi beklenmektedir. Bu yüzden içte heyecanla İsa'yı düşünme ve onun gelişini sabırla bekleme ve sonucunda kurtuluşa erme fikrini taşıyarak Paskalya için hazırlık yapılmaktadır. Yine bugün, İncil okuyucuları Tiryodion kitabından İsa'nın geleceğini anlatan bölümü okumaktadırlar.

Pazar günü artık bekleyiş bitmiş ve İsa dirilmiştir. Bu diriliş insanlığın kurtuluşu anlamına gelmektedir. Dolayısıyla bu kurtuluş gününü kutlamak için insanlar sabahın erken saatlerinde kiliseye gelmektedirler.

Geleneksel olarak, Paskalya bayramını Katolikler ve Ortodokslar farklı günde kutlarken Antakya'daki Ortodoks ve Katolik Kilisesi 1988'den beri birlikte kutlamaktadırlar. Ortodoks cemaat burada daha fazla olduğu için bayram kutlaması Antakya Rum Ortodoks Kilisesinde yapılmaktadır. Tören, sabahın çok erken saatlerinde güneş doğmadan önce başlamaktadır. Kiliseye gelen cemaati Kilise vakıf yetkilileri karşılamakta ve onlara çikolatadan yapılmış yumurta vermektedirler. Daha önce bu yumurtalar doğal yumurta iken, koku yaptığı için son zamanlarda bu adet değişmiş, doğal yumurtaların yerini çikolata yumurtalar almıştır*. Ayin, İncil okuyucuları tarafından Tiryodion adlı kitaptan okuyarak başlamakta, daha sonra cemaat hep birlikte papazın elindeki üçlü mumdan mumlarını yakmakta ve böylece İsa'nın ışığını kilise içine yaymış olmaktadır. Çocuklarla birlikte papazlar kilise içinde haçı ve İsa'nın diriliş ikonunu gezdirirler. Ayinin bu safhası bittikten sonra hep beraber Kilisenin avlusuna çıkarlar.

Papaz burada yüksek bir yere çıkarak Markos, (16/1-8)'dan İsa'nın dirilişi ile ilgili pasajları okur ve halkı kutsama yaparken İsa'nın diriliş sevinci olarak havai fişekler atılır, güvercinler uçurulur, büyük bir alkış ve ısıklıkla sevinç gösterileri yapılır, hatta halk bu sevince zaman zaman silahlarıyla havaya ateş ederek de katılır. Kilisenin avlusunda yapılan bu kutlamanın adı "Yahudi öldürme" âdetidir. Halk bu yüzden silahlarla kutlama yapmaktadır. Daha önceleri bu kutlama, kilisenin dışarısına, Hz.

* Bugün yumurta kullanılmasının sebebini Dimitri, "Hz. İsa tekrar dirildiğinde, mezar taşını yarıp çıkması, civcivin yumurtadan çıkmasına benzer, bu yüzden de Paskalya'da yumurta kullanılır" şeklinde yorumlamaktadır (Dimitri, Antakya Rum Ortodoks Kilisesi papazı, görüşme, 18.04.2004).

İsa'nın öldürülmesine sebep olan Yahudileri temsilen bir maket yapılması, makete ateş edilmesi şeklinde icra edilirdi. Hatta bazen maketten hırsını alamayan halk daha da galeyana gelip diğer caddede bulunan Yahudi havrasına saldırır ve havranın kapısına sert yumruklarla vurup tepkilerini gösterirdi. Yahudileri temsilen yapılan makete ateş edilmesi şeklindeki kutlamayı kilise kabul etmediği için karşı çıkmış ve bu âdeti kaldırmış, yerini neşe ve sevinç almıştır. Sevinçlerini de havai fişek patlatma, balon ve güvercin uçurma şeklinde göstermektedirler (Josef Naseh, görüşme, 11.04.2004).

İsa'nın dirilişini kutlamak için dışarıya çıkıldığında kilisenin kapısı kapanmıştır. Papaz, İsa'yı temsil ederek kiliseye girmek için;

- “Kapıları açın” diye bağırır. İçeriden bir ses:
- “Kim girecek ki kapıyı açalım” der. Papaz:
- “Kralların Kralı geliyor” der. İçeriden bir ses:
- “Kim bu Kralların Kralı?” der. Bu sözler karşılıklı olarak üç defa tekrarlanır.

Daha sonra kapı zorla açılıyormuş gibi yapılarak “Mesih dirildi” terennümleri ile beraber papaz ve cemaat içeri girer. Herkes tekrar yerlerini alır, ilahiler söylenir, Pentakistarion adlı kitaptan pasajlar okunur ve böylece Paskalya ayini bitirilir. Daha sonra çan çalınır ve Pazar ayinine geçilir. Pazar ayini bittikten sonra herkes birbirine sarılarak veya tokalaşarak bayramlarını kutlar ve Kilisenin avlusunda sabah kahvaltısını yaparlar. Sabah kahvaltıları yumurta ağırlıklıdır ve 49 gün boyunca tuttıkları oruçlarını ilk olarak yumurta yiyerek açarlar.

Halk, bayram kutlamalarına kiliseden dağıldıktan sonra da devam etmektedir. Evlerinde Paskalya günü misafire ikramda bulunmak için pasta, kek ve paskalya yumurtaları hazırlamışlardır. Pastalar tuzlu ve kuru olarak yapılmaktadır. Tabi ki geleneksel yemek olan içli köfte ve oruk bayramların vazgeçilmez yemeğidir. (Edward, Ortodoks cemaat, görüşme, 02.02.2005). Kabirler her bayramda olduğu gibi bu bayramda da ziyaret edilmektedir.

Aralarında eğlenerek, birbirlerini ziyaret ederek bayramlarını büyük bir neşe ve sevinçle kutlamaktadırlar.

Paskalya gününden elli gün sonra ise “Pentakost Bayramı” kutlanmaktadır. Bilindiği üzere İsa paskalya gününden kırk gün sonrasına kadar havarilerine görünmüş ve Tanrının egemenliği hakkında konuşmuştur. Havarilerine “Kutsal Ruh’la vaftiz edileceklerini” söyleyerek onların gözü önünde göğe alınmıştır (bkz. Elçilerin İşleri, 1/3-10). Bu nedenle Hristiyanlar, Paskalya devresinin kırkıncı gününde İsa'nın göğe yükselişini kutlamaktadırlar.

İsa'nın göğe yükselişinden sonra Pentekost günü Havariler bir arada otururken Kutsal Ruh gelmiş, onlara her dili konuşabilecek kabiliyet vermiştir. Bundan sonra Havariler farklı dillerde konuşmaya ve İsa'nın sözlerini yaymaya başlamışlardır (Elçilerin İşleri, 2/1-41). Bu yüzden Hristiyanlar, Kutsal Ruh'un inişi ve Havarilerin her dili konuşup mesajı yayması anısına Pentekost gününü bayram olarak kutlamaya başlamışlardır. Aynı zamanda Hristiyan Kilisesinin kuruluş zamanı olarak kabul edilen bu bayram gününde Kutsal Ruh'un Hristiyan cemaati üzerine inişi kutlanmaktadır (Katar, Ocak-Nisan 2001, 23).

Paskalya gününden Pentekost gününe kadar Ortodokslar, Pentakistarion adlı Kutsal kitaplarını okumaktadır. Pentekost gününde normal Pazar ayinlerini yapmaktalar. Bu günün farkı olarak; halk bayramlık elbisesini giyer ve ayinden sonra bayram sevinci kutlaması olarak birbirlerini tebrik ederler. Avluda pasta çay dağıtıldıktan sonra herkes evlerine dağılır ve birbirlerini ziyaret ederler. Bu bayramda, son zamanlarda halk toplu şekilde eğlenmek için Harbiye (Defne)'ye gitmekte ve burada şelale sularının döküldüğü yerde oluşan gölette birbirlerini ıslatmaktadır.

4.1.3.2. Antakya Rum Ortodoks Kilisesinin Bayramları ve Aziz Anma Günleri

Hristiyan Kilisesinde İsa ile ilgili kutlamaların büyük oranda artmasından sonra, başta İsa'nın annesi Meryem olmak üzere, bazı önemli Hristiyan şahsiyetlerini anmaya yönelik bayram ve törenler de ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu bayramlarının çokluğu nedeniyle sadece Antakya Rum Ortodoks Kilisesinin bayramlarını ve Aziz anma günlerini tarihleri ile vermekle yetineceğiz. Bu bayramlar ve Aziz anma günleri Katolik Kilisesince de kutlanmaktadır.

Aylara Göre Durağan bayramlar:

01 Eylül: Yeni Yıl,

08 Eylül: Meryem Ana'nın doğumu,

14 Eylül: Kutsal Haç Bayramı,

24 Eylül: İlk bayan şehit Azize Tekla'yı anma günü,

26 Ekim: Büyük Aziz şehit Dimitrios'u anma günü,

01 Kasım: Yoksul yaşamış Azizler Kozma ve Damianos'u anma günü,

08 Kasım: Başmelekler Mikael ve Gabriel'i anma günü,

13 Kasım: İstanbul Patriği Aziz Altınağızlı Yuhanna'yı anma günü,

- 14 Kasım: Ünlü elçi Aziz Filipus'u anma günü,
 21 Kasım: Meryem Ana'nın tapınağa sunuluş bayramı,
 25 Kasım: Azize şehit Katerina'yı anma günü,
 27 Kasım: Büyük şehit Aziz İran'lı Yakub'u anma günü,
 04 Aralık: Azize şehit Barbara ve Aziz baba Şam'lı Yuhanna'yı anma günü,
 05 Aralık: Tanrısal doluluklu ve meshedilmiş Aziz baba Sabbas'ı anma günü,
 06 Aralık: Demre ve Likya episkoposu Aziz baba Nikolavos'u anma günü,
 09 Aralık: Azize Anna'nın Meryem Ana'ya gebe kalması bayramı,
 12 Aralık: Kıbrıs episkoposu mucize yapan Spiridon'u anma günü,
 25 Aralık: İsa Mesih'in bedence doğuşu bayramı, Noel,
 01 Ocak: İsa Mesih'in sünnet oluşu bayramı ve Kapadokya baş episkoposu büyük Basilios'u anma günü,
 06 Ocak: İsa Mesih'in Ürdün nehrinde vaftizi (Epifanya bayramı),
 07 Ocak: Vaftizci Peygamber Yahya bayramı,
 17 Ocak: Aziz baba büyük Antonios'u anma günü,
 02 Şubat: Mesih İsa'nın Tanrı'ya sunulması (heykele girişi) bayramı,
 03 Şubat: Aziz ihtiyar Simeon'u anma günü,
 17 Mart: Tanrı adamı Aziz baba Aleksios'u anma günü,
 25 Mart: Meryem Ana'ya müjdeleme bayramı,
 23 Nisan: Aziz, ünlü, yengili büyük şehit Georgios'u anma günü*,
 21 Mayıs: Aziz büyük imparator Konstantin ve annesi Helena'yı anma günü,
 24 Haziran: Vaftizci Yahya'nın doğumu bayramı,
 29 Haziran: Aziz büyük elçiler Petrus ve Pavlus'u anma günü,
 20 Temmuz: Aziz Peygamber Elia'yı anma günü,
 06 Ağustos: Rab İsa Mesih'in görünümünün değişmesi (Tecelli) bayramı,
 15 Ağustos: Meryem Ana'nın uyuması (ölümü) bayramı,
 29 Ağustos: Vaftizci Yahya'nın başının kesilmesi anısı.

Sene İçerisinde Tarihi Değişen Bayramlar:

1. Karnaval haftası (Paskalya Perhizinden önceki 2. Pazar);

* Not: Bu tarih, Paskalya orucuna rastlar ise, anma günü doğu takvimine göre 06 Mayıs'ta kutlanılmaktadır.

- a. Cumartesi: Tüm ölmüş insanları anma günü,
- b. Pazar: Merfe'il lehim (bugün son olarak et yenir ve paskalya bayramına kadar bir daha et yenmez).

2. Sütlu yiyecekler haftası (Paskalya Perhizinden önceki Pazar), Merfe'il cibin; bugün son olarak peynir yenir ve bu andan itibaren artık tüm hayvansal ürünleri paskalya gününe kadar yemek yasaktır.

3. Paskalya perhizinin ilk haftası;

- a. Cuma: Meryem Ana'ya övgü duaları (1. Medih),
- b. Cumartesi: Aziz Teodoros'u anma günü,
- c. Pazar: Kutsal İkonalar(Ortodoksluk) Pazarı.

4. Paskalya perhizinin ikinci haftası;

- a. Cuma: Meryem Ana'ya övgü duaları (2. Medih).

5. Paskalya perhizinin üçüncü haftası;

- a. Cuma: Meryem Ana'ya övgü duaları (3. Medih),
- b. Pazar: Yaşam veren çarmıha tapınma pazarı.

6. Paskalya perhizinin dördüncü haftası;

- a. Cuma: Meryem Ana'ya övgü duaları (4. Medih).

7. Paskalya perhizinin beşinci haftası;

- a. Cuma: Meryem Ana'ya övgü duaları (5. Medih),
- b. Pazar: Mısır'lı Azize Meryem'i anma pazarı.

8. Paskalya perhizinin altıncı haftası;

- a. Cumartesi: Doğru kişi Aziz Lazarus'u anma günü,
- b. Pazar: Şaanin-Dallar Pazarı (İsa Mesih'in Yeruşalim'e girişi).

9. Paskalya perhizinin yedinci haftası (Elem haftası);

- a. Büyük Perşembe: İsa Mesih'in Haça gerilmesi,
- b. Büyük Cuma: İsa Mesih'in gömülmesi,
- c. Büyük Cumartesi: Dirilişin öngünü,
- d. Paskalya: Mesih İsa'nın ölümler arasından dirilişi.

10. Paskalya'dan sonraki 1. Pazar: Aziz Tomas'ın Pazarı.

11. Paskalya'dan sonraki 2. Pazar: __Kokulu yağ taşıyan kadınların pazarı, Ramiye'li Yusuf'u anma pazarı.

12. Paskalya'dan sonraki 3. Pazar: İnmelilerin pazarı.

14. Paskalya'dan sonraki 4. Pazar: Samiriyeli kadının pazarı.

15. Paskalya'dan sonraki 5. Pazar: Anadan doğma görmezin pazarı;

- a. Perşembe: Paskalya döneminin kapanışı ve göğsü yükseliş bayramı.
- 16. Paskalya'dan sonraki 6. Pazar: Nikia (İznik) konsili babalarının pazarı.
- 17. Paskalya'dan sonraki 7. Pazar: Pentekost (Havarilere Kutsal Ruh'un verilişi) bayramı (Dimitri, Antakya Ortodoks Kilisesi Papazı, görüşme, 21.04.2005).

4.1.4. Oruç ve Perhiz

Orucun amacı, bedeninin ruh vasıtasıyla sürekli terbiye altında tutulmasıdır. Hristiyanlıkta oruç, ya perhiz şeklinde ya da gece ve gündüz boyunca hiçbir şey yemeden durma şeklindedir. Antakya Ortodoks Kilisesinin oruç ve perhiz günleri şöyledir:

1. Noel Orucu: 15 Kasım 24 Aralık süresi, 40 gün.
2. Büyük Paskalya Perhizi: 49 gün.
3. Resullerin orucu: Paskalya Bayramının değişikliğine bağlı olarak 8 gün ile 42 gün arasında değişir.
4. Meryem Ana Perhizi: 1-15 Ağustos arası 14 gün.
5. Kutsal Haç Bayramı, 14 Eylül.
6. Vaftizci Yahya'nın başının kesilme günü, 29 Ağustos.
7. Kutsal Vaftiz Yortusu Bayramının önceki günü, 5 Ocak.
8. Kilisenin yasakladığı günlerin haricinde, bütün sene boyunca Çarşamba ve Cuma günleri oruç tutulabilir (Dimitri, Antakya Ortodoks Kilisesi Papazı, görüşme, 21.04.2005).

4.1.4.1. Kilise Tarafından Oruç Zamanında Yenilmesi Müsaade Edilen Yiyecekler

1. Bütün yıl boyunca Çarşamba ve Cuma günleri oruçtur. Ama aşağıda belirtilen Çarşamba ve Cuma günleri hayvansal besinler yenilebilir;

- a. Noel Bayramını takip eden ilk hafta,
- b. Paskalya Bayramını takip eden ilk hafta,
- c. Pentakost Bayramını takip eden ilk hafta,
- d. Ferisi ve Aşar Pazarını takip eden ilk hafta.
2. Balık yenebilen Çarşamba ve Cuma günleri;

- a. İsa Mesih veya Meryem ana'ya ait herhangi bir bayramın rastladığı Çarşamba ve Cuma'lar,
 - b. Mümtaz bir Aziz veya Resul Bayramına rastladığı Çarşamba ve Cumalar,
 - c. 6 Ocak gününden Ferisi ve Aşar Pazarına kadar olan Çarşamba ve Cumalar,
 - d. Paskalyadan göğçe yükseliş Perşembesine kadar olan 40 günlük süre içerisinde Çarşamba ve Cumalar.
3. Birinci karnavalı takip eden hafta içinde süt ürünleri ve yumurta yenebilir.
4. 25 Mart (Müjdeleme bayramı), 6 Ağustos(Tecelli bayramı) günü ve Şa'nini Pazarı balık ve zeytinyağlı yiyecekler yenilebilir (Dimitri, Antakya Ortodoks Kilisesi Papazı, görüşme, 21.04.2005).

4.2. Sakramentler

4.2.1. Vaftiz

Yunanca “baptisis” sözcüğünden türetilen vaftiz, suçtan arınma, günahlardan kurtulma, günahların silinmesi anlamında kullanılır (DTA, 2: 91).

Hıristiyanlıkta vaftiz, ilk günahın yol açmış olduğu kirlilikten temizlenme anlamında yeni bir varlık yaratma, kişiyi İsa'nın manevi vücuduna iştirak etme ve Kutsal Ruh'la yeniden doğumunu gerçekleştirme eylemidir. Vaftiz, İsa'nın kilisesine katılma simgesidir (Tümer-Küçük, 2002, 297).

Vaftizin, daha önceki geleneklerde de var olduğu, Vaftizci Yahya'nın, insanları günahlarının bağışlanması için vaftiz olmaya çağırdığı, hatta İsa'yı Yahya'nın vaftiz ettiği İncillerde anlatılmıştır (bkz. Luka, 3/3, 3/16; Matta, 3/13-16; Markos, 1/9-11). Yahya, vaftize, günahların bağışlanması için arınma anlamı katarken; Pavlus, vaftizdeki suya batırma eylemini, İsa'nın gömülmesi, sudan tekrar çıkarma eylemini de, mezardan İsa'nın çıkmasıyla simgeleştirmiş ve kişinin “yeni bir yaratık” olarak ortaya çıkması şeklinde yorumlamıştır (Romalılara, 6/3-5). Buna göre Pavlus, vaftizi, ölüm ve ritüel diriliş olarak yorumlamıştır. Diğer teologlar da bu yorumu geliştirmiş: Vaftiz, deniz canavarıyla yapılacak dövüş için engin suların dibine inıştır. Bunun ilk örneği, Mesih'in Şeria Nehrine inişidir. Yükselen diğer değer, tufanın karşıt tipi olarak vaftizdir. İsa, sulardan zaferle çıkmış ve yeni bir ırkın önderi olmuştur (bu anlamda İustinos, İsa'ya

yeni bir Nuh demiştir). Vaftizdeki çıplaklığın da hem ritüel, hem metafizik anlamı vardır: Adem'in cennetten kovulduktan sonra sırtına geçirdiği eski yozlaşma ve günah giysisinin terk edilmesi söz konusudur (Eliade, 2003, 2: 455).

Kutsal Ruh'un havarilere inişinden beri kilise, vaftizi kutlamakta ve uygulamaktadır. Pentekost günü Kutsal Ruh, Havarilere indikten sonra Petrus, halka vaaz vermiş ve onları “tövbe edin, her biriniz İsa Mesih'in adıyla vaftiz olsun” (Elçilerin İşleri, 2/38) sözleriyle vaftiz olmaya çağırmıştır. Bu çağırısına da yaklaşık 3000 kişi katılmış ve vaftiz olmuştur (Elçilerin İşleri, 2/41).

Vaftiz, Hristiyanlığa girmedir. Hristiyanlığa girmenin; “Tanrı sözünün bildirilmesi, İncilin kabul edilmesi, inancın dile getirilmesi, vaftiz, Kutsal Ruh'un akması, Komünyonu alma” gibi bazı temel öğeleri içermesi gerekmektedir (Pamir, 2000, 305).

Günümüzde, bütün Doğu ve Batı ritlerinde, erişkinlerin Hristiyanlığa girişleri vaftize hazırlanma evresinde başlar, sonra da vaftiz, güçlendirme ve Evharistiya sırlarının törenlerinde en son noktasına ulaşır. Doğu ritlerinde çocukların Hristiyanlığa girişi hemen vaftizle başlar ve onu güçlendirme ve evharistiya sırları izler, oysa Roma ritinde Hristiyanlığa tam olarak girebilmek amacıyla güçlendirme ve evharistiya sırrını alabilmek için yıllarca süren din eğitimi görmek gerekmektedir (Pamir, 2000, 306).

4.2.1.1. Antakya Katolik Kilisesinde Vaftiz

Rahip, anneyi, babayı, sağdıçları, cemaati selamlar ve onlardan çocuğun ismini öğrenir. Çocuğun başına haç işareti çizer. Sonra hep beraber; çocuk, annesi ve babası, vaftiz olan çocuğun vaftiz anne ve babası için dua ederler. Azizler ve Meryem için de dua ederler. Rahip, haç işareti şeklinde, çocuğun göğsüne ve omuzlarına kutsal yağı sürüp “Mesih İsa'nın kudretinin üzerinde olmasını” diler (Dua Kitabı, 1975, 152).

Vaftiz suyu duayla kutsanır*. Vaftiz üç kez su serpmekle gerçekleştirilir. Su serperken papaz, çocuğun ismini söyler ve “seni Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına vaftiz

* Vaftiz suyu, gerek o sırada gerek Paskalya gecesinde kutsanır. İster çocuk ister erişkin olsun, imanın vaftizden sonra gelişmesi gerekir. İşte bu nedenle kilise her yıl, Paskalya gecesinde vaftize verilen sözleri yeniler ve vaftiz için suyu kutsar (Pamir, 2000, 309).

ediyorum” diyerek vaftiz eder. Sonra haç işareti şeklinde çocuğun alnına kutsal yağı sürer^{**}. Rahip çocuğa beyaz elbise giydirirken “yeni bir hayata kavuştun ve Mesih İsa’ya sığındın. Bunun için beyaz elbiseyi taşıyorsun” diyerek onun paklığını belirtir. Çocuk, “Mesih’i giymiştir” ve Mesih’le dirilmiştir.

Rahip, çocuğun ailesine yanan bir mum vererek, çocuğun “Mesih’in nuru ile aydınlandığını” söyler. Yani vaftiz olanlar, İsa’da dünyanın ışığı durumuna gelmişlerdir. Son olarak hep beraber dua ederek vaftizi bitirirler.

4.2.1.2. Antakya Rum Ortodoks Kilisesinde Vaftiz

Ortodoks kiliselerinde genelde çocuğa sekizinci gün isim verilirken (M. Yıldırım, 2005, 132), Antakya Ortodoks Hristiyanları çocuğa doğduğu gün bile isim verebilmektedir. Buna örnek olarak Ortodoks Papaz Dimitri, çocuğuna ismini doğduğu gün verdiğini söylemektedir. Ortodoks gelenekte çocuk, doğumunun sekizinci günü ile kırkinci günü arasında vaftiz edilmektedir (M. Yıldırım, 2005, 133). Antakya Ortodoksları ise yeni doğan çocuğu iki aylıktan bir yaşına kadar vaftiz ettirebilir. Çünkü vaftiz olacak çocuk, doğumunun kırkinci günü sunağa veya İsa’nın çarmıha geriliş heykeline sunulur. Bugün eğer kutsal bir güne veya bayrama yakınsa o güne denk getirebilir yani kırkinci gün olması şart değildir (Dimitri, Ortodoks kilisesi papazı, görüşme, 18.05.2006). Meryem ve Yusuf, arınma günlerinin bitiminde bebek İsa’yı Rabbe adamak için Yeruslaim’deki tapınağa götürdüler. İsa’nın geleceğini Kutsal Ruh’tan öğrenen Yahudi bilgisi Şimon da tapınağa gelerek İsa’yı Annesinin kucağından alıp Tanrı’ya sunmuştur (Luka, 2/22-34). İşte bu olaya binaen de Antakya Ortodoks rahibi kiliseye getirilen çocuğa, annesinin kucağındayken dualar eder ve sonra çocuğu kucağına alıp sunağa girer ve onu heykele sunar. Böylece çocuk Tanrı’ya adanmış ve O’nun hizmetçisi olmuştur.

Vaftiz ayininde uyulması gereken iki kural vardır. Birincisi, kutsal üçlünün isimlerinin okunması, ikincisi ise vaftiz olan adayın suya üç defa daldırılmasıdır (M. Yıldırım, 2005, 132).

^{**} Kutsal yağla mesh etmenin anlamı şudur: Episkopos tarafından kutsanmış parfümlü yağı, yeni vaftiz olan kişiye sürmek, Kutsal Ruh’un bir armağanı demektir. Artık çocuk Hristiyan olmuştur, yani Kutsal Ruh’la mesh edilmekle, peygamber ve kral olarak meshedilen Mesih’e katılmış olur (Pamir, 2000, 307).

Papaz, çocuk ve vaftiz anne-babası ile birlikte vaftiz kuyusu (Taufe Curunu)'nun yanına gelir. Papaz yönünü Kudüs'e dönerek çocuğu kutsanmış suya* batırır ve şöyle der: "Tanrı'nın kulu** (çocuğun ismini söyler): Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına vaftiz olmuştur". Papaz çocuğu suya daldırdıktan sonra, kutsal üçlünün her birinin ismini söylerken de çocuğu suya sokar ve çıkarır.

Vaftiz esnasında papaz temsili olarak çocuğa:

- "Şeytanı reddeder misin?" diye sorar. Çocuğun vaftiz annesi veya babası çocuğun adına:

- "Evet, şeytanı reddederim" diye cevap verir. Papaz:

- "İsa'yı kabul eder misin" diye sorar. Vaftiz ebeveyni:

- "Evet, kabul ederim" der. Papaz:

- "İsa'ya inanıyor musun?" diye sorar. Vaftiz ebeveyni:

- "Evet, inanıyorum" diye cevap verir (bkz. M. Yıldırım, 2005, 133; Jan Dellüller, Ortodoks Kilise papazı görüşme, 13.10.2005). Bu olay, çocuğu suya her batırma ve çıkarma esnasında üç defa tekrarlanmaktadır.

Daha sonra çocuk, papaz tarafından kutsanmış zeytinyağı ile yağlanır, temizliğin ve paklığın alameti olan beyaz elbise giydirilir ve dua edilir. Sonunda orada bulunanlara papaz, İncillerden pasajlar okur ve "artık çocuğun vaftiz edildiğini, Baba'nın evladı, Mesih'in üyesi, Kutsal Ruh'un tapınağı durumuna geldiğini" belirterek ayini tamamlar.

Antakya Ortodoks Kilisesinde antika taştan yapılmış Taufe Curunu (Vaftiz Kuyusu) vardır. Havariler bahçesi tarafındaki kiliseye içeriye girişin hemen sağ tarafına yerleştirilmiştir. Bu vaftiz kurnasının suyu ise rahiplere ait kilisenin altında bulunan mezarlığa dökülmektedir (resim, 22).

* Bu su, ya vaftiz esnasında veya Epifani bayramında İsa'nın vaftiz oluşunu kutlarken kutsanmaktadır. Papaz, Epifani bayramında, büyük kazanlar içindeki suyu kutsamakta ve bu suyun birazını halkın üzerine serpip onları tekrar vaftiz etmektedir. Kazanın içinde arta kalan suyu da cemaate dağıtmaktadır. Eğer cemaatin bu güne yakın vaftiz olacak çocukları varsa sularını saklamaktadırlar.

** Çocuğa vaftiz ismi olarak şehitlerin veya azizlerin isimlerinden biri verilir ve o şekilde hitap edilir. Eğer o gün bir azizin anma günü ise o azizin ismi tercih edilir.

Resim 22. Vaftiz Kurnaları

4.2.2. Konfirmasyon

Konfirmasyon, vaftiz edilen çocuğun, takdis edilmiş bir yağla, vücudun çeşitli yerlerinin yağlanmasıdır (Tümer-Küçük, 2002, 297).

Vaftiz, günahattan kurtulmayı, konfirmasyon ise Tanrının İsa Mesih aracılığıyla insan soyu için yaptıklarının şahitliğini sembolize etmektir (M. Yıldırım, 2005, 134). Vaftizden sonra, konfirmasyon alınmalıdır. Bu ikisinin birliği korunmalıdır. Vaftizle Kutsal Ruh'tan güç alan kişi, konfirmasyon ile Mesih'in gerçek tanıkları olur (Pamir, 2000, 315).

Havariler, vaftiz olan kişiyi el koyma doktrini ile Hristiyanlığa girdirmişlerdi (İbranilere, 6/2). Havarilerin el koyma geleneğine kiliseler, parfümlü yağ sürmeyi ekleyerek, mesh geleneğini başlatmışlardır. Bu meshetme ritüeline Doğu kiliselerinde krismasyon (kremle meshetme), ya da meyron (krem) denmiş; Batı ise konfirmasyon (güçlendirme) demiştir (Pamir, 2000, 316).

4.2.2.1. Antakya Katolik Kilisesinde Konfirmasyon

İlk yüzyıllarda güçlendirme ayini vaftizle birlikte yapılırdı. Batı kiliselerinde, güçlendirme ayininin episkopos tarafından yapılma mecburiyeti olduğundan, vaftiz olacakların sayısı arttıkça zamanla episkoposların da bu vaftiz törenlerine gitmesi imkânsız hale geldi. Bunun sonucunda vaftiz ve güçlendirme ayinleri arasında otomatik olarak ayrılma oldu (Pamir, 2000, 316). Ama erişkin biri vaftiz olduğunda, güçlendirme

sırrını hemen almakta ve evharistiya kurbanına katılmaktadır. Yine de papazlar vaftizden sonra kutsal kremle meshetme yapmaktalar ama bu yağ daha sonra episkoposlar tarafından yeni vaftiz olanın alına tekrar sürülmektedir (Dominic, Katolik Kilisesi Papazı, görüşme, 24.12.2004).

Kutsal yağ, Kutsal Perşembe günü episkopos tarafından kendi episkoposluk bölgesi için kutsanmaktadır, Doğu kiliselerinde bu kutsamayı patrikler yapmaktadır.

Tören, önce vaftizde verilen sözlerin yinelenmesi ve bu sırrı alacak olanların inancını dile getirmesiyle başlar. Episkopos, ellerini güçlendirme sırrını alacakların üzerine uzatır ve Ruh'un gelmesi için dua okur. Bu ayin, alna yağ sürme, elin başın üzerine konulması ve "Allah'ın armağanı Kutsal Ruh'la mühürlen" sözlerinin dile getirilmesi ile son bulur (Pamir, 2000, 319).

4.2.2.2. Antakya Rum Ortodoks Kilisesinde Konfirmasyon

Güçlendirme ayini Doğu kiliselerinde papaz tarafından yapıldığı için vaftizden hemen sonra yapılmaktadır. Bu ayine Antakya Ortodoksları "meyron" demektedir. Meyron, vaftizle birlikte Hristiyanlığa giriş uygulamasıdır. Papaz vaftiz olan çocuğa meyron duasını yaptıktan sonra kutsal yağı, alına, gözlerine, burnuna, kulaklarına, dudaklarına, göğsüne, sırtına, ellerine ve ayaklarına sürmektedir. Yağı her sürüşünde "Kutsal Ruh olan armağanın mührü" sözlerini ifade etmektedir (Jan Dellüller, Ortodoks papaz, görüşme, 13.10.2005). Artık çocuk mühürlenmiş, Mesih'in tanığı olmuş ve Hristiyan sorumluluğunu almıştır.

4.2.2.3. Katolik ve Ortodoks Kiliseleri Arasındaki Konfirmasyon Ayininin Farklılıkları

1. Ortodoks Kilisesi vaftizden hemen sonra konfirmasyonu uygularken, Katolik Kilisesi daha sonraki zamanda uygulamaktadır.

2. Ortodokslar, bu ayini vaftiz gibi Hristiyanlığa giriş olarak değerlendirirken, Katolikler, konfirmasyonun, Hristiyan olan kişinin episkoposuna, doğal olarak da Mesih'in Kilisesine bağlılığını simgelediğini belirtmektedir.

3. Bu ayini Katoliklerde episkopos yapmak mecburiyetinde iken, Ortodokslar'da papaz da yapabilmektedir.

4. Ayinde kullanılan kremi, Kutsal Perşembe günü Ortodokslarda Patrik, Katoliklerde ise episkopos kutsamaktadır.

5. Katoliklerde kutsal yağ sadece alna sürülürken, Ortodokslarda vücudun değişik uzuvlarına sürülmektedir.

4.2.3. Evharistiya (Ekmek-Şarap Ayini)

İsa, fısıh bayramından önceki akşam, öğrencileriyle son yemeğini yediği esnada ekmeği öğrencilerine paylaştırdı ve “alın, yiyin, bu benim bedenimdir”. Sonra bir kase şarap alıp şükretti ve bunu da öğrencilerine vererek, “hepiniz bundan için, çünkü bu benim kanımdır” dedi (Matta, 26/26-289). Bu olay diğer İncillerde de anlatılmaktadır. Yalnızca Luka, bu anlatılanlara ilave olarak İsa'nın “beni anmak için böyle yapın” emrini eklemiştir. Bu emri havariler ve ilk Hristiyanlar da daima yerine getirmişlerdir (Elçilerin İşler, 2/42, 46).

İsa, kendini kurban etmiş ve yeni bir dini inancın ve yaşayışın ortaya çıkmasını sağlamıştır. İsa'ya inanan ve ona gönül veren insanlar, her zaman onunla bir ve beraberdirler. Bu birliği sürdürmek için onun eti ile kanını temsil eden kutsal ekmek ve şarabı yiyip içerek, onun varlığına katıldıklarına inanırlar (DTA, 2: 60). Ritüelde onun bedeni ve kanıyla bu manevi birleşme, İsa'nın kendi kişiliğiyle mistik bir özdeşleşme kabul edilir (bkz. Korintlilere I, 10/16).

İsa, iman edenin sonsuz yaşamı olduğunu, yaşam ekmeğinin de kendisi olduğunu ve ondan yiyenin ölmeyeceğini söylemesi üzerine Yahudiler, “bu adam yememiz için bedenini bize nasıl verebilir?” diyerek birbirleriyle çekişmişlerdi. İsa onlara şöyle dedi: “Size doğrusunu söyleyeyim, insanoğlunun bedenini yiyip kanını içmedikçe sizde yaşam olmaz. Bedenimi yiyenin, kanımı içenin sonsuz yaşamı vardır ve ben onu son günde dirilteceğim. Çünkü bedenim gerçek yiyecek, kanım gerçek içecektir. Bedenimi yiyip kanımı içen bende yaşar, ben de onda. Yaşayan Baba beni gönderdiği ve ben Baba'nın aracılığıyla yaşadığım gibi, bedenimi yiyen de benim aracılığım ile yaşayacak. İşte gökten inmiş olan ekmek budur. Atalarınızın yedikleri man

gibi değildir. Atalarınız öldüler, oysa bu ekmeği yiyen sonsuza dek yaşar” (Yuhanna, 6/53-58).

Bu pasajlara göre kutsal ekmek ve şarabın insanı sonsuzluğa, ölümsüzlüğe, ebedi yaşama kavuşturması Hristiyan dininin temel inançlarından biridir ve Hristiyan liturjisinin merkezini oluşturmaktadır. Kısaca evharistiya imanının hem toplamı, hem de özetidir.

Evharistiya, Hristiyan kiliseleri tarafından bir tür kansız kurban olarak görülmektedir (M. Yıldırım, 2005, 136). Bu ayin ilk Hristiyanlardan beri yapılmaktadır (Elçilerin İşleri, 2/42,46), özellikle ilk Hristiyanlar, haftanın ilk günü yani Pazar günü bu ayini gerçekleştirmek için bir araya gelmekteydiler (Elçilerin İşleri, 20/7). Bu yüzden evharistiya ayini için bir araya gelinmelidir. Evharistiya ayininin başı İsa’nın kendisi olduğu için, papaz onu temsilen toplantıyı yönetmektedir.

4.2.3.1. Antakya Katolik Kilisesinde Ekmek ve Şarap Ayini

Bu ayin önce, ekmeğin ve şarabın Tanrı’ya sunulmasıyla başlamaktadır. Rahip ekmeği almakta ve omzuna kadar kaldırarak, Tanrı’ya bu ekmeği verdiği için şükretmektedir. Sonra rahip, şarabı kupaya dökmekte ve ona biraz su katarak “suyun şaraba katıldığı gibi biz de Mesih’in ilahi hayatıyla birleşelim” diye dua etmekte ve şarabın özü olan üzümü insanlara verdiği için Tanrı’ya şükretmektedir. Bu şükre cemaatte de katılmaktadır.

Ekmeği ve şarabı Tanrıya sunduktan sonra ayinin ikinci safhası olan şükran duasına geçilmekte ve duadan sonra hep beraber ilahiler söylenilmektedir, sonra rahip İsa’nın ekmek-şarap gizini anlatmakta ve kendilerine İsa, ebediliği ve kurtuluşu sunduğu için Tanrı’ya şükretmektedir. Daha sonra kominyona geçilmektedir. Bu esnada hep beraber “Göklerdeki Babamız” duasını okumaktadırlar. Ardından rahip dua etmekte, cemaat de bu duaya “amin” diyerek iştirak etmektedir.

Rahip kutsal ekmeği cemaate göstererek;

-“Ne mutlu rabbın sofrasına davet edilenlere! İşte Allah’ın kurbanı, dünyayı günahlarında kurtaran budur” dedikten sonra rahip ve cemaat,

-“Rabbim, bana gelmene layık değilim, ancak tek bir söz söyle, ruhum şifa bulacaktır” demektedir. Rahip kutsal ekmeği alırken, “Mesih’in bedeni beni ebedi hayat için korusun” diyerek ekmeği yemektir.

Rahip kupayı eline almakta ve “Mesih’in kanı beni ebedi hayat için korusun” diyerek şarabı içmektedir.

İsa ile bedenleşen Rahip, cemaatin de İsa ile bedenleşmesi için ekmeği cemaate de dağıtmaktadır. Kutsal ekmeği cemaate verirken, “Mesih’in bedeni” demekte ve komünyonu alan kişi “amin” diyerek cevap vermektedir.

Kilise, Hıristiyanlara Pazar günleri ve dini bayramlarda ayine katılma zorunluluğu getirmektedir. Evharistiyayı yılda en az bir kez, bunun için de en uygun gün olarak Paskalya’da günah çıkardıktan sonra almayı zorunlu kılmaktadır. Komünyonu ise her Pazar ve bayram günü, hatta her gün almasını tavsiye etmektedir (Dominik, Katolik papazı, 15.03.2005).

4.2.3.2. Antakya Rum Ortodoks Kilisesinde Ekmek ve Şarap Ayini

Ortodokslar, evharistiya ayinini her Pazar ve bayramlarda yapmaktadır. Önce dualar edip İncillerden pasajlar okumaktadırlar. Ayin başlamadan önce ayini yöneten din adamı cemaatten af diledikten sonra sunağa girmektedir. Çocuklar ellerinde haçla önde yürümekte, peder ve yardımcısı onların arkalarından ekmeği ve şarabı kilise içinde gezdirmektedirler. Ekmek ve şarap, İsa’nın bedeni ve kanı olduğu için bu hareketle inkarnasyonu gerçekleştirmektedirler. İnkarnasyon esnasında halk ekmeğin ve şarabın önünde eğilip, haç çıkarmaktadır. Papaz ekmek ve şarabı sunağa götürüp, sunaktaki çarmıhın önünde dua etmektedir. Sonra ekmeği ve şarabı halka dağıtarak komünyonu gerçekleştirmektedir.

4.2.4. Günah İtirafı

İtiraf, bir Hıristiyan’ın vaftizden sonra işlediği günahları papaza açıklamasıdır. Bu sırada, dine dönme, tövbe, itiraf, bağışlama ve barışma sıraları da denir.

Tövbe ve itiraf sıralarının sonuçları şu şekilde sıralanabilir:

Tövbekârın Tanrı ile barışarak yeniden nura kavuşması, Kilise ile barışma, ölümcül günahların neden olduğu ebedi cezadan kurtulma, günahın bir sonucu olan dünyevi cezaların en azından bir kısmından kurtulma, vicdan rahatlığı ve huzuru, tinsel teselli, Hıristiyanca mücadelede gereken tinsel güçlerin gelişmesi (Pamir, 2000, 362).

4.2.4.1. Antakya Katolik Kilisesinde Günah İtirafı

IV. Laterano Konsili (1215)'nde alınan karara göre, “ergenlik çağına gelmiş her Hıristiyanın, en azından yılda bir kez” günah çıkarması gerekmektedir. Bu konuda İncil’de gösterilen dayanaklardan biri, Yuhanna’nın Birinci Mektubundaki (1/7-10) sözleridir (DTA, 2: 68).

Hıristiyanlığa göre bütün insanlar günahkârdır. Fakat onlar pişmanlık duyarak Allah’a dönebilmektedir. Çünkü İsa, insanları kurtarmak için gelmiş, günahları affetmiş ve dünyanın kurtuluşu için kendini kurban olarak sunmuştur. İsa dirildikten sonra, havarilerine günahları affetme kudretini ve yetkisini şu sözlerle vermiştir: “Kutsal Ruh’u alınız. Kimlerin günahlarını affederseniz, onların günahları affedilmiş olacak; kimlerin günahlarını affetmezseniz, günahları affedilmeyecektir (Yuhanna, 20/22-23).

Havariler de, ruhanilere aynı yetkiyi devretmişler ve bu suretle kilise, Mesih İsa’dan aldığı yetki sayesinde, dünyanın sonuna kadar, insanların günahlarını affedebilecektir. Bunun için, ruhaninin önünde diz çöküp günahlarını itiraf eden kişi, onları Mesih İsa’ya söylediğini ve bizzat onun kendisini affettiğini düşünmektedir. Yani rahip, İsa’nın vekilidir.

Günahların affedilmesi için onları yetkili ruhaniye söylemek, verilen cezaya katlanmak ve pişmanlık duyarak, daha düzgün bir şekilde yaşamaya ve günahlardan kaçınmaya söz vermek gerekmektedir (Dua Kitabı, 1975, 136-137). Kısaca tövbekâr; pişmanlık, günahlarını itiraf etmek ve kefareti ödemek şeklinde üç eylemi gerçekleştirmelidir.

Günah itirafında bulunacak kişi, Tanrı’dan af dilemek için rahibin önünde diz çökmekte ve “Pederim, beni takdis et, çünkü günah işledim” demektedir. Sonra günahlarını itiraf ederek “bütün günahlarımdan pişmanlık duyuyorum. Tanrı’dan merhamet ve af diliyorum” diye pişmanlığını dile getirmektedir.

Rahip itirafçıya öğüt verdikten sonra itirafçı pişmanlık duasını* okumakta ve Tanrı'ya şükretmektedir. Beraberce dua yapılıp ayin bitirilmektedir.

4.2.4.2. Antakya Rum Ortodoks Kilisesinde Günah İtirafı

Ortodoks anlayışta hiçbir zaman günah itirafı ayinine iştirak eden piskoposa tövbeleri affetme yetkisi tanınmamaktadır. Bu anlayışa göre; günahkârın sadece Baba Tanrı tarafından affedileceğine inanılmaktadır (M. Yıldırım, 2005, 139).

Günahlarını itirafta bulunmak isteyen kişi önce akrabalarını ve üzerinde hakkı bulunan insanları ziyaret eder ve onlardan helallik diler. Daha sonra papazın huzuruna varır (M. Yıldırım, 2005, 140). Günah itirafı için Antakya Kilisesinde ayrı bir bölme yoktur. Papaz ve itirafçı karşılıklı oturur ve kişi günahlarından pişmanlık duyduğunu söyleyerek günahını itiraf eder. Daha sonra papazın söylediği duaya icabet ederek, Tanrı'ya yakınarak bağışlanma diler. Papaz, günahkârın günahını itiraf ettiğine şahit olduğunu belirterek Tanrıdan onun affedilmesi için dilekte bulunur ve böylece ayin sona erer (Dimitri, görüşme, 18.05.2006).

4.2.5. Son Yağlama

Hastalık ve acı çekme, insan yaşamının en büyük sorunlarından biridir. Mezmurlar'da anlatıldığına göre insan, hastalığı Tanrı huzurunda yaşar ve bu derdini Tanrı'ya anlatır (Mezmurlar, 38). İnsanın şifa istediği kimse de yine Tanrı'dır (Mezmurlar, 6/2). Hastalık insanı kaygıya, kendi içine kapanmaya, huzursuzluğa ve Tanrı'ya karşı isyana götürebilir (Mezmurlar, 39/8). Hastalık, insana suçundan dolayı Tanrı'dan verilmiştir (Mezmurlar, 39/11). Eğer insan suçunu itiraf ederse Tanrı onu bağışlar (Mezmurlar, 32/5). İşıya Peygamber, insan acı çekerse suçunun bağışlanacağını ve Siyon'da oturan herkesin suçunun bağışlanacağını söylemektedir (İşıya, 33/24). İsa da hekim ve otacıydı, her türlü hastalığı iyileştirmekteydi (Matta, 4/24) ve insanları tutsak alan kötü ruhları çıkarmaktaydı (Markos, 5/8). Aynı zamanda

* Allah'ım, işlediğim bütün günahlardan çok pişmanım, çünkü sonsuz sevgine karşı geldim ve yakınlarımı da incittim. Tövbe ederim ve senin yardımınla artık günah işlememeye söz veririm.

onun, günahları bağışlama yetkisi de vardı (Markos, 2/10). İsa, iyileştirme yaparken, parmaklarını, tükürüğünü (Markos, 7/33) ve çamuru (Yuhanna, 9/6) da kullanmaktaydı. Asıl olarak o, dünyanın günahını ortadan kaldıran Tanrı'nın kuzusuydu (Yuhanna,1/29). İsa, hastaları iyileştirme görevini Havarilere de verdi (Matta, 10/8) ve Havariler, hastayı iyileştirme işini İsa Mesih adıyla başardılar (Elçilerin İşleri, 9/34). Havari Yakup, hasta iyileştirme yetkisini kiliseye şu sözlerle vermiştir: “İçinizden biri hasta mı? Kilisenin ihtiyarlarını çağırtsın; Rabbin adıyla üzerine yağ sürüp onun için dua etsinler (Yakup, 5/14). Bu bakımdan hastalara yağ sürme sırrı, İsa tarafından Havarilerine verilen ve Yakup tarafından Hristiyanlara tavsiye edilen ve açıklanan bir ayindir.

Eskiden beri yağ sürme sırrı sadece ölüm döşeğindekiilere uygulandığı için “son yağlama” adını almıştır. Elbette hastanın sağlığına kavuşması için dua edilmekte ama buradaki asıl amaç, insanın esenliğe ve özgürlüğe (ölüm) kavuşması için dua etmektir.

Son yağlama sakramentinde kullanılan yağ, şifa ve günahların bağışlanması niyetiyle, inananların acı çekmeden bir ölüm görmesi için hastalara sürülmektedir (M. Yıldırım, 2005, 141).

4.2.5.1. Antakya Katolik Kilisesinde Son Yağlama

II. Vatikan Konsilinde (1962-1965) alınan karara göre, kutsal yağ sürme sırrı tehlikeli hastalıklara yakalananlara uygulanacaktır, kutsanmış yağ -zeytinyağı ya da herhangi bir bitkisel yağ- hastanın alnına ve ellerine sürülecektir. Bunu sürerken bir defa “Bu kutsal yağın sürülmesi sayesinde, Rab seni yüce iyiliği ile Kutsal Ruh'un nuru ile güçlendirsın. Böylece, bütün günahlarını sildikten sonra Rab seni kurtarsın ve yüceltsin (Pamir, 2000, 366) denilmektedir.

Antakya Katolik Kilisesi de yukarıdaki karara uygun olarak davranmaktadır. Hastalara yağ sürme sırrını sadece episkopaslar ve yardımcıları verebilir. Bu yüzden burada bu ayini İskenderun Episkoposu gerçekleştirmektedir. Bu tören, aile içinde, hastanede ve Kilisede bir tek hasta için ya da bir grup hasta için yapılabilir. Bu ayinin Evharistiya ayininde yapılması daha uygundur.

Normal hasta için yapılan ayin: Evde beyaz bir örtüyle örtülmüş küçük bir masa hazırlanır. Masanın üstüne bir haç, iki mum ve birkaç çiçek konulur. Komünyonu getiren din adamı, evdekileri selamlar ve evdekiler diz çöküp dua ederler. Rahip,

İncil'den pasajlar okuduktan sonra hep beraber pişmanlık duasını okurlar ve rahip, Tanrı'dan herkesin affını diler. Sonra hastaya komünyonu verir (Dua Kitabı, 1975, 177-183).

Ölümcül hasta için yapılan ayin: Beyaz örtüyle örtülmüş bir masanın üstüne bir haç, iki mum, bir parça pamuk ve birkaç çiçek konulur. Rahip herkesi selamladıktan sonra, hasta için dua eder ve vaftizdekine benzer şekilde su serper. Rahip hastayı ve orda bulunanları tövbeye davet eder ve hep birlikte tövbe ederler. Rahip, İncil'den pasajlar okuduktan sonra ellerini hastanın üzerine koyar ve günahlarının affı ve şeytanın uzaklaşması için dua eder.

Şükür duasından sonra rahip, kutsal yağı baş parmağıyla haç şeklinde hastanın alnına ve ellerine sürerek dua eder, böylece ayini bitirir (Dua Kitabı, 1975, 189-199).

4.2.5.2. Antakya Rum Ortodoks Kilisesinde Son Yağlama

Ortodokslar bu sırrı, hastanın iyileştirilmesi ve ölüm hastalığından insanın özgürlüğü kavuşması, huzura ermesi inancıyla uygulamaktadır (M. Yıldırım, 2005, 141). Ortodoks Kilisesinin uygulamasının Katolik Kilisesinden farkı, Ortodoksların, yağı hastanın tüm uzvuna sürmeleridir (resim,23).

Resim 23. Rahip, Bir Hasta İçin Dua Ederken

4.2.6. Rahip Takdisi

Rahip takdisi, Hristiyan hiyerarşisinin üst merhalesini teşkil eden piskopos, papaz ve diyakos rütbelerinin verilmesi sırasındaki ayindir. “ordre”, “ordo” ayini adını da alan bu sakrament, dini görev rütbelerinde bazı kilise üyelerine unvanları verilmesi sırasında icra edilmektedir (M. Yıldırım, 2005, 142). Ordo sözcüğü Antik Roma’da medeni anlamda kurulmuş toplulukları, özellikle de yönetici sınıfını belirtirdi. “ordination” ise bir sınıfa girmeyi belirtir. Günümüzde ise ordination sözcüğü episkoposlar, papazlar ve diyakoslar sınıfına sokan sırla ilgili eylem için kullanılmaktadır (Pamir, 2000, 371).

Eski Ahit’e göre Tanrı, rahiplik sınıfını İbranilerden olan Levi kavmine verdi (Sayılar, 1/50). Musa yetmiş kişilik ihtiyar kurulu seçti ve Tanrı bunlara Musa’nın üzerindeki Ruh’tan alıp verdi (Sayılar, 11/24-25). İşte kilise de bunu litürji olarak benimsemiştir. Pavlus, Timoteos’a şöyle demiş: “Ellerimi senin üzerine koymamla Tanrı’nın sana verdiği armağanı alevlendirmen gerektiğini sana hatırlatıyorum” (Timoteos II, 1/6) ve “işte güvenilir söz: Bir kimse gözetmen olmayı gönülden istiyorsa, iyi bir görev arzu etmiş olur” (Timoteos I, 3/1). Titus’a da “geri kalan işleri düzene sokman ve sana buyurduğum gibi her kentte ihtiyarlar ataman için seni Girit’e bıraktım” (Titus, 1/5) demiştir. Pavlus’un bu sözleri de rahip takdisi sırrı için delil olmuştur.

Kiliselerde ruhbanlık sırrını episkoposlar, papazlar ve diyakoslar alır. Katoliklerde bu sırrı alacaklar diyakos hariç bekâr olmak zorundadır. Ortodokslarda ise piskopos sırrını alacaklar bekâr; papaz ve diyakos sırrını alacaklar evli olabilir.

Ruhbanlık sırrı verilmesi esnasında bu törene çok sayıda imanlının katılması istenilmektedir. Katolikler bu töreni bir katedralde Pazar günü yaparken, Ortodokslar için belirli gün şartı yoktur (papaz Dimitri’nin rahip sırrını alma töreni Cumartesi yapılmıştır). Episkoposluk, papazlık ve diyakosluk aşamalarının hepsinde aynı prosedür uygulanmaktadır.

Katolik ve Ortodokslarda ruhbanları takdis edenler piskoposlardır. Antakya papazları, Dimitri Doğum ve Jan Dellüller’i Halep Metropolit Piskopos Pavlus Yazıcı takdis etmiştir (resim, 24, 25).

Resim 24. Rahip Takdis Edilirken

Resim 25. Rahip Takdisi, İncili Öperken

4.2.7. Nikâh

Hıristiyan inancına göre evlilik, iki insanın anlaşmasının kilise tarafından takdis edilmesi ve bunların kilise bünyesinde kutsal bir bağla hayatlarını birleştirmesidir. Tanrı insanı erkek ve dişi olarak kendi suretinde yaratmış ve onları kutsayarak, “verimli olun çoğalın” demiştir (Yaratılış, 1/27-28). Pavlus, karı-koca İlişkilerinde “Mesih, kilise ile evlenmiş ve onun başı (kocas) olmuştur. Mesih kilise ile tek beden olmuş; karı-koca da birbirleriyle tek beden olacaktır. Bu sır büyüktür” (Efeslilere, 5/22-33) benzetmesini yapmıştır. Pavlus, bu yorumuyla evlilik ilişkisinin bir sır olduğunu belirtmiştir.

İsa, Kana’daki bir düğüne katılarak (Yuhanna, 2/1), Hıristiyanlara evliliğin iyi bir şey olduğunu göstermiş, boşanmanın, inatçılık olduğunu ve boşanan kişinin zina etmiş olacağını (Matta, 19/8-9) söylemiş, “Tanrı’nın birleştirdiğini insan ayırmasın” (Matta, 19/6) diyerek evliliğin Tanrı’da ahitleşme olduğunu vurgulamıştır. Ama bütün bunların aksine, isteyen “göklerin egemenliği uğruna kendilerini hadım saymalarını” (Matta, 19/13) tavsiye ederek, insanlardan bazılarının kendisi gibi evlilikten vazgeçebileceklerini de tavsiye etmiştir. İşte ruhbanlık sınıfı, Tanrı’nın egemenliği için kendilerini hadım sayanlardan oluşmuştur. Bu yüzden ruhbanlar evlenmezler.

Katolik kilisesi fuhuş dışında boşanmayı yasaklamakta fakat Ortodoks kilisesi boşanmaya ve yeniden evlenmeye izin vermektedir. Yalnız üçüncü boşanmadan sonra dördüncü evliliğe izin vermemektedir (M. Yıldırım, 2005, 145).

Kilisede evlenecek kişilerde aranan şartlar: Karı-koca vaftiz edilmiş olmalı*, bu kişilere herhangi bir zorlama yapılmamalı, evlenecek kişilerin doğal yasa gereğince evlenme manileri olmamalı ve karı kocanın birbirlerini eş kabul ettiklerine dair ikrarda bulunmaları gerekmektedir. Eğer Hıristiyan bir kişi aykırı kültürlerden (başka dinden) biriyle evlenecek olursa kiliseden özel izin alması gerekmektedir.

Evlilik töreninde, papaz, karı-koca ve şahitler hazır bulunmalıdır. Papaz dualar etmekte ve eşler birbirlerine evlilik sözü vermektedir. Eşler, Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına birbirlerine yüzük takmaktadır. Sonra papaz, onlara komünyonu takdim edip onları Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına takdis ederek ayini bitirmektedir.

4.2.7.1. Ortodoks Kilisesinin Dini Nikâhı Yasakladığı Günler ve Evlilik Şartları

1. Ortodoks Kilisesini dini nikâhı yasakladığı günler:
 - a. 20 Aralık'tan 7 Ocak gününe kadar olan süre,
 - b. Birinci karnavaladan sonraki Salı akşamından Paskalya'dan sonraki Tomas Pazarına kadar olan süre,
 - c. Pentakost Pazarı (El-Ansra Pazarı),
 - d. Meryem Ana Perhizi süresi 1-15 Ağustos,
 - e. Haç Bayramı günü 14 Eylül,
 - f. Aziz Yuhanna'nın kafasının kesildiği gün 29 Ağustos,
 - g. Her Cumartesi günü akşam ayini sonrası.
2. Ortodoks Kilisesinin evlilik şartları:
 - a. Dördüncü dereceye kadar akrabalık olmaması,
 - b. Vaftiz akrabalığı olmaması,
 - c. Tarafların her ikisinin bekâr olmaları (daha önce kilise'de dini nikâh yapılmamış olması),
 - d. Dini nikâhtan önce Yasal Medeni Nikâhın yapılmış olması,
 - e. Pederin her iki tarafı tanıyor olması,
 - f. Aleni nikâh
 - g. Akli ve bedensel bir sağlık sorununun olmaması,

* Vaftiz tektir. Bu yüzden herhangi bir kilisede vaftiz olan kişi, evlenmek için vaftizlik belgesini getirmesi yeterlidir.

h. Tarafların açıkça ve karşılıklı rızalarını beyan etmeleri (Dimitri, Antakya Ortodoks Kilisesi Papazı, görüşme, 21.04.2005).

4.2.7.2. Antakyalı Hristiyanlarının Düğün Adetleri

Antakya’da Hristiyanlar, resmi nikâhı kıydırmadan kilisede nikâh kıydıramamaktadır. Çünkü kilise, önce resmi nikâhı şart koşturmaktadır. Genelde nikâh kilisede Pazar günleri kısılmaktadır.

Eski adetlere göre (tüm Hatay bölgesinde olduğu gibi), düğün üç-dört gün sürerdi. Düğün Perşembe gününden itibaren başlar, komşular damadın odasını tantanayla açar ve özel yiyecekler isterdi (Doğruel, 2005, 143). Perşembe ve Cuma gününe komşu düğünü denilir: bu günlerin gecesinde düğün evinde komşular hep birlikte oturur, yemekler yenilir, içkiler içilir, yöreye ait oyunlar (skeç) oynanır, hikayeler anlatılır, türküler söylenir, hatta türkü söylemeyen kişiye değişik cezalar verilirdi.

Cumartesi gecesi kına gecesi yapılır. Buna Antakyalı Hristiyanlar “hamam gecesi” demektedir. Kızı, kadınlar hamama götürür, güzel bir eğlence düzenlenir, bazen kız ve erkek tarafı ayrı ayrı, bazen de aynı yerde eğlence düzenlenir (Doğruel, 2005, 143).

Bir çiçekçinin, son zamanlarda yapılan hamam âdetini bize anlattığına göre; “kız, çiçekler içinde su dolu küvette banyo yaptırılmaktadır”. Ama bu olayı Hristiyan olan Edmon Doğum’a sorduğumuzda, “zenginliğin vermiş olduğu bir uygulama” olarak değerlendirmekte ve “biz küvette banyo yapmayı bırak, altımıza oturmak için kütük bulduğumuzda sevinirdik” diye cevap vermektedir.

Pazar günü erkek tarafı hamam ziyafeti denilen bir ziyafet verirdi. Bu ziyafete isterse kız tarafı da katılabilirdi (Edmon Doğum, görüşme, 11.03.2005). Damat, banyo (hamamda veya evinde) yaptıktan sonra damadın arkadaşları, damada ve şahidine (sağdıncına) dualarla elbise giydirirler ve davul-zurna eşliğinde eğlenirlerdi.

Yine eski âdete göre kız, komşularına saklanır, damat ve arkadaşları kızı buluncaya kadar ararlardı (Doğruel, 2005, 143). Kızın bulunduğu davul-zurna çalmaya başladığında anlaşılır ve tekrar eğlenirlerdi.

Düğün günü, sabahıy (hediyeelerin düğün sahiplerine takdimi) yapıldı (Doğruel, 2005, 145). Böylece düğün sahiplerine destek çıkmış olurlardı. Akşam da kiliseye gidilir, nikâh kıyılırdı.

Bu adetlerin çoğu, sadece Hristiyan halka değil tüm Antakya yöresine aittir ve bu adetlerin çoğu terkedilmiştir. Bazı adetler hala köy yerlerinde uygulanmaktadır. Günümüzde, modernleşmenin ve zenginleşmenin etkisiyle Antakya'daki düğünler, düğün salonlarında, restoranlarda ve otellerde enstrüman eşliğinde eğlenilerek yapılmaktadır. Antakya Hristiyanları da kilisede dini nikâhlarını kıydırdıktan sonra düğün yapılacak salona gitmekte ve hep beraber eğlenerek düğünü yapmaktadırlar. Eğer durumu müsaitse damat ve gelin balayına çıkmakta, değilse evine gitmektedir.

SONUÇ

Antakya Seleukos tarafından kuruluşundan Türkiye'ye katılmasına kadar, çeşitli istilalardan da kurtulamamış ancak çok sayıda uygarlığa da ev sahipliği yapmıştır. Asi nehrinin kenarına kurulan Antakya, Akdeniz'e yakın oluşu, Asya ve Orta Doğu'nun kavşak noktasında bulunması nedeniyle, Yunanlı, Mısırlı, Süryani ve Asyalı insanların ortak yaşam merkezi olmuştur. Bu kentte, egzotik inançlar, Yunan kültürü, Roma ihtişamı, Yahudi ve Hristiyan inançları harmanlanmış ve yepyeni bir kültür ortaya çıkmıştır.

Hristiyanlara ilk olarak "Hristiyan" ismi burada verilmiştir. Aziz Petrus'un, Aziz Pavlus'un ve Barnaba'nın burada Hristiyan misyonunu sürdürmeleri ve Petrus'un Kudüs dışında ilk kiliseyi burada inşa etmesi Antakya'yı Hristiyanlar için önemli kılmıştır. Bu bağlamda Antakya kilisesi, Apostolik bir kilise sayılmıştır.

Antakya kilisesi St. İgnatius zamanında bağımsız piskoposluk unvanını almış, Kudüs'ün, Titus tarafından yıkılmasından sonra buradaki cemaatin Antakya'ya göç etmesi ve böylece Antakya'da Hristiyanların sayısının artması nedeniyle, Hristiyan dünyasının lideri olmuştur. Fakat Antakyalı Hristiyanlar Pagan ayinine karşı çıktıkları için Romalılar tarafından zulme uğramışlardır. Ancak Konstantin, Milano fermanını yayınladığı zaman Hristiyanlar huzura kavuşabilmişlerdir. Bu huzuru daha sonra teolojik tartışmalar bozmuş, Roma zulmünün yerini kendi dindaşlarının zorbalığı almıştır.

Antakya düşüncesine gnostik akım ve Samsatlı Pavlus'un görüşleri hâkim olmuştu. Antakya Teoloji Okulunun kurucusu Lucian, Pavlus'un görüşlerini öğrencilerine yansıtmış, bunun neticesinde aforoz edilen, Arius, Eusebius, Nastur gibi bu okulun öğrencileri Antakya'ya ve Hristiyan Teolojisine damgalarını vurmuşlardı. Antakya kilisesi, İskenderiye kilisesi ile hep teolojik tartışmalara girişmiş ve aralarında devamlı liderlik yarışması olmuştur. Bu liderlik yarışması Monoteizm düşüncesinin çıkışına kadar sürmüş ve sonunda her iki kilise bu düşüncüyü savunarak Batı kiliselerine karşı cephe almışlardı.

Doğu ve Batı kiliselerinin ayrılmasıyla Antakya Patrikliği İstanbul ve İskenderiye Patrikliklerinden sonra üçüncü sırayı almıştır. Müslümanların Antakya'yı fethetmesiyle birlikte Antakya Hristiyanlar açısından önemini yitirmiştir. Hâlâ Süryani,

Maruni, Rum Katolik, Rum Ortodoks ve Süryani-Yakubi mezheplerinin Patriklik merkezi olsa da hiçbir Patrik burada yaşamamaktadır.

Halen günümüzde Antakya Rum Ortodoks Kilisesi, Antakya Katolik Kilisesi ve Antakya Protestan Kilisesi faaliyetlerini yürütmektedir. Misyonerlerin kiliseleri de var ama bu kiliselere mensup Antakyalı Hristiyanlar olmadığı için dikkate alınmamıştır. Her üç kilise de tabi oldukları kendi mezheplerinin inanç, ibadet ve geleneklerini sürdürmektedir. Az da olsa dini düşünce ve ayinlerine Antakya'nın örf, adet ve geleneklerini de eklemişlerdir. Antakya'daki Hristiyanlar, geçmişte yapılmış olan teolojik tartışmaları ve mezhep kavgalarını bir kenara bırakarak Hristiyan kardeşliği içinde bir arada yaşamaktadırlar. Günümüzde gerek din adamları gerekse cemaatler birbirlerinin kiliselerine gitmekte ve ayinlerine katılmaktadırlar. Kilise görevlileri, Paskalya bayramında fakirlere yardım etme faaliyetlerini birlikte icra etmekte, hastaları beraberce ziyaret etmektedirler. Bütün bu durumlar Antakya'daki Hristiyan cemaatlerin diyalogu kendi aralarında eyleme geçirdiğini göstermektedir.

KAYNAKÇA

- AKDEMİR, Samuel (2002), “Geçmişte ve Günümüzde Türkiye’deki Süryani Kilisesi”, *Dinler Tarihi Araştırmaları-III*, Dinler Tarihi Derneği Yayınları, Ankara.
- ALBAYRAK, Kadir (1997), *Keldaniler ve Nasturiler*, Vadi, Ankara.
- (2004), *Bogomilizm ve Bosna Kilisesi*, Baki Kitabevi, Adana.
- (2005), “Adana ve Hatay Çevresinde Misyonerlik”, *Dinler Tarihi Araştırmaları-V*, Türkiye Dinler Tarihi Yayınları, Ankara.
- ALTINTAŞ, Yusuf (2001), *Yahudilikte Kavram ve Değerler*, Gözlem, İstanbul.
- Anabritannica (1992), Ana yayıncılık, c.10.
- ARMAOĞLU Fahir (2001), *20yy. Siyasi Tarihi*, Ankara.
- ATİYA, S. Aziz (2005), *Doğu Hristiyanlığı Tarihi*, çev. Nurettin Hiçyılmaz, Doz, İstanbul.
- AYDIN, Fuat (2002), “Hz. İsa Sonrası Tartışma Konularından Havarilik ve Pavlus’un Havarilik Anlayışı”, *Dinler Tarihi Araştırmaları-III*, Dinler Tarihi Derneği Yayınları, Ankara.
- AYDIN, Mehmet (1995), *Hristiyan Kaynaklarına Göre Hristiyanlık*, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara.
- BENLİSOY, Y., MACAR, E. (1996), *Fener Patrikhanesi*, Ayraç, Ankara.
- BESNARD, Albert M. (1993), “Katolik Mezhebi (İsa Vasıtasıyla Kurtuluş)”, *Din Fenomeni*, derleyen ve çev. Mehmet Aydın, Din Bilimleri Yayınları, Konya.
- BİHLMEYER, K., TUCHLE, H. (1972), *I-IVcü Yüzyıllarda Hristiyanlık*, Güler Matbaası, İstanbul.
- CLEMENT, Olivier (1993), “Ortodoks Mezhebi (İlk Yedi Konsil)”, *Din Fenomeni*, derleyen ve çev. Mehmet Aydın, Din Bilimleri Yayınları, Konya.
- ÇELİK, Mehmet (1996), *Süryani Tarihi*, Ayraç, Ankara.
- DEMİR, Ataman, *Çağlar İçinde Antakya*, <http://www.antakyarehberi.com>, 12.05.2006.
- DOĞAN, Mehmet (2001), *Büyük Türkçe Sözlük*, Gerçek Hayat, İstanbul.
- DOĞRUEL, Fulya (2005), *Hatay’da Çoketnili Ortak Yaşam Kültürü “İnsanîyetleri Benzer”*, İletişim, İstanbul.
- DTA (*Dinler Tarihi Ansiklopedisi*), (1999), Sabah Medya Ofset, c. II, İstanbul.
- Dua Kitabı* (1975), Güven Matbaası, Ankara.

- DVORNİK, Francis (1990), *Konsiller Tarihi İznik'ten II. Vatikan'a*, Fransızca'ya çeviren Soeur Jean – Marie O.P., Fransızca'dan Türkçe'ye çev. Mehmet Aydın, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- ELİADE, Mircea (2003), *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*, c. II-III, çev. Ali Berktaş, Kabalcı, İstanbul.
- ERBAŞ, Ali (2003), *Hristiyanlıkta İbadet*, Ayışığı Kitapları, İstanbul.
- EROĞLU, Ahmet Hikmet (Eylül-Aralık 1999), “Doğu Batı Kiliselerinin Ayrılış Sebepleri”, *Dini Araştırmalar*, cilt 2, sayı 5, Ankara.
- EYİCİL, Ahmet (1990), *Siyasi Tarih*, Ankara.
- GÜNDÜZ, Şinasi (1998), *Din ve İnanç Sözlüğü*, Vadi, Ankara.
- (2004), *Pavlus Hristiyanlığın Mimarı*, Ankara Okulu. Ankara.
- GÜNEL, Horepiskopos Aziz (1970), *Türk Süryaniler Tarihi*, Oya Matbaası, İstanbul.
- GÜNGÖR, Ali İsra (2002), *Vatikan Misyon ve Diyalog*, Alperen, Ankara.
- HARMAN, Ömer Faruk (2002), “Günümüzde Ortodoks Hristiyanlık”, *Dinler Tarihi Araştırmaları-III*, Dinler Tarihi Derneği Yayınları, Ankara.
- Hatay Yıllığı* (1973), Kemal Matbaası, Adana
- Hatay* (1998), Türk Basın ve Basım A.Ş., Ankara.
- HATİPOĞLU Süleyman (1996), “Atatürk ve Hatay'ın Anavatana Katılması” Türk Dünyası Araştırmaları, İstanbul.
- KATAR, Mehmet (Ocak-Nisan 2001), “Hristiyan Bayramları Üzerine Bir Araştırma”, *Dini Araştırmalar*, Cilt 3, Sayı 9, Ankara.
- KAYA, Nurdoğan (komisyon) (2000), *Hatay 2000*, Gaye, Hatay.
- Kutsal Kitap* (2003), Kitabı Mukaddes Yayınları, İstanbul.
- MEHL, Roger (1993), “Protestanlık Mezhebi”, *Din Fenomeni*, derleyen ve çev. Mehmet Aydın, Din Bilimleri Yayınları, Konya.
- Meydan Larousse* (1992), c. I.
- PAMİR, Dominik (2000), *Katolik Kilisesi Din ve Ahlak İlkeleri*, İstanbul.
- RUBENSTEİN, Richard E. (2004), *İsa Nasıl Tanrı Oldu*, çeviren Cem Demirkan, Gelenek, İstanbul.
- SAHİLLİOĞLU, Halil (1991), “Antakya”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 3, İstanbul.
- SARIKÇIOĞLU, Ekrem (2002), *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, Fakülte, Isparta.

- SÖNMEZ, Zekiye (2002), “İnciller ve Kuran Işığında Hz. İsa”, *Dinler Tarihi Araştırmaları-III*, Dinler Tarihi Derneği Yayınları, Ankara.
- TEKİN, Mehmet (1993), *Hatay’ın Tarihi*, Antakya.
- (2000), *Osmanlı Dönemi Hatay Tarihi*, Ankara.
- (2001), *Hatay’ın Tarihçesi ve Eski Kütüphaneleri*, Antakya.
- TÜMER, Günay (1997), *Hristiyanlıkta ve İslamda Hz. Meryem*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- TÜMER, G., KÜÇÜK, A. (2002), *Dinler Tarihi*, Ocak, Ankara.
- YILDIRIM, Münir (2005), *Yunanistan ve Ortodoks Kilisesi*, Aziz Andaç, Ankara.
- (Ocak-Nisan 2005), “Ortodoks Kilisesinde Paskalya”, *Dini Araştırmalar*, c. 7, sayı 21, Ankara.
- YILDIRIM, Suat (1996), *Mevcut Kaynaklara Göre Hristiyanlık*, Işık, İzmir.
- Yurt Ansiklopedisi* (1982), Anadolu Yayıncılık, c. 5, İstanbul,
- ZAMBON, M. Grazia, BERTOGLİ, D. (2005), *Antiochia Sull’oronte*, Edizioni Eterea, Parma, İtalya.
- <http://www.alepporthodox.org>. 12.05.2005.
- <http://www.antakyaortodoks.com>. 18.04.2006.
- <http://www.antakyarehberi.com>. 12.05.2006.
- <http://www.antakyagezi.com>. 21.02.2005.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER:

Adı Soyadı : Ali Ekber TÜRKOĞLU
Doğ. Yeri ve Tarihi : Dört Yol, 1973
Cinsiyeti : Erkek
Medeni Hali : Evli
Adres : Yeşilköy kas. Baş mah. Park cad. No: 21
Dört Yol/HATAY
Telefon **Ev** : 0 326 7342705
Cep : 0 543 7117281, 0 505 6746220
e-mail : aeckberturkoglu@hotmail.com

EĞİTİM DURUMU:

2002- Yüksek Lisans, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Adana.
1994-2000 Üniversite, Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Adana.
1986-1993 Orta-Lise, Dört Yol İmam Hatip Lisesi, Hatay.
1978-1983 İlkokul, Yeşilköy Hasanpaşa İlkokulu, Dört Yol/Hatay.

Yabancı Dil : İngilizce, Arapça.

İŞ DURUMU

2004- Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni,
Kuzuculu Cumhuriyet İ.Ö.O. Dört Yol/Hatay.
1994-2004 Müezzin-Kayyım, Yeşilbağlar Cami, Adana.